

F Ö R S T Ä R K T N A T U R U P P L E V E L S E

designelementets möjlighet att förstärka upplevelsen av naturmiljöer

Olof Olterman Arvidsson

Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2021

Tack

Tack Gudrun Rabenius för handledning genom detta arbete och vägledning när jag gått vilse. Tack för ett stort engagemang som smittat av sig och motiverat mig, mina tankar och idéer.

Tack Lovisa Axellie för stöd, inspiration och intresseväckande tankar vilka väckte min nyfikenhet kring ett undersökande och utforskande av platsen.

Tack Hågadalen-Nåsten för platser som aldrig slutar att överraska.

Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2021 Olof Olterman Arvidsson, olof.olterman@gmail.com
Titel på svenska: Förstärkt naturupplevelse - Designelementets förmåga att förstärka upplevelsen av naturmiljöer
Titel på engelska: Enhanced nature experience - The design element's ability to enhance the experience of natural environments
Handledare: Gudrun Rabenius, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Hildegun Nilsson Varhelyi, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Tomas Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Vy över trätältet placerat på platsen Ängen, fotomontage bearbetat i Adobe Photoshop av författaren
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarens egna
Originalformat: A4
Nyckelord: Natur, naturupplevelse, landskap, landskapligt tänk/landscape thinking, designelement, förstärka, uppleva, rumslighet, karaktär, Hågadalen-Nåstens naturreservat, platser
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

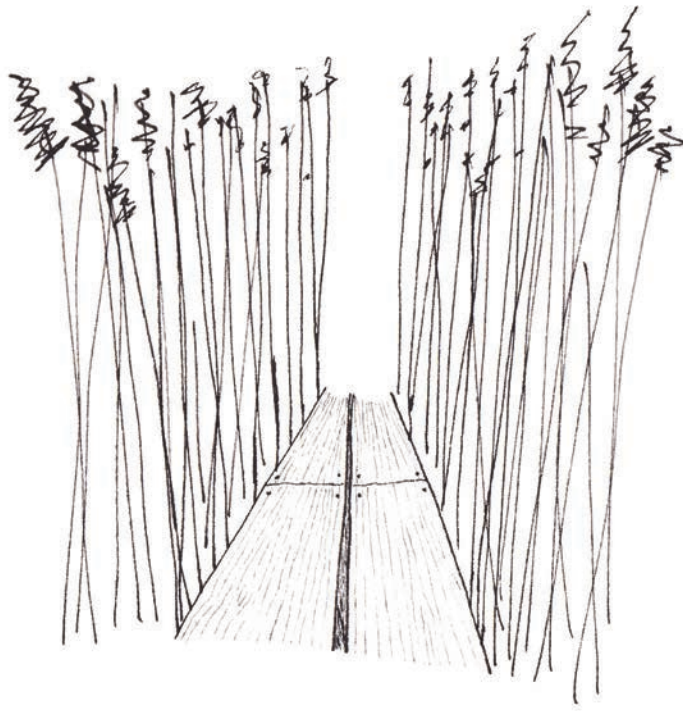
☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för

arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Förord

Vid en sjö breder ett större vassparti ut sig. De uppräta strånas vippor vajar i vinden och bildar tillsammans en mjukt följsam matta. Genom vassen skär en smal spång sig fram. Från denna blir upplevelsen av vasshavet annorlunda. Från att vara en mjuk matta blir vassen nu ett intimt rum. Stråna skjuter upp ur vattnet och skapar svagt genomsiktliga väggar. Upplevelsen av platsens karaktär blir nästan den motsatta från den lugna, böljande mattan till ett spännande långsmalt rum. Detta är ett exempel på hur ett enkelt tillägg utvecklar vassens karaktär, öppnar upp vassens rumsliga egenskaper och skapar en förstärkt upplevelse av platsen för besökaren.

figur 1. Illustration av spång genom vass, februari 2020.

Sammandrag

Som landskapsarkitekter skapar vi utemiljöer för människor. Vi förändrar och anpassar landskapet efter människans behov men hur vi förändrar landskapet och till vilken grad skiljer sig åt från projekt till projekt. Att anpassa ett landskap efter människans behov kan innebära att synliggöra det landskap som redan finns, men som inte syns för alla. Att genom enkla medel lyfta fram den plats som redan existerar och förstärka upplevelsen av den för besökaren. För att förstärka upplevelsen av en plats krävs god kännedom om den. God kännedom kräver i sin tur tid. Tid till att upptäcka platsen, för att uppleva landskapet, uppleva det genom våra sinnen och för att förstå landskapets ständiga förändring, en förändring som sker under timmar, dygn, månader och år.

Detta arbete är ett utforskande av platsen, av landskapet och hur tillförandet av enkla element kan möjliggöra en förstärkt upplevelse av det. Arbetet är utfört i naturmiljöer i Hågadalens-Nåstens naturreservat i Uppsala. Där har jag arbetat med tre platser som kontinuerligt har besökts under februari, mars, april och maj. Jag har upplevt naturen och platserna över tid. Jag har upplevt landskapets förändring från morgon till natt, vinter till vår och skapat mig en relation till dessa platser för att kunna förstärka upplevelsen av dem genom det jag tillför. Det jag har tillfört är designelement, ett till vardera plats, vilka uppmärksammar de olika platsernas karaktär och rumslighet. De tillåter besökaren att interagera med elementen och därigenom med platserna och möjliggör då en förstärkt upplevelse av dem. Designelementen synliggör platserna, ger besökaren möjligheten att ledas genom landskapet och exponeras för det, upptäcka och uppleva det.

Genom handskissen och att kontinuerligt besöka de valda platserna har jag utvecklat de designelement jag tillfört platserna. Jag har låtit mig styras av mina upplevelser på plats och av platsernas ständiga förändring. Det är subjektiva upplevelser av landskapet som har genererat tankar och idéer för hur jag kan förstärka och vidga andra människors subjektiva upplevande av dessa platser. I detta subjektiva blir platsen gemensam, att jag skapar möjligheter till en förstärkt upplevelse av den, men att det vi upplever kan skilja sig åt.

Arbetet har fått mig att inse hur god kännedom om en plats skapar grundläggande och nya förutsättningar

för hur jag som landskapsarkitekt kan arbeta med den. Grundat i denna platskännedom har jag upplevt hur enkla tillägg kan skapa stora förändringar i hur vi upplever en plats. Ju mer jag vet om platsen, desto mindre behöver jag förändra. Konceptet i sig är inte beroende av just naturmiljöer utan kan appliceras i vilken miljö som helst. Det viktiga är inte vilken plats jag jobbar med utan kännedomen om den.

Summary

Intro

For as long as I can remember, I have been interested in nature. It is my interest in nature and in design that is the reason why I chose to study landscape architecture. Through knowledge, my interest has increased. During the last years of my studies, my fascination with design in natural environments has grown. Squares and parks that I have designed in different courses have all been inspired by nature’s wild structure. Where existing nature has been found, I have chosen to work with minor developments to lift what is already in place. As a landscape architecture student I have been trained to see potential in what others see as a scrubby plot of land. I have been trained in developing outdoor environments, working with its spatiality and character and making these visible to create an appreciated place for the visitor.

The purpose of this thesis has been to investigate how I with simple additions can enhance the spatiality and character of a place and thereby strengthen the experience of the place for the visitor. The work is implemented in natural environments and it is the natural characteristics of these places I have wanted to enhance and highlight through what I add. What I have added are design elements, one for each place I have worked with.

To be able to strengthen a place by adding something, I have had to get to know the places I work with. To get there, I have also had to investigate the concepts I work with. What is a place, what is spatiality and what does a place’s character include? The design elements have opened up a study of form, colour and materials and how these can be applied in landscape architecture.

As a guide through this thesis, I have used the book, *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking* from 2014 by Thomas Oles. According to Oles, professor of landscape architecture and design theory, this book is a tool aimed for students with a curiosity for the landscape (Oles, 2014).

“Come out from behind your screen, place yourself in place. Everything else follows.”

Thomas Oles, Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking 2014, s. 35.

Background

In the previous quote, Thomas Oles says that you have to place yourself in the landscape to get to know it. Smell, listen, touch and taste the landscape and take time to experience it. We are accustomed to the rapid tempo of our modern society and therefore need to force ourselves to stay in one place for a longer time to experience the slow change of the landscape. It is when we stay at a place for a long time that we experience it with all our senses, that is when we can let the whole body become an observant eye (Oles, 2014).

As we must understand the places we work with, the understanding of what is added to these places is also important. By study form, colour and material, the relationship between the landscape and what is added can be analysed, how these affect each other, reinforce or hide the experience of them both.

To sketch is a tool that allows us to explore places and what we add to them. Through the sketch we can examine colour, shape and material. Sketching causes the designer to slow down and test ideas. Through the sketch you can sort out the essentials and the sketch itself is not created for others but for you, to see and process your design from different points of view (Oles, 2014).

But what we create as landscape architects will be perceived differently by others. Humans are all different and experience things differently. But as Marc Treib clarifies landscape architecture can emphasize the experience of a place, lead the visitor’s thoughts and senses and limit the breadth of reactions (Treib, 2011).

A place is more than just positioning. By place we also mean its content, its design, the textures and colours of the place. What we mean by a place is its criteria that create the environmental character, the factors that are the essence of a place, the identity of the place - genius loci (Norberg-Schulz, 1980). A place must be explored in order to be visible. To explore the different dimensions, like the place’s history, architecture and ecology and what the meetings between us and the place with its content will result in. Meetings under different conditions, at different times and in different weather and which can only happen by staying at the place. It is by staying at the place and staying for a long time that its character emerges, the place’s identity and that is when we can start working artistically with it (Göransson, 2015).

Purpose and question

The purpose of this thesis is, through knowledge of a place and the sketch as a tool, showing how simple additions of landscape design in selected natural environments can contribute to enhancing the experience for the visitor of these landscapes.

The questions that I have investigated are how design elements can enhance the visitors experience in three different natural environments in the Hågadalén-Nåsten nature reserve. And, how design elements can enhance the character and spatiality of these three selected natural environments.

Method and Process

I chose three places in the Hågadalén-Nåsten nature reserve to work with. I named these places the Birch Grove, the Marsh and the Meadow.

The Visit

I visited my three selected places frequently during February, March, April and May 2020. I visited them often to experience them in different weather, different times of the day and during different seasons. To visiting the places frequently was an important part of getting a thorough image of the places and create a relationship with them and develop ideas for the design elements I would add.

The sketch

During my visits to the three places I investigated through the sketch what design elements I would add and how. I also drew how I experienced the places during my visits. I sketched mainly by hand but also in model and in Adobe Photoshop and during the four months I came up with and tried different suggestions of functional design elements that would enhance the character and spatiality of my three places. For each sketch I made short reflections.

The Three Places

The Birch Grove

At the Birch Grove, the forest opens up and the visitor is greeted by a room with white trunks evenly attached across the place. The Birch Grove’s spatiality is distinct. The surrounding forest gives the place walls. The birch trunks become pillars. In May, the place’s roof is

enhanced as the birch crowns become denser and turn green. The Birch grove becomes a break in the otherwise dense forest. At the Birch Grove, the sunlight reach the ground, but the wind is kept away by the surrounding forest. But you can still hear it, blowing in the crowns of the birch trees.

The Marsh

The Marsh is located in a hollow and is a part of the Håga-river. It is characterized by constant change. In February, surfaces are covered with ice and frost. In March, the Marsh is flooded with rain and melt water. In April, the water is barely visible at all and in May, the vegetation takes over and embeds the place in a lush green blanket. At the March, sounds from water, birds, wind and insects are heard. The air is humid and the place quickly gets dark when the sun goes down.

The Meadow

The Meadow is open, large, bright, exposed but also hidden and protected by the frame of fir trees that surround the place. The Meadow becomes intimate and open at the same time. Here, the floor, walls and ceiling are in focus consisting of meadow land, fir trees and the sky. Few components with a structured character create this place and give it a certain mysterious feeling.

figure II. The Meadow, February 2020.

Results

The literature studies and the practical work resulted in three functional design elements, one for each place.

The Birch Grove

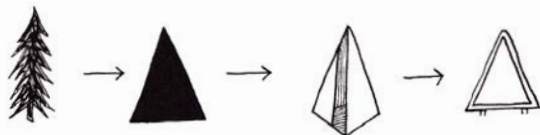
A footbridge was placed at the Birch Grove. The footbridge takes the visitor closer to the treetops, closer to the wind. The footbridge forces the visitor to walk close to the birch trunks, inviting the visitor to touch them and to experience them up close. The footbridge is drawn horizontally through the Birch Grove and does not follow the place's slope, which implicate that the visitor at the place's centre is at the top and closest to the treetops. But there are also stairs down to the ground. The stairs give the visitor an opportunity to get closer to the ground and discover its varied vegetation. On the stairs, the visitor can sit, stopping at the place to discover it through time and through their senses.

The Marsh

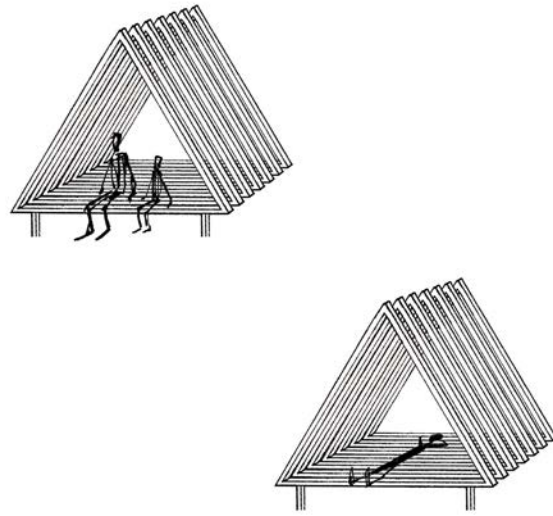
At the Marsh, a platform was placed with three different levels. From the platform, it is possible for the visitor to experience the Marsh, what gives the Marsh its character and creates its spaciousness. Through the floor of lattice that covers the platform's three different levels, the place is allowed to undergo its change and the visitor gets the opportunity to experience it, experience the place being flooded, dried out and overgrown.

The Meadow

A tent was placed at the Meadow made out of wooden ribs with space in between. Inside the tent, the visitor can stand, sit or lie down. Lying on the stomach, the visitor can discover the ground, what blooms among all the grass during spring. Lying on the back, the sky is visible between the wooden ribs. The ribs that the tent is built of create spaces which allow the sensuous experiences of the place to be included. The wind, the sun and the rain can be felt through the gaps. Through the gaps you can also see the sky, the ground and the wall of fir trees that surrounds the place. The tent creates a room that makes the visitor pay attention to the Meadow's natural spatiality and character.

figur III. The design process of the tent, March 2020.

figur IV. Inside the tent, the visitor can stand, sit or lie down. Sketch of the wooden tent, April 2020.

Discussion

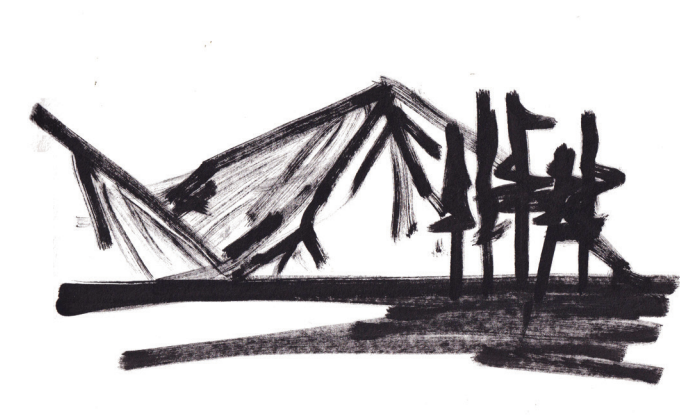
What I, as the purpose of this thesis assumes, have worked with are simple additions. I have been looking for the simple but functional design element that will give the visitor the opportunity for an enhanced experience of these places. I have strived to do as little as possible on the site, but through the little I do, I want to create a big change in the experience. The more I have simplified my design elements, the more knowledge has been needed about the place.

The work has resulted in three different design elements, one for each location. These are the result of my experiences of the Birch Grove, the Marsh and the Meadow. They are the answers to what I considered to be the character and spatiality of the places. The three design elements are the result of an investigative process, a study of and a search for a place identity. The results show how the relationship a have made with the three places has given me knowledge and understanding of them. This relationship created conditions for how I have been able to work with these places and what I have chosen to add to give the visitor an enhanced experience of them.

This thesis generates thoughts about the place and how I as a landscape architect can work with it, whether it is in the forest or in the city. For me, the work has highlighted the importance of a good understanding of the place. In our society it becomes important to have a good

knowledge of the place. I believe that both the economy, nature and humans can all benefit from us by getting to know the place we work with. Through understanding, resources can be saved. For me, this thesis has created a motto that I will take with me as a working landscape architect; the more I know about the place, the less I need to change.

Innehåll		Tre designelement för Hågadalen-Nåsten – En undersökning med skissen som metod	s. 78
Förord	s. 4	Björkdungen	s. 79
Sammandrag	s. 5	Kärret	s. 91
Summary	s. 6	Ängen	s. 99
Innehåll	s. 10	Tre designelement för Hågadalen-Nåsten – Ett förslag	s. 107
Introduktion	s. 12	Spången genom Björkdungen	s. 108
Bakgrund	s. 14	Plattformen i Kärret	s. 112
		Tältet på Ängen	s. 118
Syfte och frågeställning	s. 22	Diskussion	s. 122
Metod	s. 23	Referenser	s. 125
Referensprojekt	s. 28	Slutord	s. 127
Tre platser i Hågadalen-Nåsten – Ett undersökande av platsen	s. 33		
Björkdungen	s. 34		
Kärret	s. 46		
Ängen	s. 64		

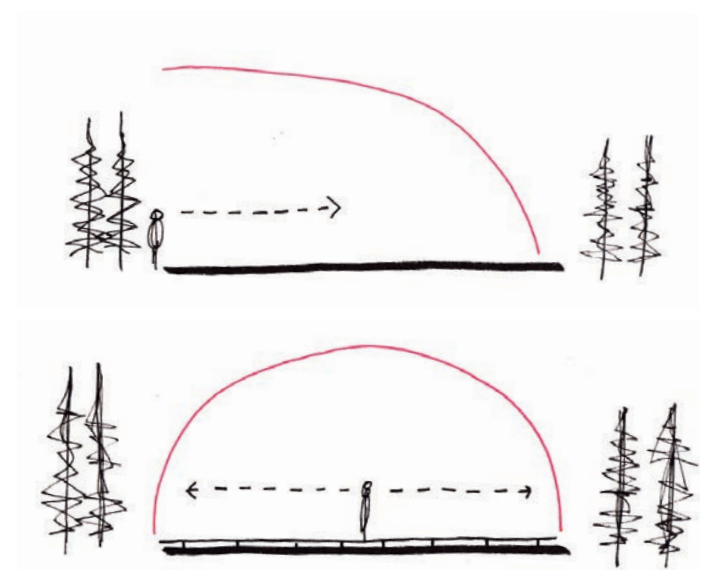

figur V. Även de landskap vi upplever som statiska förändras
med tiden (Oles, 2014).

Introduktion

Spången genom vasshavet skapar ett intimt rum. En spång över en myr vidgar i stället rummet och gör myrens mitt åtkomlig. Upplevelserna skiljer sig från varandra men spången har samma funktion, att leda besökaren genom rummet och göra naturmiljön åtkomlig. Samma tillägg skapar olika upplevelser, det är landskapet och naturen som styr men det är tillägget som påverkar besökarens upplevelse av rummet.

En myr kan i den enes ögon vara ett artrikt våtlandskap med vattenspeglingar och subtila färgskiftningar medan myren hos den andre är en otillgänglig sumpmark. Jag har så länge jag kan minnas varit intresserad av natur med allt dess innehåll, från fjärilslarver till kalvfjäll. För mig är en myr just det artrika våtlandskapet dit jag gärna åker i hopp om att få se några brushanar spelandes i gryningen men även för att njuta av platsen och dess kanske ödsliga men för mig rogivande atmosfär.

figur 1. Illustration över min rumsliga upplevelse av en myr, till vänster från myrens ena kant och till höger från mitten av en spång dragen tvärs över myren sett i sektion. Den röda linjen illustrerar upplevelsen av rummet, februari 2020.

Min nyfikenhet för natur har även gett mig kunskap om den. Det är mitt intresse för natur och design som är grunden till varför jag valt att studera landskapsarkitektur. Genom ökad kunskap har mitt intresse ökat. Under de sista åren under utbildningen har min fascination för gestaltning i och med naturmiljöer växt. Torg och parker

som jag formgivit i olika kurser har alla inspirerats av naturens till synes strukturlösa harmoni. Där befintlig natur funnits har jag valt att jobba med mindre ingrepp för att lyfta det som redan finns på platsen. Som landskapsarkitektstudent har jag under utbildningen tränats i att se potential i det som andra ser som en snårig jordplätt. Jag har tränats i att utveckla utemiljöer, jobba med dess rumslighet och karaktär samt att synliggöra dessa för att skapa en uppskattad plats för besökaren.

Tanken med detta arbete är att undersöka just detta. Hur jag med enkla tillägg kan förstärka en plats rumslighet och karaktär och därigenom förstärka upplevelsen av hela platsen hos besökaren. Landskapsarkitektur är för mig stort och brett, allomfattande och detaljrikt. Ibland tangerar det gränsen mellan konst och arkitektur. Men vad som kännetecknar landskapsarkitektur är att det är en förändring och anpassning av landskapet efter människans behov (NE, 2020). Behoven kan vara olika och ibland skapas behov genom nya upplevelser. För mig är behovet av natur starkt och som landskapsarkitekt känner jag att jag har som uppgift att skapa möten mellan människa och natur.

Jag väljer därmed att utföra mitt arbete i naturmiljöer, exempelvis barrskog, ängsmark, myr, lövskog eller kärrmark. Genom ett designelement vill jag få besökaren att stanna upp och se naturen, se de små och de stora landskapen, väcka en nyfikenhet och därigenom ett intresse för vad dessa landskap är uppbyggda av samt hur vi upplever dem.

Som uppväxt i centrala Stockholm har jag fått erfara hur naturmiljöer och parker jag lekt i som barn har omvandlats till hus och bostadsgårdar. Under min studietid har jag allt mer tänkt på hur vissa av dessa projekt inte utnyttjat vad jag anser varit platsernas egenskaper och karaktär. I stället har jag upplevt att dess innehåll har suddats ut för att bli ett blankt papper att rita på. Detta har fått mig att fundera kring varför jag upplever det så? Är det så enkelt som att smaken är som baken? Är det tidsbrist och påtryckning från byggherrar? Eller är det en okunskap och bristande kännedom om platsen? Detta driver mig i mitt arbete om hur jag kan lyfta fram en naturmiljö, förstärka upplevelsen av den genom att synliggöra dess karaktär och rumslighet enbart genom att tillföra ett mindre designelement som baseras på god kännedom om platsen.

För att nå dit behöver jag utreda de begrepp jag arbetar med. Vad är en plats, vad är rumslighet och vad innefattar en plats karaktär? Designelementen öppnar upp ett undersökande kring form, färg och material och hur dessa kan tillämpas inom landskapsarkitektur. Och vilka blir mina verktyg för min utforskande process? Men även upplevelsen av designelementen, av landskapen ställer frågor. Hur skapar och förstärker vi som landskapsarkitekter upplevelser? Det ena blir poesi och det andra vetenskap men de möts inom landskapsarkitekturens ramar, som de även går att tänja på...

Som guide genom arbetet har jag Thomas Oles bok, *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking* från 2014. Denna är enligt Oles, professor i landskapsarkitektur och designteori ett verktyg riktat till studenter med en nyfikenhet för landskapet (Oles, 2014).

Det är just min nyfikenhet som tar mig genom landskapen, som driver mig och får mig att besöka de platser jag väljer att arbeta med i både solsken, i regn, och i mörker. Det är nyfikenheten som får mig att stanna kvar på platserna trots stelfrusna fingrar eller vattenfyllda stövlar. Det är nyfikenhet, intresse och fascination för naturen som har gett upphov till detta arbete samt min tro på att fler kan bli lika fångslade av naturen som jag, bara de får någon eller något som kan vägleda dem på plats.

*Som liten körde jag runt med
mina leksaksbilar och utforskade
sommarstugans gräsmatta. Bilturen
blev till en safaritur där myror blev
till lejon, gråsuggor till noshörningar
och maskrosens tuvor till stora
palmer. Bilturen gick sedan in i
perennrabatten där blomstjälkarna
skapade en pelarsal som jag med
leksaksbilen sicksackade mellan.
Genom leksaksbilen upptäckte jag det
lilla landskapet utanför kökstrappan.
Genom leksaksbilen förändrade jag
skalan och upptäckte miljöer som
annars går en förbi.*

*barndomsminne,
Olof Olterman Arvidsson*

Bakgrund

200 meter över en dalgång sticker en plattform ut från bergssidan. Det är utsiktsplatsen till Trollstigens besökscentrum, ett av flera delmål på de 18 nationella turistvägarna i Norge där spektakulär natur lyfts fram genom konst och arkitektur. Tanken bakom de 18 nationella turistvägarna i Norge är att förhöja resan längs vägarna och att kombinationen av just kultur och natur ska främja varandra och skapa en upplevelse som är större än vardera del var för sig (Visit Norway, 2020). Inspiration till byggnader och designelement har hämtats från landskapen de placerats i, från både atmosfär och klimat. Till Trollstigens besökscentrum har stål och betong använts för att efterlikna det karga omkringliggande landskapet. Bergstopparna har tolkats i besöksbyggnadens design och då vatten, både i form av snö och som rinnande, är en väsentlig del av landskapet lyfts det fram och integreras i designen (Reiulf Ramstad Architects, 2020).

På Island möts besökaren av spektakulär natur vart den än går. Vid de natursköna platser som är extra populära möts landskapet av naturturismens tillgängliggörande av platserna. Vid en studieresa till Island besöktes flertalet

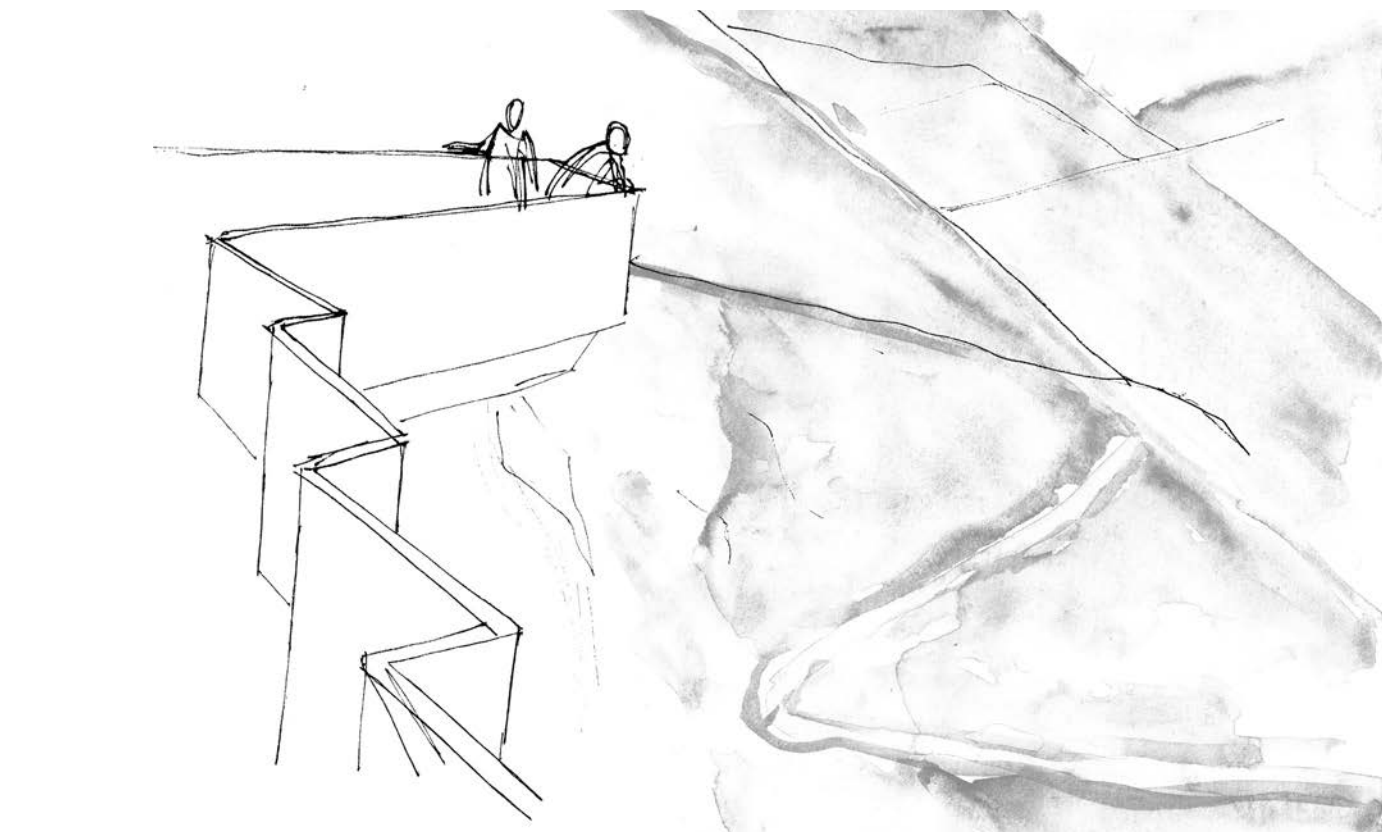
turistmål på ön, bland annat det stora vattenfallet Gullfoss i Bláskógabyggð kommun på Island. Till vattenfallet går besökaren på en lång spång dragen över det flacka karga landskapet. Här, likt turistvägarna i Norge, möter funktionell design naturen och förhöjer upplevelsen för besökaren på plats.

Det flacka landskapet vid Bláskógabyggð på Island förstärks av den vidsträckta träspången som tar besökaren runt på platsen. Träet ger ett mjukare intryck och kontrasterar mot det steniga och knaggliga underlaget medan spångens raka linjeföring ramar in och binder samman det karga landskapet. Träspången förlänger även landskapet, får oss att förstå dess storlek genom att tillägget ger landskapet en skalfigur, spången blir en måttstock i verklig storlek. Trollstigens besökscentrum efterliknar det karga landskapet med ett kantigt och hårt formspråk av stål och betong. Idéer kring form, material och funktion grundade i platsernas karaktär, i landskapet förstärker här tillsammans besökarens upplevelse av dem.

Att tillföra något som ska förstärka upplevelsen av en plats kräver god kännedom om själva platsen. Ett landskap, en naturmiljö består av olika komponenter och för att uppleva dessa måste vi ta oss tid. Tid till att låta platsen exponera sig för oss och tid till att låta oss själva uppleva platsen genom våra sinnen. Genom en skapad relation till platsen och en god kännedom om den kan vi börja undersöka hur vi kan arbeta vidare med platsen (Oles, 2014).

figur 3. Spången till vattenfallet Gullfoss i Bláskógabyggð kommun på Island, juni 2017.

figur 2. Illustration av utkiksplatsen vid Trollstigens besökscentrum, avtecknad från fotografi från Visit Norway av Øyvind Heen, mars 2020.

Ut i naturen, in i designprocessen

I citatet nedan menar Thomas Oles, professor i landskapsarkitektur och designteori att du måste placera dig i landskapet för att lära känna det. Lukta, lyssna, röra vid och smaka på landskapet och ta dig tid till att uppleva det. Vi är vana vid vårt moderna samhälles snabba tempo och behöver därför tvinga oss själva att stanna tillräckligt länge på en plats, tillräckligt länge för att uppleva dess långsamma förändring. Det är när vi är på platsen länge som vi upplever den med våra sinnen, det är då vi kan låta hela kroppen bli till ett iakttagande öga (Oles, 2014).

“Come out from behind your screen, place yourself in place. Everything else follows.”

Thomas Oles, Go with Me:
50 Steps to Landscape Thinking 2014, s. 35.

På plats upplever vi det stora landskapet, men även de små. Att missa de små detaljerna är att missförstå landskapet, missförstå dess innebörd och landskapets allomfattande fysiska och psykiska närvaro (Oles, 2014) Oles uppmanar att tänka stort, men att se det lilla. Genom detta kan nya upptäckter göras hos redan upptäckta platser. Genom det lilla landskapet kan vi inse att det finns fler världar i vår värld (Oles, 2014).

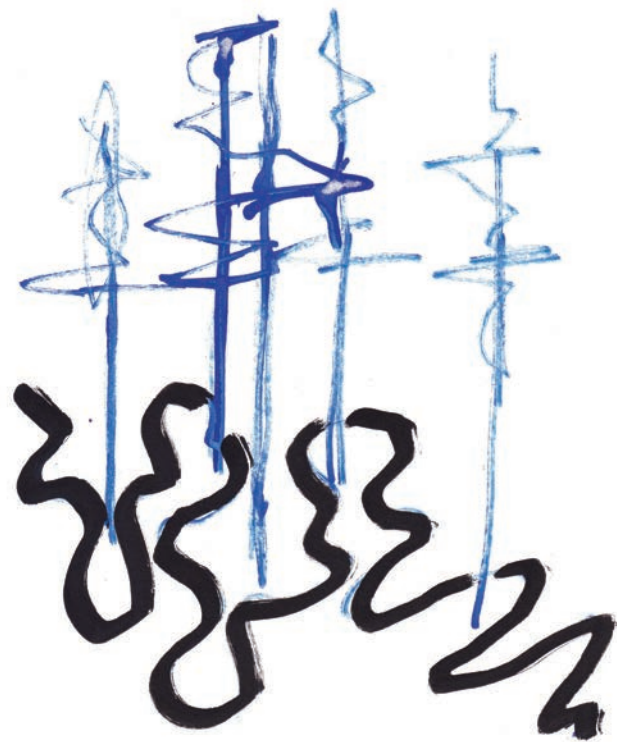
Dessa landskap av natur har ett språk som måste kunna läsas av de som vistas i dem. Att behärska detta språk är viktigt för de som inte vill gå vilse. Författaren Rebecca Solnit benämner i sin bok *Gå Vilse. En fälthandbok* (2016) läsandet av naturen som en konst. Det tar tid att lära sig att känna in väder och vind, att iaktta riktmärken, kännetecken, se åt vilket håll ett vattendrag rinner och att läsa av solen, månen samt stjärnornas färd över himlen. De som går vilse är analfabeter på jordens egna språk (Solnit, 2016). Solnit förklarar även vikten av att känna sig trygg med det okända, att inte gripas av panik utan finna sig i att vara vilse. Detta är svårt att uppnå och kopplas åter till vikten av att kunna läsa landskapet. Solnit tror dock att flera av oss kan läsa det hon kallar jordens språk, men att vi inte stannar upp i naturen, inte ger oss möjligheten att läsa och därav förvärrar vår analfabetism. Vi måste låta oss sakta ned, stå stilla för att kunna se, uppleva och läsa naturen vilket poängteras med citatet i nästa spalt (Solnit, 2016).

“Eller också går vi vilse, och i det fallet har världen blivit större än vår kunskap om den.”

Rebecca Solnit
Gå Vilse: En fälthandbok s. 29, 2016

Förändring

Vår värld är en process. Allt förändras, men olika fort. Även de största berg förändras och blir till små bitar av sten, till sand. För att förstå landskapet måste vi förstå dess förändring. Thomas Oles uppmanar till att ifrågasätta fasta former, se på världen som en process där allt förändras, där vi ser grunden till formen men själva formen som flyktig. Där vi ser stenen i berget och bergets förändring med tiden (Oles, 2014).

figur 4. Naturens språk är vinden i trädskronorna och bäckens riktning, februari 2020.

Form, färg och material

Liksom vi måste förstå de platser vi arbetar med måste även förståelsen för det som tillförs platserna vara god. Genom undersökandet av form, färg och material kan relationen mellan landskapet och det som tillförs studeras, hur dessa påverkar varandra, förstärker eller döljer upplevelsen av de båda.

Ian McHarg, landskapsarkitekt, samhällsplanerare och författare länkar i sin bok *Design with Nature* (1992) ihop design med natur och benämner naturen som den vitala källan till landskapsarkitektur. McHarg menar att form är integrerad i alla processer men kan vara mer eller mindre anpassad och uppmanar till att backa till en mer grundläggande förståelse av anpassning, anpassningen som den kreativa betingelsen för en förbättring av livet, för att förstå kopplingen mellan liv och form (McHarg, 1992). Laurie Olin, landskapsarkitekt och författare menar att design härstammar och grundar sig i en mer komplex grund, inte enbart i ekologi utan även i sociala, kulturella och estetiska aspekter. Olin betonar att vi för att kunna använda och arbeta med former måste bekanta oss med dem, lära känna dem, vare sig det är former ute i naturen, former inom konst eller inom arkitektur (Laurie Olin, 2011).

Genom att färga ett föremål förändrar vi inte bara dess utseende utan även dess uttryck och betydelse. I boken *Vad är färg?* (2008) förklarar bildpedagogen och illustratören Ulf Klarén hur färgers uttryck och symboliska betydelser skiljer sig inom olika kulturer och tar upp färgen röd och dess olika betydelse, från eld, mognad och makt, till jul, stoppsignaler och kärlek (Klarén, 2008). För konstnären Wassily Kandinsky

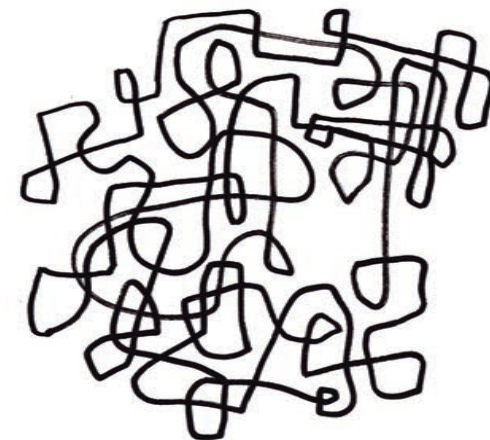
figur 5. Ur den ena formen föds den andra. Exempelskiss där en linje dragen på måfå utvecklades till ett mer strukturerat mönster, mars 2020.

är färgen röd en gränslös, karaktäristiskt varm färg. Kandinsky beskriver i sin bok *On the Spiritual in Art* (2011) hur olika själsliga tankar och intryck skapas när rött kombineras med naturliga element inom bildkonsten. Enligt Kandinsky förknippas en röd himmel med en solnedgång och ett rött träd med hösten. För att lösgöra det röda från sina naturliga associationer krävs ett verk där det abstrakta uttrycket är större än det realistiska och naturliga sammanhanget (Kandinsky, 2011).

figur 6. Färgen röd får i olika kontext, av olika åskådare olika betydelse, mars 2020

Rött och grönt är komplementfärger och genom att placera dessa färger bredvid varandra skapas en kontrasterande effekt. Att använda sig av rött i en naturmiljö ger just denna kontrasterande effekt då de allra flesta utemiljöer under delar av året är gröna av grönska. Ett tydligt exempel där den röda färgen är huvudkomponenten är Qinhuangdao Red Ribbon Park ritad av Turenscape med Kongjian Yu i spetsen. Här, likt en orm, ringlar sig en 500 meter lång lackröd bänk genom en park. Den röda färgen möter den gröna vegetationen och skapar en effektfull kontrast (Turenscape 2009). Enligt Turenscape har detta röda band som funktion att vara en sittmöbel men även genom sin utformning tolka landskapet och vägleda besökaren genom det. Parken är från början en naturmiljö runt en å och genom att bevara så mycket av den naturliga miljön som möjligt under urbaniseringen av årummet visar detta projekt hur en minimalistisk design kan förbättra upplevelsen av landskapet (Turenscape 2009).

Form och materialens utveckling inom landskapsarkitektur

Genom att laborera med redan existerande och bekanta former och återanvända dem på nya sätt, ta isär eller sätta ihop dem utvecklas vårt formspråk och den konstform vi utövar. För att skapa något nytt måste vi utgå från det gamla (Laurie Olin, 2011). Landskapsdesign har genom historien skapats av naturliga material som genom bearbetning gett en variation i uttryck, i struktur och objekt. Under 1800-talet introducerades järn, betong, asfalt och glas vilket utökade landskapsarkitektens palett ytterligare (Laurie Olin, 2011). Under 70- och 80-talet började ett utmanande i material och form synas inom landskapsarkitekturen, bland annat i The Bagel Garden av Martha Schwartz vars huvudkomponent utgjordes av just bagels och Tanner Fountain av Peter Walker där naturliga stenblock placerade i cirklar utgjorde grunden av fontänens design. Dessa designers experimenterande med landskapsarkitektens palett ifrågasatte även var gränsen för vad landskapsarkitektur går och grundade sig i deras tro på att landskapsarkitektur kan skapas genom oprövade och oväntade material. Lauri Olin värdesätter detta experimenterande och menar att ett utforskande av form och material möjliggör ett utvecklande av landskapsarkitekturen (Laurie Olin, 2011).

Samtidigt betonar Olin den begränsade palettens förmåga. Hur ett material har möjligheten att skapa ett nästintill oändligt antal uttryck och hur det därmed blir förståeligt varför flera av de stora designnamnen valt att jobba med en begränsad palett, framtagen under många år genom experimenterande och selekterande av material. (Laurie Olin, 2011). Detta utmanande och begränsande i material främjar kreativitet anser yrkesmusikern och författaren Stephen Nachmanovitch. Ju större begränsningar desto större kreativitet- och improvisationsförmåga måste du tvinga fram. Improvisation handlar till stor del om att trotsa det traditionella, att bryta mönster och genom improvisation finna nya. (Nachmanovitch, 2010).

Skissen som verktyg

För att hitta rätt färg, rätt form och rätt material krävs att dessa prövas. Detta är möjligt genom skissen. Genom skissen kan de undersökas, de kan plockas ut ur sina sammanhang, bytas ut, sättas in i nya och genom dessa processer utveckla designerns tankar och idéer (Birgerstam, 2000).

Att teckna var innan kamerans tid det enda sättet att förmedla en visuell bild av något på. Genom skissen kunde designern visa upp sin produkt men även själv utforska och utveckla den och var därmed ett kunskapskrav hos den tidens formgivare (Oles, 2014). Detta dåtida kunskapskrav har idag nästintill försvunnit. Det finns inte tid till det icke digitala skissandet. Men genom att utesluta skissandet för hand går vi miste om den vetskap som detta medför (Oles, 2014). Skissandet får utövaren att sakta ned och testa sina idéer. Genom skissen kan du sälla och sortera ut det väsentliga och skissen i sig är inte till för att visas upp för andra utan för dig att ur olika synvinklar se och behandla din design (Oles, 2014).

“Vistelse i det okända och uppluckring av det givna”

Skapande handling: Om idéernas födelse,
Pirjo Birgerstam 2000, s. 28

Författaren Pirjo Birgerstam beskriver skissandet med citatet ovan och menar att det kan framkalla oförutsedda frågor, idéer och svar genom att synliggöra samt sälla ut ett mönster bland den information som uppfattas av våra sinnen. Genom skissandet skapas en förståelse för hur saker samspelar med varandra vilket breddar utrymmet för vår kreativitet. Vi kan även genom skissande bortse från det vi redan vet och i stället fokusera på att formge det okända (Birgerstam, 2000).

figur 7. Skiss av en blå boll, en rund swimmingpool i plan eller planeten Neptunus, mars 2020.

Genom skissande kan vi göra det obegripliga begripligt och skapa struktur i det ostrukturerade. Skissen möjliggör att plocka isär det befintliga, det allmänna och bygga ihop det på nytt, förändrat och förnyat. Skissandet tillåter oss att fritt laborera med ett objekts, en plats gränser, tänja på dem och öppna upp dem. Att dessutom låta problemställning vara öppen i början gör skissandet och vår tankeprocess ännu mer fri (Birgerstam, 2000). Att gå emot sina standardlösningar genererar nya tankar och nya idéer men ens erfarenhet är också ett verktyg att använda i den undersökande skissprocessen. När vi inte vet vad eller hur vi ska göra kan vår erfarenhet frambringa nya resultat genom att testas, testa hur dessa äldre idéer fungerar i nya sammanhang (Birgerstam, 2000).

“To see is to think and drawing is another way of thinking”

Richard Serra, i intervjun “Richard Serra on his drawing”
med Charlie Rose, KunstSpektrum, 2011 Youtube vid 5.37 min

Skulptören Richard Serra ser sina skisser som anteckningar, som noteringar och anser i citatet ovan att skissa och att teckna är ett annat sätt att tänka på (KunstSpektrum, 2011). Skissandet är ett sätt för designern att förstå hur saker förhåller sig till varandra i verkligheten, ett sätt att undersöka dessa relationer på och se vad som binder dem eller skiljer dem åt (Birgerstam, 2000). Genom skissen kan vi strukturera förutsättningarna i den pågående situationen. Genom

skissen kan vi pröva oss fram och själva skissen ska inte ses som ett resultat, utan en vägvisare som kan leda oss åt olika håll, i olika riktningar, utmana våra tankar och idéer och så småningom landa i ett resultat (Birgerstam, 2000).

figur 8. Undersökande av volymer och rumsligheter i plan, april 2020

Skapandet av upplevelser och skilda uppfattningar

Genom skissen kan idéer och tankar bli verklighet. Men denna verklighet kommer allra troligast upplevas olika av olika personer, (Treib, 2011). Skulptören Richard Serra beskriver i en intervju den stora skillnaden mellan en målning och en skulptur, där du måste röra dig runt skulpturen för att uppleva den, och poängterar det med citatet:

“You become the subject of your experience as you’re experiencing it”

Richard Serra, i intervjun “Richard Serra on his drawing” med Charlie Rose, KunstSpektrum, 2011 Youtube vid 13.40 min

Marc Treib, professor i arkitektur förklarar det tillförda elementet som det filter som illustrerar skillnaden mellan vad formgivaren har avsett och vad besökaren upplever. Denna skillnad i den avsedda uppfattningen och det faktiskt upplevda intrycket grundar sig i kulturella avvikelser oss emellan, i utbildning, erfarenhet av livet och av naturen. (Treib, 2011) Men även om upplevelserna skiljer sig åt sinsemellan kan vi genom landskapsarkitektur ringa in upplevelsefaktorerna, leda besökarens tankar och sinnen och begränsa den bredd av reaktioner en plats kan åstadkomma. (Treib, 2011)

Det vi skapar som landskapsarkitekter skapas åt människan. Landskapsarkitektur är en förändring och anpassning av landskapet efter människans behov. (NE, 2020). Marc Treib ställer sig frågan om vi kan skapa landskapsarkitektur med en betydande innebörd från början eller om det är något som utvecklas med tiden. Treib menar att betydelse inte har skapats när designern har färdigställt sin produkt utan att produkten i stället då börjar att utvecklas, av användarna genom interaktion. Treib liknar betydelse med en patina som enbart utvecklas om förhållandena är de rätta (Treib, 2011).

Vi är formade efter vår tid, efter vår kultur och vi skapar tolkningar baserat på vår erfarenhet och kunskap. Mening, betydelse är flytande och ändras med tiden och med individen. Treib sätter betydelse och tillfredsställelse bredvid varandra och menar att just tillfredsställelse kan leda till ett landskaps betydelse hos oss och lyfter exempel som trädgårdar, skogar och stränder. Även om landskapsarkitekten inte kan skapa betydelse från första

början kan vi skapa platser med förutsättningar för nöje och njutning, dessa förutsättningar som med tiden kan utvecklas till betydelse (Treib, 2011).

figur 9. Du själv blir motivet i det du upplever, april 2020

För att leda besökaren på en plats genom tillförda element måste dessa element lyfta fram och synliggöra platsen och ringa in dess upplevelsefaktorer (Treib, 2011). Men vad blir upplevelsefaktorerna i ett landskap? För att hitta dessa krävs som Thomas Oles tidigare nämnt god kännedom om platsen (Oles, 2014). Men vad är en plats? Vad innebär en plats karaktär och rumslighet och hur kan en plats identitet förstärkas?

Plats, rumslighet och karaktär

En plats är mer än bara positionering klagör arkitekturteoretikern Christian Norberg-Schulz. Med plats menar vi också dess innehåll, dess utformning, platsens texturer och färger. Det vi menar med en plats är dess kriterier som skapar den miljömässiga karaktären, de faktorer som är essensen av en plats, platsens identitet - genius loci (Norberg-Schulz, 1980). Vi uppehåller oss och vistas där vi kan orientera och identifiera oss med omgivningen eller upplever omgivningen som meningsfull. Att uppehålla sig på en plats fordrar därför mer än bara “skydd” (Norberg-Schulz, 1980). Han konstaterar att områden där liv finns blir till platser. Dessa platser har ofta en stark identitet. Som arkitekt är uppgiften att visualisera denna identitet och därigenom

skapa meningsfulla platser där människor vill vistas (Norberg-Schulz, 1980).

“Något avgränsat. Det är vackert.”

Vad är arkitektur och 100 andra jätteviktiga frågor, Rasmus Wærn och Gert Wingårdh 2014, fråga 82.

Vid frågan gällande vad ett rum är svarar arkitekterna Rasmus Wærn och Gert Wingårdh med citatet ovan. De beskriver sedan rummet som en liten bit av rymden, något avgränsat men samtidigt gränslöst. Men de tar även upp att ordet rum inom arkitekturen ändå tenderar att uppdaga sig i mer eller mindre tydliga gränser, i golv, väggar och tak. För att frigöra sig från dessa element krävs ordet rumslighet förklarar de båda och avslutar svaret genom att påstå att arkitektens viktigaste uppgift är att skapa just rumsligheter (Wærn och Wingårdh, 2014).

Gränserna för ett rum byggt av människan utgörs av tak, väggar och golv men även för ett landskap är gränserna strukturmässigt densamma bestående av mark, horisont och himmel förklarar Christian Norberg-Schulz. Strukturen av en plats beskrivs ofta i termer såsom landskap, boplatser och analyseras genom medel kategoriserat inom rum och karaktär, där rum utmärker den tredimensionella uppsättningen av element vilka skapar en plats medan karaktär betecknar den generella atmosfären vilken är den mest omfattande egenskapen av en plats (Norberg-Schulz, 1980). Karaktären skapas genom platsens egna byggstenar, vilket Norberg-Schulz kallar naturens tekniska realism. Denna tekniska realism ska sedan utgöra en grund inom den arkitektur som tillämpas på platsen (Norberg-Schulz, 1980). Vi behöver platser med stabil identitet där vi lätt kan orientera oss för att inte bli alienerade. Genom att skapa arkitektur ger människan platsens mening en konkret form (Norberg-Schulz, 1980).

Christian Norberg-Schulz förklarar hur vi som arkitekter, formgivare och som individer ofta tänker när vi skapar platser i naturen. I dessa platser vill vi för det första visualisera vår förståelse för naturen. Det resulterar i att vi skapar en gångväg där naturen signalerar en riktning och att vi ramar in platsen där naturen är avgränsad till en specifik yta. Vi vill även färdigställa den givna situationen, skapa en färdig plats och kompletterar därmed platsen med det som vi anser saknas (Norberg-Schulz, 1980). Liksom att vi vill visualisera vår förståelse

för naturen vill vi även symbolisera vår förståelse för den. Naturens karaktär översätts i de byggda och tillförda elementen och ger platsen med byggda element en symbolik. Genom symbolismen frigörs platsen från dess tekniska grund och blir i stället något med kulturell innebörd (Norberg-Schulz, 1980).

Genom att utforska platsens olika dimensioner ger det en djupare förståelse för landskapets identitet och vårt behov av den. Den upplevda tillhörigheten till en plats, till ett landskap stärker vår hemkänsla. (Göransson, 2015). Emma Göransson, forskare inom feministisk arkeologi, konst och arkitektur kallar det en slags samtidsarkeologi där platsens olika dimensioner upptäcks och utforskas, allt i från platsens historia, arkitektur till vegetation och ekologi och vad mötena mellan oss och platsen med sitt innehåll kan resultera i. Möten under olika förhållanden, vid olika tider och i olika väder och som enbart kan ske genom att vi vistas på platsen. Det är genom att vistas på platsen och att vistas där länge dess karaktär visas, platsens identitet och det är då, förklarar Göransson, vi kan börja arbeta konstnärligt med platsen (Göransson, 2015).

figur 10. Möte med en plats, med dess innehåll, rum, liv, ljud och ljus. Möte med dess identitet. Fotografi från platsen Kärret, mars 2020.

Syfte och frågeställning

Syfte

Syftet är att genom platskännedom och skissen som verktyg visa hur enkla tillägg av landskapsdesign i utvalda naturmiljöer kan bidra till att förstärka upplevelsen hos besökaren av dessa landskap.

Frågeställning

Hur kan designelement förstärka upplevelsen hos besökaren i tre olika naturmiljöer i Hågadalen-Nåstens naturreservat?

Hur kan designelement förstärka de tre valda naturmiljöernas karaktär och rumslighet?

Metod

Under denna del presenteras metoden som använts i utförandet av detta arbete.

Litteratur

En förstudie gjordes som grundades i litteratur vilken skulle inspirera och informera mig samt ligga som grund till mitt arbete, dess utförande och mina tankar. Litteraturen tog upp relationen med natur, mötet mellan natur och design, platser och hur vi upplever dem. Den tog upp hur vi skapar en relation till platser, platserns mening och betydelse samt skapandeprocessen genom skisser, form och material.

I min metod för att ta mig an, skapa en relation till samt tillföra ett designelement på mina platser använde jag mig av Thomas Oles bok *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking*, 2014. Boken är enligt Oles själv ett verktyg riktat till studenter med en nyfikenhet för landskapet. Den är indelad i fem kapitel; sensing, reasoning, showing, changing och testing, (känna, resonera, visa, ändra och testa). Dessa är enligt Oles fem olika steg inom designprocessen och landscape thinking (Oles, 2014).

Boken är strukturerad för att fungera oavsett var i designprocessen du befinner dig och oberoende av vilken sida du slår upp. Kärnan i landscape thinking är som Oles beskriver den dess kapacitet att sammankoppla det rationella med det irrationella, att koppla samman motsatserna med varandra. Enligt Oles är det möjligt att genom landscape thinking vara både forskare och konstnär samtidigt. Oles upplyser om att denna bok kan göra designprocessen svårare men förklarar att det är meningen då landscape thinking inte är ett recept på en lyckad design utan dess förutsättningar för att lyckas (Oles, 2014).

Så som jag tolkar det är Oles begrepp *landscape thinking* ett tankesätt att behandla landskapet på och därigenom lära känna och förstå det. På samma sätt som vi kan ha ett konstnärligt tänk kan vi även ha ett ”landskapligt tänk.” Detta tänk stänger inte ute något, det tillåter oss att tänka fritt men innehåller även allt ett landskap kan tänkas innehålla. Som Oles förklarar tillåter det oss att både vara forskare och konstnär samtidigt. Ett landskapligt

tänk innebär att se dagsländans korta dans över sjön men även att se hur sjön en gång var en del av ett hav. Det innebär att förstå landskapets process och ständiga förändring över sekunder, dagar, veckor, år, decennium eller millenium (Oles, 2014). Detta tänk så som Oles beskriver det, strävan efter att förstå och skapa en relation till landskapet hade jag med mig under hela mitt arbete.

Referensprojekt

Ett studiebesök gjordes till Hjälstavikens naturreservat mellan Uppsala och Enköping. Jag har besökt platsen flera gånger förut och Hjälstaviken har alltid tilltalat mig, både platsens natur och fågelliv men även de byggda element som i harmoni med naturen binder samman platsen och leder besökaren runt i våtmarksområdena. Spången som jag i förordet målade upp är hämtad från denna plats. Jag har hämtat inspiration från Hjälstaviken förut, till både parker och torg och det är naturens samklang med de tillförda elementen som är nyckeln, de enkla elementen som fyller en tydlig funktion men som också blir så mycket mer än bara funktion.

Grundat i mitt uppskattande av Hjälstaviken ville jag göra ett besök för att undersöka varför denna plats tilltalar mig som den gör. Mitt syfte var att studera platsen och dess tillförda element i detalj, de byggda elementens formspråk och material tillika rumsskapande egenskaper och analysera hur dessa element påverkar mitt upplevande av platsen, av naturen.

Valet av platser

De tre valda platserna till detta arbete ligger i Hågadalen-Nåstens naturreservat, ca 7 km i nordvästlig riktning från Uppsalas stadskärna. Naturreservatet har en variationsrik natur med naturbetesängar, lövskog, barrskog, vattendrag, myrmark och hållmark (Uppsala kommun, 2020). Denna variationsrika natur samlad inom ett område var en av anledningarna till att Hågadalen-Nåstens naturreservat valdes som arbetsplats. Den andra anledningen var mitt avstånd till platserna. Jag bor i Ekeby, ca 2 km från Hågadalen-Nåstens naturreservat och att ha nära till arbetsplatserna var en viktig förutsättning för att kunna besöka dem så ofta som möjligt och kunna följa platsernas förändring och min upplevelse av dem, i olika väder, vid olika årstider och tid på dygnet.

Valet av platser i Hågadalén-Nåsten utfördes genom en egenkonstruerad selektiv intuitionsmetod. Jag vistades under några dagar i naturreservatet, cyklade runt eller tog mig fram till fots där jag inte kunde cykla. Jag följde stigar, vek av från stigar och lät naturen leda mig genom att gå mot de platser i naturreservatet som lockade mig. Ofta såg jag en ny plats, en ny lovande naturmiljö från den plats jag lockats till och stod på. På så sätt leddes jag vidare genom Hågadalén-Nåsten där jag hittade och dokumenterade tio platser som tilltalade mig och som väckte tankar om rum och karaktär samt gav mig idéer om vad jag skulle kunna tillföra platserna. När jag hade hittat mina tio platser placerade jag dokumentationen av dem, i form av utskrivna fotografier av platserna, bredvid varandra och sållade ned dem till fem platser och besökte sedan de utvalda platserna på nytt och utförde samma process igen och valde slutligen ut tre olika naturmiljöer att arbeta med. Dessa tre platser hade alla olika karaktär och gav alla tre olika slags intryck. Jag valde dessa då jag fann dem intressanta och inspirerande rent naturmässigt och samtidigt utmanande i hur jag skulle kunna förstärka platsernas karaktär och rumslighet genom att tillföra ett designelement. Dessa tre platser kallade jag Björkdungen, Kärret och Ängen.

Arbetets syfte, att förstärka upplevelsen av naturmiljöer, är i sig är inte beroende av just Hågadalén-Nåstens naturreservat. Det var faktorerna av variationsrik natur inom ett samlat område och avståndet från min bostad som var betydelsefull i mitt val av arbetsområde. Naturmiljöernas placering i landskapet hade kunnat vara anonym. Arbetet utgår från att skapa en relation till och en förståelse för en plats och att genom denna platskänedom tillföra ett designelement som förstärker besökarens upplevelse av platsens rumslighet och karaktär.

Jag ställde inga krav på att de naturmiljöerna jag valde skulle vara opåverkade av människan, av exempelvis skogs- eller jordbruk. Det viktiga var att de inte innehöll några av människan byggda element. De tillägg som jag tillför skulle vara de enda på platserna.

Avgränsningar

Till en av mina tre valda platser kommer besökaren vara tvungen att vada, till de två andra att gå genom snår och genom högt gräs. Det går att ta sig till dem alla tre men då detta arbete inte ska realiseras utan är av

konceptuell karaktär och huvudsakligen mer utgörs av en undersökande gestaltungsprocess skapas inga kopplingar mellan mina platser med designelement till befintliga leder, vägar eller stigar i området. Att planera och rita ut stigar/mindre vägar till mina platser och designelement skulle vara tidskrävande då jag inte bara skulle vilja dra ut dem på måfå. Jag skulle, som med mina platser, vilja lära känna vägen till dem bättre, naturen runt om och applicera mina idéer om att förstärka det rumsliga och karaktären på och längs med vägen. Jag skulle också behöva lokalisera den “bästa” vägen till platsen med mitt designelement då det går att ta sig till platserna från flera olika håll. Det skulle vara tidskrävande och ta för mycket fokus från själva platserna. Att enbart välja naturmiljöer med anslutande gång- och cykelväg skulle i stället begränsa valet av naturmiljöer och hämma den intuitiva processen att hitta mina platser på. Därför har jag i detta arbete inte jobbat med några kopplingar mellan befintliga stigar/vägar till mina platser med utplacerade designelement.

Syftet är inte att fysiskt tillgängliggöra en plats, även om vissa designelement kan ha den funktionen. Syftet är att undersöka hur designelementet kan förstärka upplevelsen av platsens rumslighet och karaktär, hur det kan tillgängliggöra upplevandet av platsen för besökaren.

De designelement jag tillför till mina valda platser ska sträva efter att vara mindre och enklare för att genom det mindre element som tillförs ändå kunna skapa en stor förändring av platsens karaktär och rumslighet baserat på god kännedom om platsen.

figur 11. Karta över de tre olika platserna, deras avstånd till varandra och till mitt hem samt Uppsala stadskärna. Naturreservatets områdesgräns är ungefärlig. © Lantmäteriet 2020, bearbetad av författaren. Skala 1:40 000 /A4

Platsbesök

Jag besökte mina tre valda platser frekvent under februari, mars april och maj under 2020. Jag besökte dem ofta för att uppleva dem i olika väder, olika tid på dygnet och under olika årstider.

Att frekvent besöka de tre platser jag valt att arbete med var en viktig del för att få en grundlig uppfattning och skapa en relation till platserna samt utveckla idéer till designelementen jag skulle tillföra. Jag besökte de olika platserna flertalet gånger under olika tid på dygnet och i olika väder. Besöken var spontana, med uttänkta idéer, längre sessioner av iakttagande och inkännande av platserna samt intuitiva korta visiter. Under mina besök hade jag den fakta, de tankar och de frågor som litteraturen genererat med mig.

Mina platsbesök kan liknas vid inventering och analys men jag valde att inte använda dessa ord utan kalla det för ett undersökande av platserna. Detta gjorde jag för att inte fastna i termernas innebörd och blint leta efter saker att inventera, bocka av eller analysera platser med tanken analys i huvudet. Eftersom jag har jobbat med den intuitivt ledande förmågan hos platsen har jag inte velat ha några rubriker att följa eller måsten, som skulle kunna tvinga fram ett resultat som säger vad jag känner eller vad jag ser. Jag har följt Thomas Oles uppmaningar att stanna länge på platserna och återkomma till platserna. Tidsramen, en hel termin, har gjort denna metod möjlig, att inte behöva ta in allt på en gång utan låta platsen berätta mer om sig själv för varje nytt besök. Jag har dokumenterat mitt undersökande av platserna genom text, skisser och fotografi. Men jag har inte fått med allt, det går inte. Alla insekter, växter och de olika sinnliga upplevelser som vid varje besök skiljer sig från varandra. Men genom kontinuerliga platsbesök har jag kunnat uppleva mycket. Av mitt undersökande av platserna gjordes en presentation där mina intryck och upplevelser förmedlade i text och bild illustrerade platsernas karaktär, liv och rum.

Designelementen - Undersökande genom skissen

Processen med att ta fram designelementen har bestått av skissande genom olika medier utifrån platsbesök till mina tre valda platser. Jag har skissat på plats med papper och

penna men även genom tyg för att undersöka färg, storlek och volymer. Skisser gjorda på plats har sedan bearbetats hemma genom nya skisser på papper, i Adobe Photoshop eller genom enkla modeller i papper och ståltråd. Genom mitt skissande och den relation jag fått till platserna har tre designelement utvecklats, ett till varje plats.

Allt material har inte redovisats men ett brett urval av skisser med olika tankar och idéer har sammanställts för att förmedla processen att ta fram designelementen.

Färgen röd

Jag ville undersöka vad en färg kan åstadkomma på platsen, hur en färg kan förändra eller förstärka en plats och jag valde färgen röd. Jag ville tillföra en färg som jag annars inte hittar på platsen. Rött är komplementfärg till grönt och genom att tillföra något rött skapar jag en kontrast. Jag ville se hur jag med den röda färgen kunde lyfta fram mina platser men samtidigt se hur platserna själva skulle kunna framhäva färgen röd och ett designelement i rött.

Jag reflekterade över om jag skulle laborera med andra färger på platserna men ansåg att den röda färgen var den som låg längst ifrån platsernas egna färgskalor och på så sett skapade störst förändring. På så sätt skulle jag kunna tillföra enkla tillägg och låta den röda färgen stå för den förstärkande effekten av platserna.

Rött lakan

Med ett rött lakan på ca 2,5 x 1,5 meter besökte jag mina platser för att skissa i skala 1:1 och genom tyget undersöka skala, volym och den röda färgens påverkan på landskapet. Genom att arbeta med tyget på plats och skapa tillfälliga installationer upplevde jag platsernas rumslighet och skala på nya sätt. Innan hade platserna enbart bestått av natur. Jag hade bara upplevt naturen och sen skissat upp mitt tillägg i huvudet, på papper eller i datorn och därefter bedömt vad mitt tillägg förändrat, om det förstärkt platsens rumslighet och karaktär eller inte och på vilket sätt om så var fallet. Att arbeta med det röda lakanet på plats skapade därför en oretuscherad bild av mitt tillägg. Inget utelämnades för mig på plats. Det gav också upphov till improvisation. Genom lakanets uppmuntran till ett lek, dess flexibilitet och ibland bångstyrighet skapades nya former som bidrog till nya upptäckter och insikter om platserna och tillförandet av färgen röd.

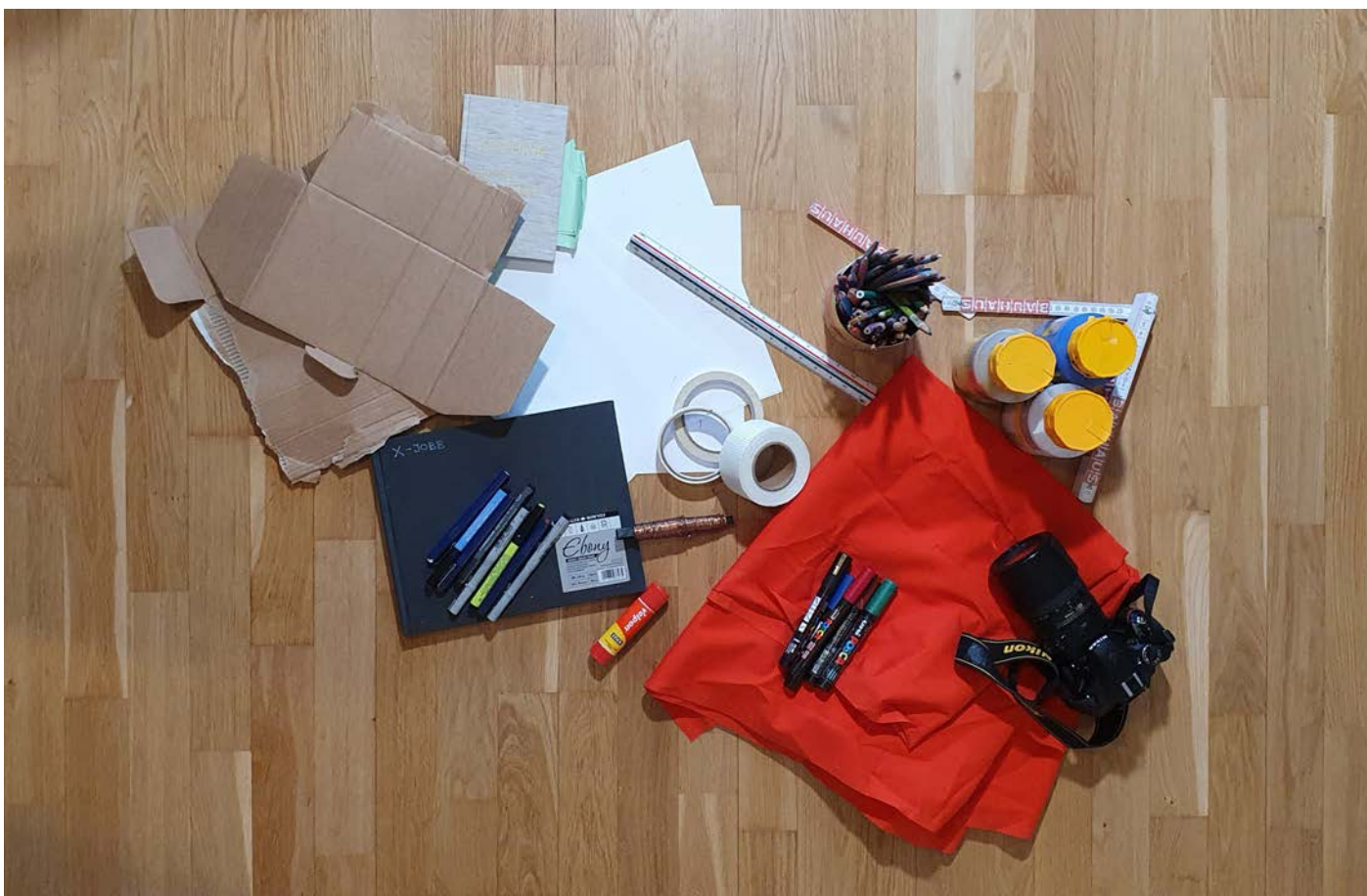
Reflektion

Varje skiss kompletterades med korta texter av tankar och funderingar kring skissen samt hur det jag skissat upp kunde tänkas påverka upplevelsen av platsens karaktär och rumslighet för besökaren. Under skissprocessen fortsatte jag använda Thomas Oles bok *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking*. Boken har fungerat som vägledning till mina reflektioner kring mina skisser och har hjälpt mig att sätta ord på det jag har upplevt eller frambringat. Jag har även, vilket Oles förklarar är bokens mening, provat att slå upp valfri sida och låtit slumpen (inom bokens ramar) styra min process. Denna strategi har ibland hjälpt mig att bryta mina tankar, kliva ett steg utanför min skiss och observera det jag gjort och dess relation till platsen.

Genom att applicera de teoretiska kunskaper och insikter jag fått från litteraturen i mitt praktiska arbete stärktes de av varandra. Teorin blev mer förståelig genom praktiken och landskapsarkitekturen som verksamhetsområde blev större och det var först när jag praktiserade det jag läst som jag såg hur det framstod sig i verkligheten.

Resultat

Förstudierna och det praktiska arbetet resulterade i tre designelement, ett till vardera plats. Dessa redovisades genom text, illustrativa sektioner och planer samt vy över designelementet placerat på respektive plats.

figur 12. De material och verktyg jag använt under skissprocessen är ritpapper, färgpennor, finlinerpennor, tusch- och akrylfärgpennor, kartong, tejp, glasfibertejp, ståltråd, tumstock, skalstock, limstift, akrylfärg, rött lakan, Nikon D3200, Thomas Oles bok *Go with Me: 50 Steps to Landscape Thinking*, maj 2020.

Referensprojekt

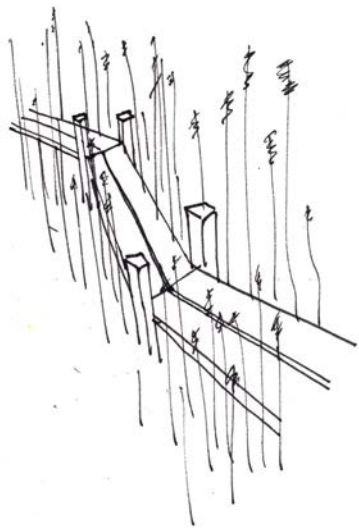
Ett besök gjordes till Hjälstaviken för att studera hur byggda element kan framhäva en plats och uppmärksamma natur samt hur dessa element kan leda besökaren genom landskapet och förstärka upplevelsen av det.

Hjälstaviken

Hjälstavikens naturreservat beskrivs som en av Mellansveriges främsta fågellokaler. Våtmarksområdet erbjuder fågelskådning under hela året men flest fåglar ses under vår och höst då bland annat tusentals gäss rastar i viken (Upplandsstiftelsen, 24.04.2020).

Naturreservatet är beläget 17 km öster om Enköping och 25 km sydväst om Uppsala. Hjälstaviken är en förgrening av Mälaren och består till större delen av ett våtmarksområde. Förutom viken med strandängarna består naturreservatet av Stora Parnassen, en ädellövskog som tidigare var en del av Ekolsunds slott och Kvarnberget, ett mindre berg med en utkiksplats (Upplandsstiftelsen, 24.04.2020). För att komma fåglarna

närmare finns ett fågeltorn och ett gömsle dit besökaren tar sig via stigar och spänger, bland annat den långa WWF-spången. Spängerna går genom vass och över vatten. Vissa av spängerna är tillgängliga för barnvagn och rullstol medan andra är smalare, där möten med andra besökaren kräver att en part stannar upp och lutar sig åt sidan mot räcket.

figur 14 Spången leder besökaren runt Hjälstaviken och genom stora vasspartier; april 2020.

figur 13. Vitkindade gäss flyger över fågeltornet vid Hjälstaviken, september 2019.

Vass

Ibland leds besökaren genom stora vasshav där sikten endast är ett par meter. Här blir rumskänslan intim, avskärmningen blir starkt påtaglig och blicken fästs där spången kröker sig och försvinner bakom vassen. Vid avskärmning av sikten blir ljuden mer påtagliga. Vindens dansande i vassen hörs tydligt och sång och skrän från fåglar som gömmer sig i och utanför vassytorna fångar ens nyfikenhet. Vassen utgör också ett fysiskt skydd mot vinden vilket gör att vinandet och suset runt ens öron lättar och gör så att andra ljud kan urskiljas tydligare.

Genom väggarna av tät vass kan uppfattningen av platsens skala förändras. På vissa sidor anas trädtoppar men där vassen möter öppet vatten går det inte att föreställa sig var vassen slutar, om 10 meter eller om 1 km. Denna ovisshet om platsens storlek skapar en rymd, ger en känsla av oändlighet även om vasshavet såklart har ett slut. Men känslan finns där, och tillsammans med de ljud vars källor förblir dolda bakom vassens ridåer skapar detta en spänning och en nyfikenhet hos besökaren. Runt andra delar av spången är vassen glesare. Där kan besökaren ana och iaktta vad som sker intill strandkanten. Från strandkanten däremot syns iakttagaren inte på samma sätt. Nära vassen är sikten bra men på håll smälter vasstråna ihop och besökaren i vassen förblir dold från strandkanten.

Att röra sig genom vassen är en sinnlig upplevelse. Spången medför att du som besökare kan röra vid vassen, höra vindens vinande i den, se den på nära håll och känna lukten från vattnet under spången. Vassens vertikala riktning tillsammans med dess små variationer i växtsätt skapar ett organiskt nät som genom mängden vass blir till väggar. Den rumsliga upplevelsen blir mer intim men det stora rummet, rymden finns också där runt omkring i form av vassens sus.

figur 15. Vassens vertikala riktning och strånas fina divergens skapar ett organiskt nät som bildar ogenomsiktliga väggar; april 2020.

figur 16. Blicken fästs där spången kröker sig och försvinner bakom vassen, april 2020.

figur 17. En känsla av oändlighet skapas av att inte se och veta var vasshaven slutar, april 2020.

Vatten

Från spången tas besökaren ut över vattnet. Spångens smala utformning och det nära avståndet till vattenytan förstärker upplevelsen av vattnet då besökaren kommer nära inpå. Att det endast finns ett räcke på en sida om spången gör den mer spännande då det finns en risk att kliva fel.

I mitten av spången över det öppna vattnet upplevs rummet som störst. Intrycket förstärks av himlens spegling i vattenytan och en rymd upplevs här visuellt, till skillnad från vassrummets rymd som skapades av det dolda. Vattnet och himlen blir det visuellt påtagliga och vinden fångar en nu utan vassen som skydd. Här syns måsarna som skräpar och gässen som flyger lågt över strandängarna. Vattnet runt besökaren ger en känsla av frihet trots att besökaren är fast på en smal spång.

Genom vassen syns vattnet under spången. Dess mörkt blågröna färg lyfter fram de ljusa vasstråna och skapar en kontrast i ljus och mörker och mellan det spretiga vertikala och det blanka horisontella.

figur 19. Spångens nära avstånd till vattnet förstärker känslan av att röra sig över vattenytan, april 2020.

figur 18. Från spångens mitt upplevs en rymd som skapas av himlen som speglas i den stora vattenytan, april 2020.

Material, form och funktion

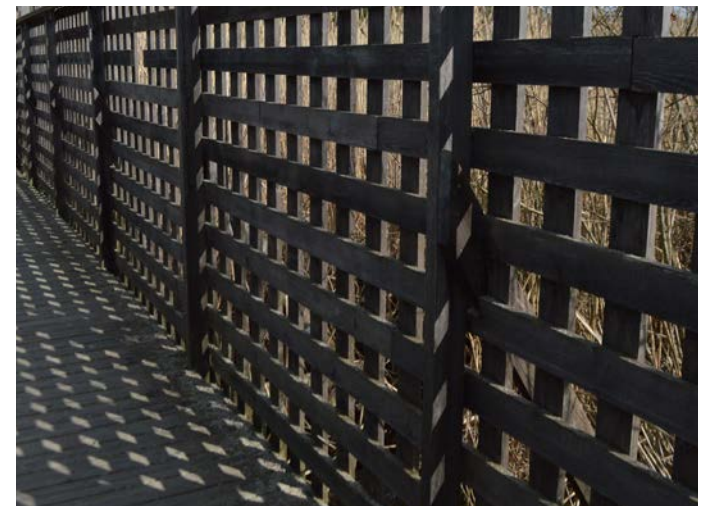
Besökarna till Hjälstaviken kommer för att uppleva naturen och fågellivet och de byggda element som tillgängliggör de olika delarna av naturreservatet är utformade för att smälta in och bli en del av miljön. Alla element är i trä som med tiden fått en gråsilvrig patina. Samtidigt som färgen utmärker sig och lyser upp med sina silvriga toner smälter den in och harmonierar med omgivande natur och lyfter genom en subtil kontrastering fram vassens mer guldiga färgton. Den silvergråa nyansen skiftar svagt i de olika spångerna vilket gör att de byggda elementen får en mer naturtrogen känsla.

I anslutning till spångerna finns ett antal bänkar utplacerade. Bänkarna har samma nyans som spångerna och ser ut att vara byggda i samma slags trä. Bänkarna är hopbyggda med spångerna via dess räcken. Att de är hopbyggda och av samma material gör att spången med tillhörande bänkar upplevs som ett enda element. Andra byggda element i Hjälstaviken såsom ett gömsle, ett fågeltorn och väggar av ribbor är även de i trä och har samma gråa färgtoner som resterande. Formspråket hos alla element är kantigt och rektangulärt. Det är endast de smalaste spångerna som ger ett organiskt intryck med en mer slingrande dragning genom naturreservatet.

Denna sammanhållenheter i material och utformning gör att Hjälstavikens alla tillförda element knyter samman platsen och skapar en helhet samt en orienterbarhet. En harmoni skapas med omkringliggande landskap och jag som besökare upplever det som tillförts denna plats som en del av platsen. Väder, vind och besökare har med tiden gett dessa tillägg en patina och ett slitage som fått dem att sjunka in i landskapet.

figur 22. Bänkarna i anslutning till spångernas räcken är i samma material och färg som övriga byggda element och bidrar till den upplevda enhetligheten, april 2020.

figur 20. Vägg av träribbor, ett visuellt skydd för att komma närmare fågellivet, i samma gråsilvriga ton som övriga byggda element, april 2020.

figur 21. Spångerna består av träribbor som av tiden fått en gråsilvrig patina, april 2020.

Reflektion av studiebesök

Att ha samma material, färg och utformning på de element som tillförs till naturmiljön skapar en enhetlighet. Denna enhetlighet gör platsen sammanhängande men tillåter även naturen att vara i fokus. Färgskalan, det naturgrånade träet med silvriga toner, samspelar med platsen. Den får en också att tro att spången har funnits här länge och den läses in som en del av landskapet. Den grånade spången signalerar ett slitage, att den utsatts för väder och vind likt landskapet den är placerad i. Besöket till Hjälstaviken väckte tankar och frågor kring harmoni mellan natur och tillförda element, om elementens funktion och utformning samt varför denna plats med sina tillförda element tilltalar mig som besökare. Dessa tankar och frågor som besöket genererat tog jag med mig till mina tre platser i Hågadalen-Nåstens naturreservat.

figur 23. Spången kröker sig och försvinner in i vasshavet. Det dolda skapar en nyfikenhet och en upptäckarlust, april 2020.

Tre platser i Hågadalen-Nåsten - Ett undersökande av platsen

I denna del presenteras de tre platser i Hågadalen-Nåstens naturreservat som jag valt att arbeta med, Björkdungen, Kärret och Ängen, och mitt upplevande av dessa platser under februari, mars, april och maj.

figur 24. Björkdungen

figur 25. Kärret

figur 26. Ängen,

Björkdungen

figur 27. Björkdungen, februari 2020

Björkdungen

Björkarnas vita stammar syns på håll mellan barrträden. På plats öppnar ett rum upp sig, likt en naturlig pelarsal av björkar omsluten av omkringliggande barrskog. Platsen har en symmetri, björkarna känns utplacerade och det är högst troligt att de är planterade och att träd gallrats bort genom skogsbruk. Platsen upplevs relativt torr, men markvegetationen är grön.

Vegetation

I maj upplevs markvegetationen som varierad. Lingon, blåbär blandas med lummer, ormbunkar och skira blommande växter likt skogsstjärna. Sly från björk, små granar och tallar fyller ut markvegetationen och gör den varierad i höjd. Några större gräs fyller även de ut platsen. De större träden utgörs av björkar med raka stammar. Tall och gran omringar platsen, likt en vägg och ramar in Björkdungen. Den omgivande skogen är något gles och sikten är relativt god. Troligtvis har skogen gallrats av människan.

Djur och insekter

Fåglar hörs runt om platsen men få syns direkt bland björkarna. Av insekter och småkryp upplevs en variationen genom olika spindlar, skalbaggar, steklar och en del flygande insekter.

Upplevd karaktär och rumslighet

Rumskänslan är tydlig. Barrskogen med sin vintergrönska ramar in platsen. Björkarnas vita stammar syns extra tydligt under vinterhalvåret och kontrasterar mot den mörkare bakgrunden. Björkarnas kronor utgör under vinterhalvåret ett gracilt tak. Taket blir ännu tydligare när löven slår ut. När solen lyser genom löven får taket en skir, ljus och frodig karaktär. Björkarnas placering, inramningen, rummets symmetri och platsens avvikande karaktär i förhållande till resten av skogen för tankarna till en mötesplats, att platsen har en mening och en funktion. Platsen får genom detta även en viss mystik. Rummet har också en svagt skålformad lutning som tydligast syns på avstånd. Marken upplevs risig men platsen får en ordnad karaktär genom det tydliga rummet och björkarnas jämt utspridda placering. Björkdungen upplevs vild men med en tydlig struktur.

Februari

Genom den vintergröna vegetationen av tall, gran och

lingonris känns Björkdungen levande fastän det är februari. Ljuset är dunkelt och den låga solen skuggas av omkringliggande skog. Vegetationen är mörkt grön och platsen upplevs som dunkel, men björkarna är i fokus och syns tydligt med sin vita färg.

Mars

När solen träffar björkarna reflekteras stammarnas vita färg och de framträder nu ännu ljusare och vitare. Markvegetationen är oförändrad sedan i februari.

April

I april är doften av skog tydlig, det luktar vår, förmultnande löv och fukt men björkarna har ännu inte slagit ut. Ljuset är påtagligt och platsen upplevs som ljus och luftig. Dofterna och fågelsången som hörs runt om Björkdungen ger starka vårkänslor. Det är liv och rörelse runt om men i själva Björkdungen är det lugnt och stilla.

Maj

Björkarna är utslagna. Pelarsalen är inbäddad i en skir grönska. De vita stammarna är inte längre i samma fokus som utan löv. De gröna kronorna går ihop med den gröna markvegetationen som nu har blivit mer variationsrik. Ljuset strilar genom kronorna och skapar en behaglig lövskugga med ett tilltalande ljus. Små insekter flyger i luften och fåglarna sjunger runt om i skogen.

figur 28. Karta över Björkdungen med omgivande landskap. © Lantmäteriet 2020, bearbetad av författaren. Skala 1:2000 /A4

Platsen och dess förändring

På föregående sida visas en karta över Björkdungen med omgivande landskap.

Fotografierna och skisserna som här följer är en bilddokumentation av mina besök till Björkdungen under februari, mars, april och maj. Fotografier och skisser

är kompletterade med korta tillhörande texter för att förtydliga intryck och iakttagelser.

Nedan visas två fotografier från Björkdungen tagna från samma vinkel under februari och maj. I dessa foton anas även platsens svagt sluttande terräng.

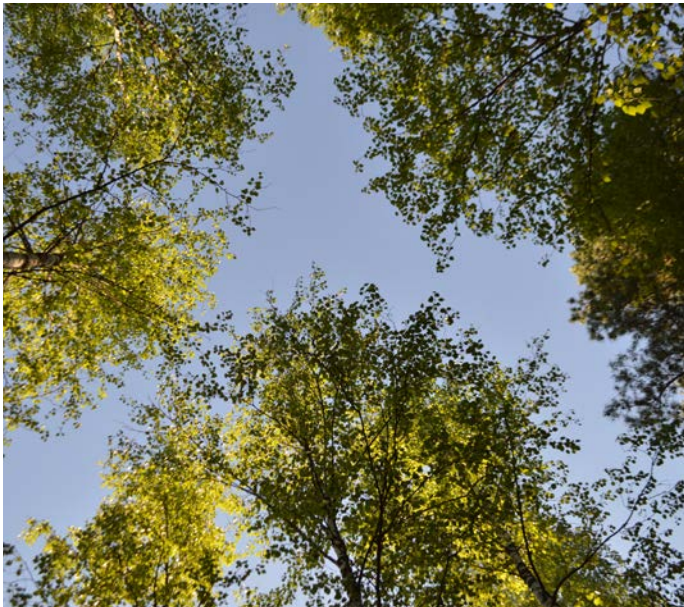
figur 29. Platsen får en mörkare och mer grå färgskala vid mulet väder under senvintern, februari 2020.

figur 30. Under slutet av maj är björkarnas löv utslagna vilket ger platsen en skir och frodig grönska, maj 2020.

figur 31. De kala björkarna skapar med sina grenar ett genomsläppligt tak där himlen syns igenom, mars 2020.

figur 32. När löven slagit ut bildar björkkronorna tätare volymer som ramar in bitar av himlen, maj 2020.

figur 33. När jag böjer mig ned och studerar en snart utslagen örnbräken upptäcker jag en spindel, maj 2020.

figur 34. Björkarnas stammar lyser extra vita när solen ligger på och lyfter fram dem mot den mörkare bakgrunden av barrskog. Markvegetation upplevs nu som rikt varierad, maj 2020.

Iakttagelser och sinnliga intryck

Nedan följer nedtecknade iakttagelser, möten och sinnliga intryck från Björkdungen under olika månader och vid olika tid på dygnet.

12 februari 2020, kl. 12:00

Det är mulet väder. Lingonris, gran och tall är det enda som ser levande ut som nu pryder platsen. Markvegetationen känns sträv och robust när jag drar handen över den. Växterna är alla mörkt gröna med blågrå inslag och i det mulna vädret får platsen en dunkel karaktär. Den förstärks ytterligare av gran- och tallridån som ramar in platsen. Björkstammarna är grå och det doftar av vinterfukt och skog i luften, kyligt med inslag av barr, jord och väta. Platsen får av den mörka inramningen, fukten och det gråa vädret en något trolsk stämning, en viss mystik. Den förstärks även av björkarnas jämna utplacering över platsen. Jag upplever Björkdungen som en mötesplats, men för vem?

3 april 2020, kl. 16:00

Luften är smått kylig men frisk. Doften av skog är nu tydligare. Jag känner lukten av barr, upptinad mark och förmultnande löv. Eftermiddagssolen lyser upp björkarnas vita stammar. Platsen känns luftig och ljus. Än har inga träd slagit ut, eller örtartade växter kommit upp men ljuset och den starka fågelsång som hörs runt om i skogen fyller platsen med liv och jag känner att något är på gång. Men samtidigt skapar björkarnas kala karaktär, saknaden av synligt liv en kontrast och lämnar en viss ödslig känsla hos mig.

20e maj 2020, kl. 19:00

Björkdungen är inbäddad i en skir grönska. Marken är till större delen täckt av grön vegetation av olika storlek och karaktär. Jag sätter mig på huk och ser en revlummer som sträcker sig tätt längs marken. Bredvid är örnbräken på väg upp. Jag ser en skogsstjärna som stängt sig för kvällen. Platsen är inbäddad i en frodig men samtidigt försiktig grönska. Det doftar av skvattram. Variationen av olika växter blir större ju längre jag sitter och tittar och ju fler döda löv jag lyfter bort och kikar under. Vinden upplevs på ett annat sätt nu än tidigare. Jag hör den komma och jag hör den gå. De nu lövbeklädda björkarna talar om när vinden drar förbi i topparna. Vinden i sin tur, skvallrar om att fler björkar gömmer sig djupare in i barrskogen. Skogen är även full av sjungande fåglar och taltrasten gör sig ordentligt hörd. Skogen runt omkring upplevs större genom vindens sus och fåglarnas sång. Jag får ett annat perspektiv, en djupare ljudbild av den. Precis intill mig surrar myggor, och de blir fler och fler i takt med att solen sakta döljs bakom träden.

figur 35. En skogsstjärna tittar upp bland den nu mer synligt varierande markvegetationen, maj 2020.

figur 36. Kvällssolen lyser genom vegetationen och skapar en varm gröngul atmosfär; maj 2020.

Reflektion - Vad ska jag göra på denna plats?

Vid Björkdungen är de vita stammarna i fokus, det är dem jag ser först. När jag vistats en stund på platsen börjar jag lägga märke till den varierade markvegetationen, till vindens sus och insekternas färd genom området. Tillägget vill jag ska förstärka pelarsalen av björkar och jobba med platsens svagt sluttande terräng. Jag vill även att tillägget ska få besökaren att stanna upp på platsen och lägga märke till detaljerna, se den varierade markvegetationen, lyssna till vinden som färdas genom trädkronorna, se myrorna arbeta och höra fåglarnas sång.

Det jag vill få besökaren att uppleva

- björkarna, pelarsalen - lyfta fram det tydliga rum som finns
- platsens svagt skålformade mark
- detaljerna och variationen i markvegetationen
- platsens och omgivningens ljud och dofter

Kärret

figur 37. Kärret, februari 2020

Kärret

Det område som jag kallar Kärret utgörs av Hågaån som rinner genom en dalsänka och delar upp sig i två bredare kanaler som mellan sig bildar en öformation. Vid högvatten står även denna så kallade ö under vatten. Kärret kan beskrivas som ett klibbalkärr med inslag av salix sp., där vattenståndet varierar kraftigt och som under delar av året skapar översvämningsmarker (Göran Thor, 2020.04.23). Kärret omges av dalsänkans slänter med en stigning på uppskattningsvis 5-6 meter i höjdskillnad från Kärrets botten till brantens topp.

Vegetation

Vegetation i översvämningsområdena består främst av flertalet större exemplar av klibbal och några större exemplar av pilträd. I de två kanalerna och på större delen av ön som emellanåt översvämmas växer inga träd eller andra vedartade växter. Den lägre vegetation består till stor del av sly från klibbal och pil i de våtare områdena. På de torrare platserna utgör hägg större delen av undervegetationen. Under våren täcks våtmarksområdet av örtartade växter karaktäristiska för kärrmiljöer som fräken, svärdsilja och kabbleka.

I sluttningarna som omger Kärret, och främst i den södra branten växer några stora ekar. Här växer även klibbal, någon enstaka tall och flertalet smala och höga träd av hägg. Döda trädstammar, främst från klibbal står även utspridda i slänten. Här består den lägre vegetation av hassel och häggsly. Under våren pryds slänten av vitsippor.

Djur och insekter

Fågel- och insektslivet upplevs rikt under vår och försommar. Sång från bland annat koltrast och gärdsmyg hörs tydligt från den omgivande vegetationen. Framförallt mygg och andra mindre flygande insekter trivs i den fuktiga miljön men även några större insekter, såsom dagfjärilar och trollsländor.

Upplevd karaktär och rumslighet

Kärret är den plats där min upplevda förändring av landskapet har varit som störst och tydligast. Jag har besökt platsen flertalet gånger under februari, mars, april och maj. Det är främst platsens skiftande vattennivåer som har skapat dessa tydligt upplevda förändringar men även platsens vegetation som under vår och försommar

förändrat Kärrets karaktär och rumsliga upplevelse genom att bädda in hela platsen i grönt.

Februari

I februari upplevs Kärret som relativt rått och kallt. Minusgraderna gör att delarna där vattnet i ån inte är i rörelse fryser. Isen är spröd och håller inte att gå på. Vattnet är brunt med mörkare blåsvarta toner. Där vattnet ligger stilla skymtas kvistar och botten svagt. Snön som ligger på isen vid åns kanter kontrasterar med sin vita färg till det mörka vattnet. Träden som omger platsen går i en grå färgskala. Alarnas och pilarnas stammar är grå likaså häggens stammar och de tätare hasselbuskagen. Det gröna på platsen finns i de enstaka tallar som står i den södra sluttningen och de barrträd som skymtas en bit bort mot nordost. Dessa är alla mörkt gröna, med silvriga drag hos tallarna. Även mossan som pryder stenar och stammar är grön. När solen strilar genom trädkronorna och träffar mossan får den en varm och friskt gulgrön färg och den gråbruna färgskalan livas upp. De täta grenverken skapar väggar men utan blad blir de genomsiktliga. Stommen till rummet utgörs av de större träden där stammarna blir till pelare som bär upp taket. Trädkronorna utan löv skapar tak där solen kan strila igenom. Utan bladverk och vegetation tillåts ljuset nå platsen och Kärret upplevs som relativt ljus. Men utan grönska upplevs även Kärret som rörigt och snårigt. Ån för med sig grenar, gräs och löv. Från slänten har flera träd vält omkull. Dessa ligger på varandra och har samlats i en hög i den ena kanalen där ån rinner. Fjolårets örtartade växter ligger torkade över det område jag kallar ön. På de gulbruna bladen och stjälkarna ligger ett tunt lager frost. En koltrast sprätter bland löven i slänten och några gräsänder hörs en bit bort men annars är platsen tyst och stilla.

Mars

Det har regnat mycket och den lilla mängd snö som kom har smält. Kärret är nu helt översvämmat. Där högar av kvistar och fallna träd låg glider ån sakta fram och bara de största stockarna sticker upp och blottas. Ön är helt borta. Den krokiga pilen och de klibbalar som ramar in ön sticker upp ur vattnet tillsammans med resten av Kärrets träd. Deras rotnölar är helt dolda under vattenytan. Vattnet är tjockt och brunt av det vattnet har fört med sig och rört upp från botten. Den bruna nyansen på vattnet är ljusare än i februari. Sikten är obefintlig. Speglingarna i vattnet är inte lika tydliga i det bruna vattnet men mängden vatten gör att fler trädstammar och kronor speglas och att intrycket av vattnets speglande effekt blir

starkare. Kärret känns lugnare nu när det är översvämmat. Det som i februari gav ett rörigt och snårigt intryck är nu dolt under vattenytan. Kärret har fått ett tydligt golv. Det bruna vattnet skapar en blankpolerad yta och gränsen mellan golv och vägg blir här tydlig där vattenytan och platsen vegetation möts. Vattnet bäddar in stora delar av platsen och rummet upplevs nu som mycket större. Rummet är inte längre avgränsat till ön som tidigare varit platsens öppna och inramade del och som i februari var åtkomlig.

April

Nästan allt vatten har nu sjunkit undan. Vattnet förde bort material men har samtidigt lämnat spår efter sig i form av nya kvistar och grenar. Ön, som inte längre är en ö, har fått ett slätare intryck då vattnet har sköljt bort en större mängd av det döda växtmaterialet som i februari prydde platsen. Ur den före detta åbotten börjar smala spetsiga blad titta upp. Smala toppar till fräken syns där det är som lerigast. Häggen har börjat få små gröna blad men de andra träden och buskarna är fortfarande kala. Kärret upplevs nu som ljusast och som mest öppet. Vattnet har städat upp platsen

Maj

Likt vattennivåerna som omslöt platsen under mars månad har nu markvegetationen stigit, växt upp och bäddat in platsen i en grön och tjock matta. Vegetationen varierar i storlek, karaktär och i olika gröna nyanser. De örtartade växterna tillika markvegetationen vävs ihop med väggarna som till största delen består av fullt utslagna häggbuskage. Platsens karaktär är nu grön och lummig. Rummet blir mer intimt. Den utslagna lövvegetationen omsluter platsen och väggarna förblir ogenomsiktliga. Ljuset bromsas av all vegetation och Kärret upplevs nu även som mer dunkelt.

figur 38. Kärret är en del av Hågaån där den rinner genom en dalsänka vid Kvarnbo. Hågaån ramar in av dalsänkans kanter med frodig lövvegetation längs båda sidor. Karta över Kärret med omgivande landskap. © Lantmäteriet 2020, bearbetad av författaren. Skala 1:2000 /A4

Platsen och dess förändring

På föregående sida visas en karta över Kärret med omgivande landskap.

Fotografierna och skisserna som här följer är en bilddokumentation av mina besök till Kärret under februari, mars, april och maj. Fotografier och skisser

figur 39. Februari, 2020.

är kompletterade med korta tillhörande texter för att förtydliga intryck och iakttagelser.

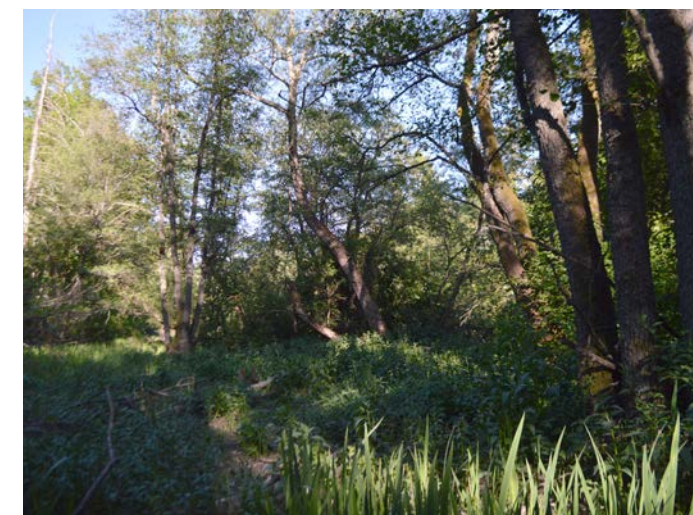
Här nedan visas fyra fotografier från Kärret tagna från samma vinkel under februari, mars, april och maj. Det illustreras tydligt att det är vattnet, avsaknaden av vatten och den gröna vegetationen som skapar Kärrets mest påtagliga förändring under året.

figur 40. Mars, 2020.

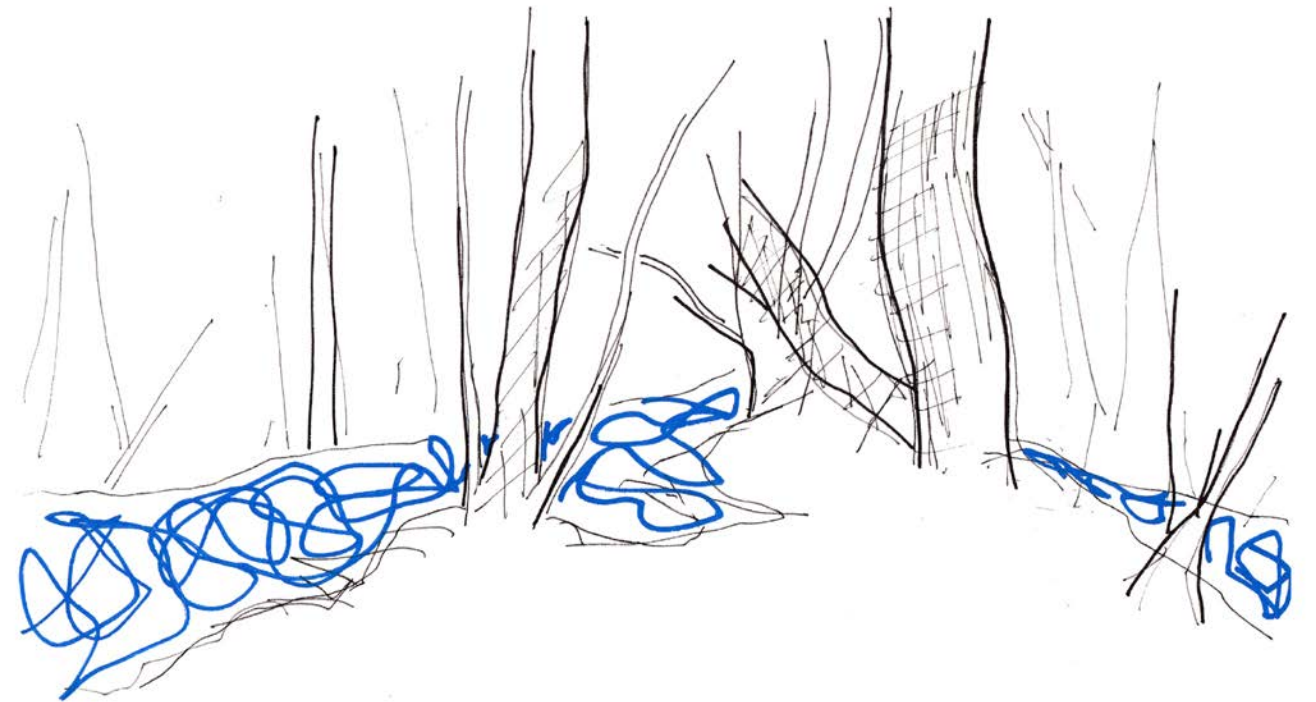
figur 41. April, 2020.

figur 42. Maj, 2020.

figur 43. Vattnet rör sig långsamt och intill träd och vid åkanterna hinnes det frysa till is, februari 2020.

figur 44. Kärret karaktäriseras av den täta, spretiga och krokiga vegetation. Hågaåns vattenmassor dämpar platsens spretiga intryck och ger Kärret ett lugn, februari 2020.

figur 45. Det är endast de större stockarna som sticker upp ur vattnet vid översvämning, mars 2020.

figur 46. I ett par vadarstövlar kunde jag bege mig ut i det översvämmade Kärret, mars 2020.

figur 47. Grenar och trädstammar på botten ligger dolda i det grumligt bruna vattnet vilket gör det svårt att ta sig fram. Jag vadade ut men stannade där vattnet nådde mina lår, strax under vadarstövlarnas slut och kunde därför inte ta reda på maxdjupet vid översvämning, mars 2020.

figur 48. Fräken på väg upp ur dyn, april 2020.

figur 49. I dyn syns även spår efter djurlivet, här spår från ett rådjur, april 2020.

figur 50. Vid torka försvinner den ö som annars omsluts av de två kanalerna och de större pilträden och klibbalarna, april 2020.

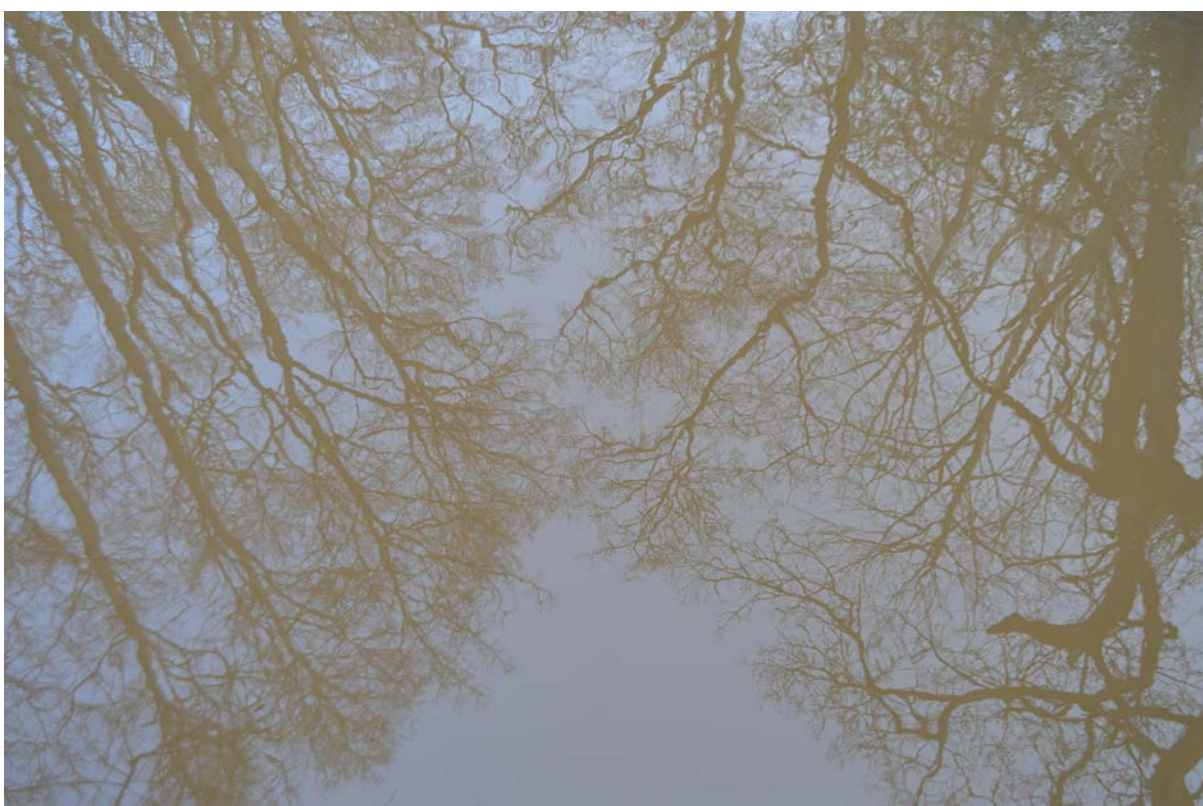
figur 51. Kärret är i slutet av maj inbäddat i grönska. All utslagen vegetation gör även Kärret mer dunkelt, maj 2020.

figur 52. Forsärlan häckar vid Hågaån och syns på håll genom buskagen med sin skarpt lysande gula färg, april 2020.

figur 53. Klibbalarna bildar krokiga silhuetter mot himlen och deras grenverk upplevs som ett gracilt tak, februari 2020.

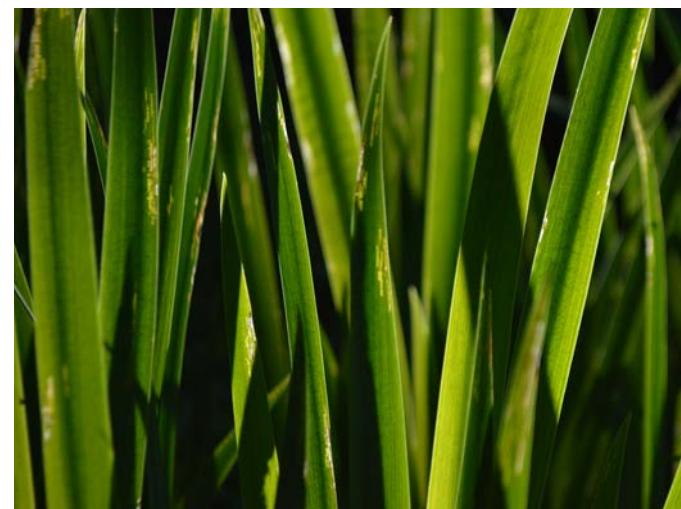
figur 54. Samma klibbalar vars stammar och kronor här speglas i Hågaån, februari 2020.

Texturer och material på plats

Kärret inhyser en stor variation i textur- och detaljrikedom. Komplexa, enkla, rena och kontrastrika. Nya upptäckter gjordes vid varje besök. Dessa detaljer och texturer inspirerade och väckte idéer till det designelement som skulle förstärka Kärrets karaktär och rumslighet. Här visas exempel på några av dessa texturer.

figur 55. Fjölårets gräs formar ett nät och får av frosten en silvrig ton. De mörka hålrummen framhävs extra mycket av den ljusa färgen, februari 2020.

figur 56. Solen lyser genom blad från svärdsiljor. Solljuset skapar flera olika nyanser av grönt, från den nästan svartgröna till den ljus gulgröna, maj 2020.

figur 57. Rötter från en klibbal som vid lågvatten synliggörs. Dess knotiga rötter ligger omlott och skapar en yta med hålrum genom vilka mark och vatten syns, april 2020.

figur 58. Isformation som av vattnet under får en mörkt djupblå ton. Skarvarna blänker ljus blåvita och skapar organiska linjer över isen, februari 2020.

figur 59. Ett skum täcker en del av vattenytan och skapar en skarp gräns, likt en brygga till det öppna vattnet där träden speglas i ytan, februari 2020.

Iakttagelser och sinnliga intryck

Nedan följer nedtecknade iakttagelser, möten och sinnliga intryck från Kärret under olika månader och vid olika tid på dygnet.

6e februari 2020, kl. 10:00

Ett tunt snölager pryder marken. Det är molnigt. Fukten från Hågaån förstärker det kyliga februarivädret och skapar ett rått och kallt klimat. Där vattnet från Hågaån inte är i rörelse har ett tunt islager lagt sig. Isen ger vika när jag beträder den och ger ifrån sig ett sprött ljud. Vattnet är brunt med en mörkblå ton och sikten är svag. Botten är mjuk och skorna sjunker ner i dyn. Det suger tag i sulorna när jag lyfter upp mina fötter. Ett kluckande hörs runt benen som nu har vatten upp till mitten av vaden. Det är kallt och jag fryser.

17e april 2020, kl. 13:50

Allt vatten är nu i princip borta. Det som kvarstår är en dyig lerbotten. Stövlarna sjunker ner i den. Jag ser något ligga en bit bort i dyn. Det är en död fisk, en abborre.

figur 60. En död abborre i dyn antyder att platsen har förändrats, att vattnet har försvunnit, april 2020.

22a mars 2020, kl. 14:00

Starka vindar viner över fälten runt om Hågadalén. Suset från vinden dominerar och får trädkronorna att svaja. Men i dalgången är det vindstill. Ibland når en lätt vindpust ansiktet men försvinner lika snabbt som den kom. Platsen känns skyddad, skyddad från den vind som härjar. Det knakar i träden av blåsten. Grenar brister men nere i dalgången ligger vattnet stilla.

23e april 2020, kl. 20:30

Solen har gått ned. Det skymmer. Kärrets snåriga buskage och höga träd skapar ett dunkelt ljus. Dalgångens skogbeklädda sidor förstärker dunklet och ramar in platsen i en svärta med blågröna nyanser. Platsens mörker skapar en spänning, en känsla av mystik. På nära håll lyser bladutspringet från häggbuskagen svagt grönt i mörkret. Det är vindstill. Ett lätt porl hörs uppströms från ån. Från all omkringliggande vegetation tonar en orkester fram. Koltrasten dominerar med inslag av gärdsmyg, talgoxe, bofink, taltrast, och blåmes. Bland vissa grenar anas svarta fågelsiluetter men annars förblir de dolda i mörkret. Dalgången får en exotisk framtoning. Ljudet av vatten, fukten och fågelsång i mörker för tankarna närmare ekvatorn. Men kylan tränger sig på, tar sig genom jackan och påminner mig om att det är vår, i Hågadalén.

28e maj 2020, kl. 18:00

Kärret lyser frodigt grönt i den sena eftermiddagssolen. Där solen inte träffar blir det gröna mörkt och dunkelt. Allt är grönt. Taket av trädens lövfyllda kronor, väggarna av hägg och sly samt golvet av olika örtartade kärrväxter. I några få fläckar blottas Kärrets leriga botten, troligtvis var det där som vattnet torkade ut sist. Trots avsaknaden av synligt vatten är fukten starkt påtaglig. Luften är fuktig, varm och det är helt vindstill. Det luktar fukt. Flugor, myggor och andra insekter surrar i luften. Fåglar sjunger. Kärret känns än mer exotiskt nu. Jag hör några människor som går förbi på bron en bit bort, men jag ser dem inte. All vegetation försämrar sikten och jag känner mig gömd, väl dold bland all grönska.

6e mars 2020, kl. 13:00

Platsen är helt översvämmad. Ur det bruna vattnet skjuter trädstammarna till klibbal och pil upp. Jag har lånat ett par vadarstövlar och går ut i vattnet. Åns strömmande kraft är starkare nu, den tar tag och drar i mina ben. Dyn suger tag i sulorna på vadarstövlarna. Åns botten är knagglig. Före detta synliga trädstammar och kvistar ligger dolda under ytan och gör det svårare att ta sig fram. Vattnet går nu halvvägs över låren. Sikten är obefintlig. Stövlarna försvinner under ytan. Vattnet är kallt och kylet, rejält.

figur 61. Iakttagelser på plats vid Kärret när de upplevda vattennivåerna var som högst, mars 2020.

Reflektion - Vad ska jag göra på denna plats?

Vid Kärret är vattnet det jag ser först och lockas av. Vid avsaknad av vatten är de större träden och det som växer på platsen i fokus samt de tomma ytorna där det inte växer något där vatten en gång har runnit. I maj är det vegetationen jag ser, och i princip det enda jag ser då den bäddar in hela platsen. Denna vinter kom nästan ingen snö, vid rika snöfall lär snön, liksom vattnet och vegetationen bädda in platsen. Kärret är större delen av året svåråtkomligt och behöver därför ett tillägg där besökaren utan att hindras kan betrakta och uppleva denna plats (även om otillgängligheten är en del av platsens karaktär). Detta tillägg ska också ta upp den ständiga förändringen som platsen genomgår varje år, med de varierande vattennivåerna och vegetationen som tar över.

Det jag vill få besökaren att uppleva

- vattnet
- avsaknaden av vatten
- väggarna av vegetation - rummet
- markvegetationen som tar över vattnets roll i maj månad och "svämmas över" platsen.
- platsens ständiga förändring

Ängen

figur 62. Ängen, februari 2020

Ängen

Golv, vägg och tak. Himmel, granar och äng. Det är tre tydliga element som skapar denna plats som jag har valt att kalla Ängen. Den så kallade Ängen är en naturmiljö som allra troligast har skapats genom människans brukande av platsen vilket går att utläsa av utdikningarna runt Ängen, Ängens rektangulära utformning och den raka granplanteringen som ramar in den. Enligt lantmäteriet benämns Ängen som Skogsängen och finns med under det namnet på en ekonomisk karta över Läby, Uppsala län från 1951 (Lantmäteriet, 2020). Men Ängen ger även intryck av att inte ha varit i bruk under flera år då några granar, från den omkringliggande ramen, har vandrat in och sakta börjat lösa upp den strikta kanten som omger platsen.

Vegetation

Det finns några enstaka björkar och ett träd inom Populus-släktet men annars är det enbart gran som dominerar denna plats. Markvegetationen består till största delen av gräs som växer i tuvor vilka formar ett bulligt underlag. Bland tuvorna anas under vår/ försommar fler arter av olika örter i gräset.

Djur och insekter

Fåglarna hörs tydligt under vår och försommar runt om Ängen. Små flygfän dansar runt över ängsmarken i maj. Trollsländor rör sig i kanterna och någon enstaka fjäril flyger förbi. Annars är denna plats relativt lugn.

Upplevd karaktär och rumslighet

Ängen är stor och öppen. Platsen är avskärmad från omgivningen. Det stora rummet är tydligt. Granarna bildar en barriär, en visuell barriär men även ljuddämpande och ett skydd mot vind, åtminstone vid Ängens kanter. Avskärmningen ger platsen en lugn, tyst och stillsam karaktär, men som under vinterhalvåret även kan uppfattas som ödslig. Under våren ger ljuset Ängen en annan karaktär och när gräset är grönt försvinner den smått ödsliga känslan. Ängen känns nu mer lugn, varm och rogivande. Vid Ängens mitt är jag som besökare mest utsatt för vädret och vinden blir här som mest påtaglig. Här finns heller ingen skugga och platsen blir vid sol ljus och varm. På plats vid Ängen är det bara ängsmarken och granarna som jag som besökare ser, och himlen. Det är få synliga arter, få komponenter som denna stora plats består av. Tillsammans med Ängens symmetriska utseende

skapar detta något meditativt, ett slags lugn för ögon och sinne. Ängen blir en kontrast till den annars täta skogen runt om. Utifrån syns den inte och från Ängen syns inte omgivningen. Detta ger även Ängen en smått mystisk atmosfär.

Februari

Det är kallt. Frosten i stråna lyser vit mot grässets brungrå färg. Ängen har en silvrig ton. Det är minusgrader. Tuvorna av torkat gräs är stora. De bildar tillsammans en bullig matta. På håll ser mattan mjuk ut men under fötterna är tuvorna hårda och terrängen svårframkomlig. Marken är frusen och hård. Vinden är kall. Vid Ängens mitt blåser det. Intill granarna som omger platsen är det lä. Granarna får i det mulna februarivädet ett mörkt intryck. På håll flyter de ihop till en enda stor svart ridå. Ängen känns tom och ödslig,

Mars

Det är fortfarande lite frost kvar i gräset. I diken är isen borta och där rinner nu vatten. Vattnet är mörkt och har en blåsvart nyans. Annars är platsen sig lik. Mitt på dagen värmer solen lite grann men så fort den går i moln eller försvinner för dagen tränger kylan sig på. Vinden är kall och känns tydligt från Ängens mitt. Några talgoxar flyger mellan granarna vid Ängens kant. Ängen känns lugn och stilla, som att den fortfarande är i vila.

April

Små gröna skiftningar börjar synas i markvegetationen. Vattnet i diken är borta. Dagarna är längre och ljusare och Ängen får en ljusare karaktär. Solen värmer där den träffar men i skuggan är det fortfarande kyligt. Fåglarna hörs tydligare nu och våren märks av. Det känns att Ängen har börjat vakna.

Maj

I maj ändras Ängens färger. De mörkt gröna granarna börjar få sina friskt gröna skott. Den gulbruna torkade markvegetationen byts ut mot en grön matta. Ljuset lyfter fram varje gran och ger dem synliga konturer. Det är nu det har skett en större märkbar förändring av platsens karaktär. Ängen känns livfull. Fåglarna hörs tydligt och insekter flyger lågt över gräset. Kontrasterna mellan den vitsilvriga ängsmarken och de mörka granarna är borta och platsen upplevs nu som mer homogen. Men mystiken och atmosfären finns kvar, det stora rummet är fortfarande lika stort, det är egentligen bara färgerna som har ändrats.

figur 63. Karta över Ängen med omgivande landskap. © Lantmäteriet 2020, bearbetad av författaren. Skala 1:2000 /A4

Platsen och dess förändring

På föregående sida visas en karta över Ängen med omgivande landskap.

Fotografierna och skisserna som här följer är en bilddokumentation av mina besök till Ängen under februari, mars, april och maj. Fotografier och skisser är kompletterade med korta tillhörande texter för att förtydliga intryck och iakttagelser.

På denna sida visas två fotografier från Ängen, ett taget i februari och ett i maj för att illustrera Ängens, för ögat, synliga förändring.

figur 64. Ängen är inbäddad i frost. Platsen färgas gråvit och ramas in av granarna som nu har en mörkt grönsvart färg, februari 2020.

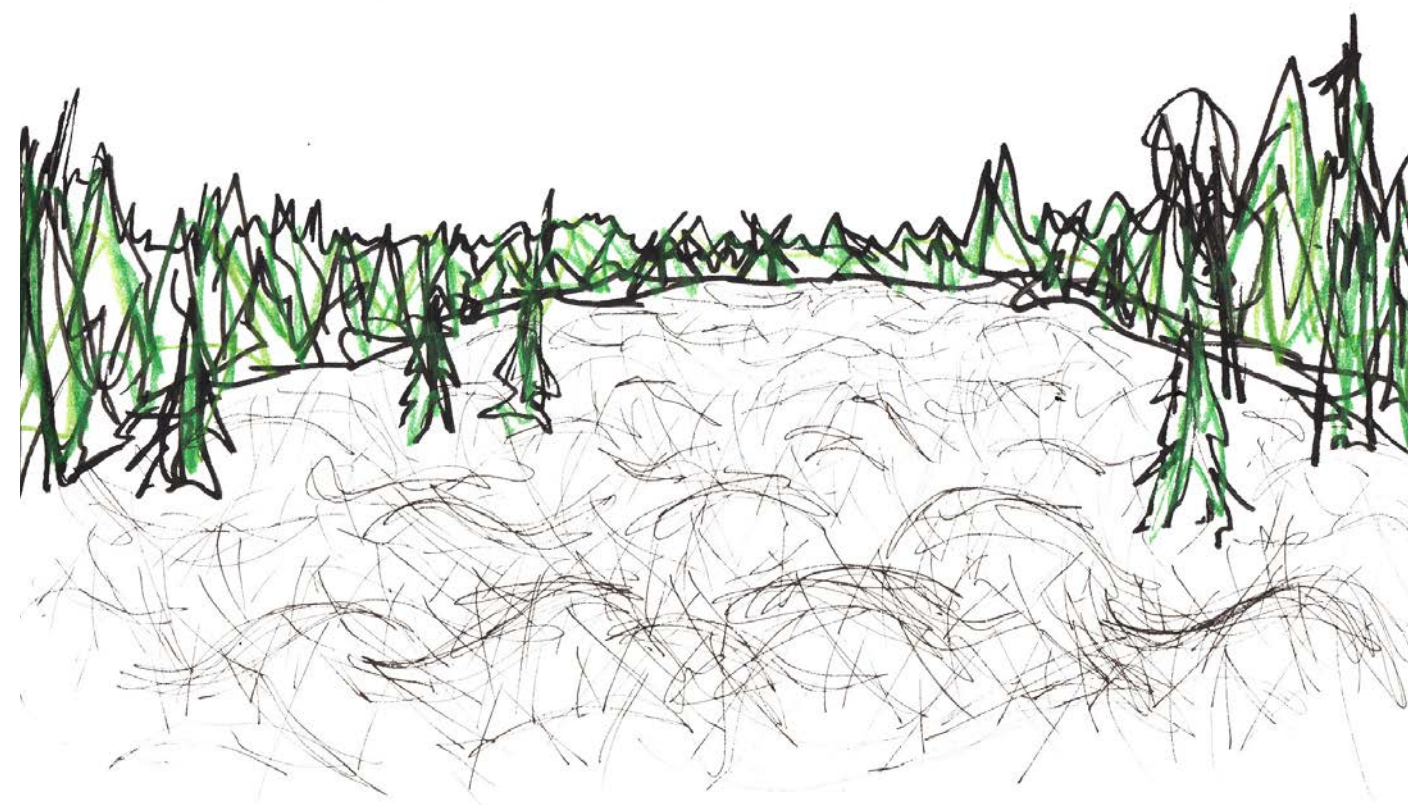
figur 65. Ängen lyser grön och granarna är friskt gröna i topparna. Ängen ger ett varmt intryck men de få synliga komponenter som Ängen består av skapar fortfarande en smått mystisk atmosfär; februari 2020.

figur 66. Gräset är täckt av frost och stråna ligger vikta över varandra. Det gråmulna vädret förstärker intrycket av det kalla och frusna landskapet, februari 2020.

figur 67. På håll smälter granarna ihop och bildar en mörk, nästan svart vägg. Svärtan kontrasterar mot den ljusare ängsmarken och mot himlen. Himlen upplevs stor med olika molnformationer i grå, blå och vita nyanser. De tre olika elementen, golv, vägg och tak, upplevs nu extra tydligt på platsen, mars 2020.

figur 68. Ängens grästuvor skapar ett bulligt underlag som ser mjukt ut på håll, men som är hårt och knaggligt att gå på, april 2020.

figur 69. Granskotten lyser friskt gröna i slutet av maj, maj 2020.

figur 70. Skuggorna avslöjar den bulliga terrängen som grästuvorna skapar, maj 2020.

figur 71. Med det nu gröna gräset förändras Ängens uttryck. Kontrasterna i färg har tonats ned och platsen får en varm, grön och homogen karaktär där solen ligger på. Men av ljuset blir även skuggorna mer framträdande, maj 2020.

figur 72. Ängens öppna yta är utsatt för både sol och vind, maj 2020.

Iakttagelser och sinnliga intryck

Nedan följer nedtecknade iakttagelser, möten och sinnliga intryck från Ängen under olika månader och vid olika tid på dygnet.

7 februari 2020, kl. 14:00

Det knakar på vissa ställen i marken där jag går. Marken är frusen och gräset täckt av frost. Gräset rasslar lite stelt när jag stegar fram. Det bulliga underlaget av grästuvorna är hårt och knaggligt. Ängen känns tom. Dess stora volym, det gråa vädret och känslan av att Ängen ligger i dvala ger mig en lite ödslig känsla. Den mörka ramen av granar förstärker känslan då det som finns runt om Ängen inte syns, jag ser bara den svarta ramen och det stora rummet, Ängen, som upplevs tom och tyst.

25 maj 2020, kl. 18:30

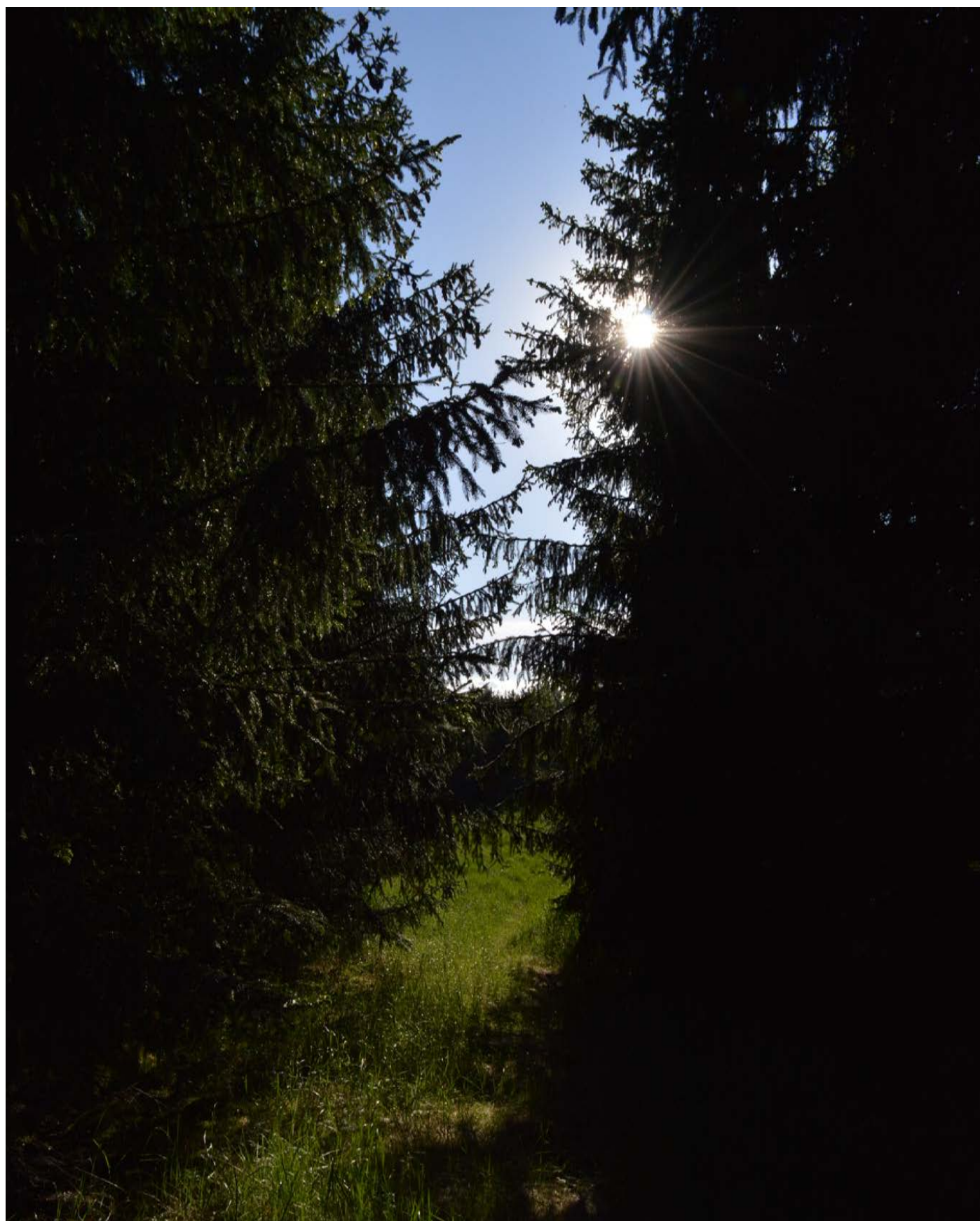
Den sena eftermiddagssolen ger Ängen ett varmt och grönt intryck. Allt är grönt och himlen klar och blå. Granarna har fått gröna skott och den mörkgröna ramen lyser gulgrön i solen. Fåglarna sjunger och trastarna dominerar. Jag går genom det nu gröna gräset och ser små flygfän lyfta vid mina fötter. En bit upp i en gran ser jag en jungfruslända. Det känns att Ängen har vaknat. Men jag ser inte så mycket blommande växter. Det är mest gräs, men olika sorters gräs märker jag när jag sätter mig på huk och tittar närmare. Men det döljer sig även andra växter bland gräset, låga örtartade växter under och mellan tuvorna. Jag hittar även insekter bland dem när jag tittar noga. Jag reflekterar över att det är sällan som jag sitter på huk i högt gräs och kikar efter vad mer som kan finnas där.

10 mars 2020, kl. 17:30

Det är skymning. Jag går genom granridån som omger Ängen. Där är det mörkt men jag anar granarnas konturer. Luften känns tätare och det luktar barr och fukt. Ute på Ängen är det ljusare och luften är frisk. Solens sista strålar träffar en del av Ängen. Färgen på ljuset är varm. Det känns att det går mot ljusare tider. Men solen försvinner snabbt och med mörkret kommer kylan. Allt har nu en gråblå ton. Jag stannar kvar på platsen. Låter mörkret komma. Månen lyser upp Ängen. Helt beckmörkt blir det inte. Jag ser de ljusa torra grästuvorna i månens sken. Men det blir kallt och jag bestämmer mig för att ge mig av. Jag lämnar Ängen och går tillbaka genom granarna. Men bland dem är det nu helt kolsvart.

figur 73. Granarnas konturer anas svagt i mörkret, mars 2020.

figur 74. Bland granarna som omger Ängen är det mörkt. På vissa ställen öppnar det upp sig mellan granarna och där anas Ängens ljus och dess öppna yta, maj 2020.

Reflektion - Vad ska jag göra på denna plats?

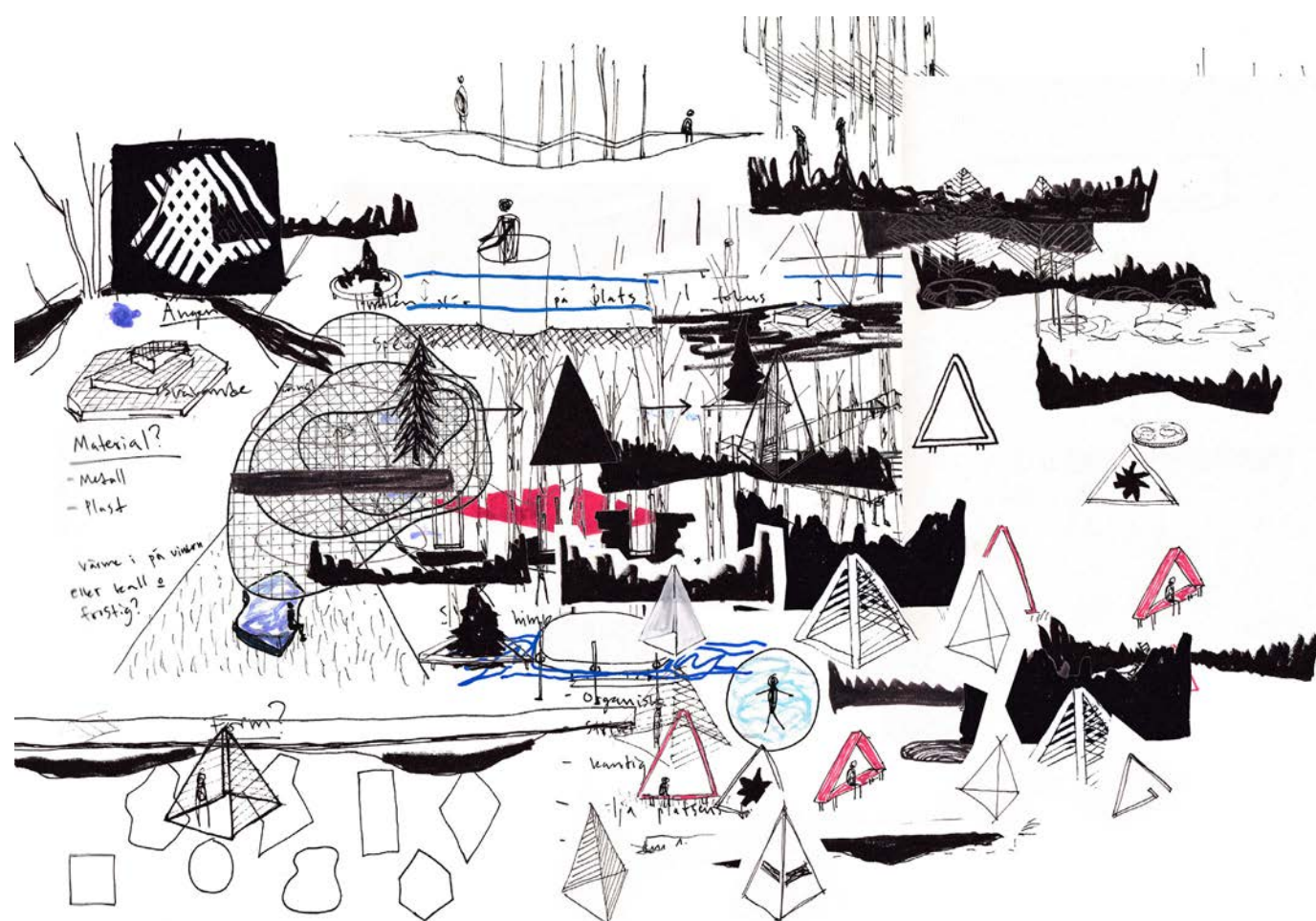
Ängen är öppen, stor, ljus, utsatt men även dold och skyddad av den ram av granar som omger platsen. Ängen har en tydlig form, det finns en mitt, den har sina kanter. Det designelement jag tillför vill jag ska få besökaren att uppleva Ängens stora skala, Ängens stora och tydliga rum. Tillägget ska få besökaren att känna den öppna känslan som Ängen har men samtidigt den tydliga inramningen som granarna ger. Besökaren ska uppmärksamma vinden som blåser, solen som skiner eller snön som faller. Kanske känna sig liten. Ängen upplevs som stor och jag vill därför även få besökaren att upptäcka det lilla landskapet, vad som döljer sig bland Ängens alla grästuvor.

Det jag vill få besökaren att uppleva

- himlen och ljuset
- ramen av granar
- det stora öppna rummet, atmosfären
- vädret
- ängsmarken, som helhet och i detalj
- taket, väggarna och golvet
- mystiken

Tre designelement för Hågadalens-Nåsten – En undersökning med skissen som metod

Processen med att ta fram designelementen har bestått av skissande genom olika medier utifrån platsbesök till mina tre valda platser. I denna del redovisas ett brett urval av dessa skisser med kompletterande tankar och idéer fram till de slutgiltiga skisserna av designelementen till Björkdungen, Kärret och Ängen.

figur 75 Ett undersökande genom skissen, maj 2020.

Björkdungen

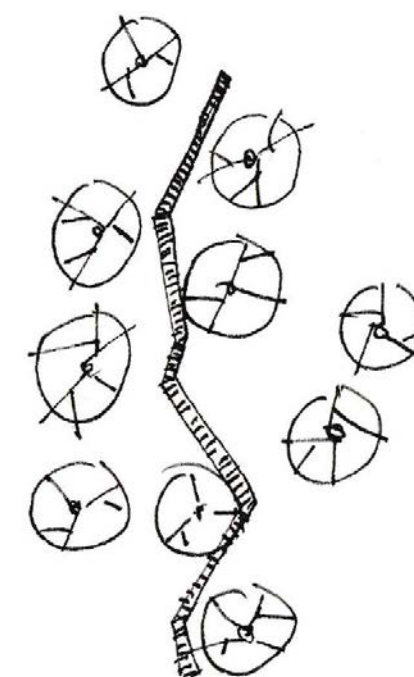
Under denna del följer skissprocessen till Björkdungen.

Spång

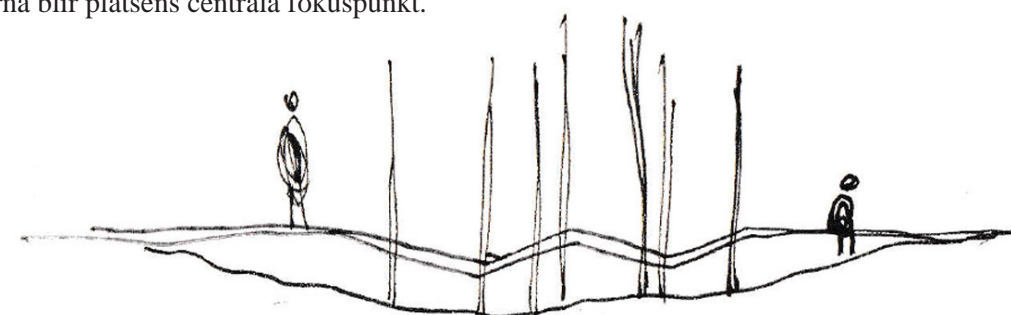
Terrängen där björkarna är placerade är, som illustrationen nedan visar, svagt sluttande mot mitten från sydost och nordväst. Detta skapar i sektion ett svagt skålformat markplan. De sluttande kanterna syns mer från vissa vinklar och är från andra svår märkta. De idéer som först kom till mig var att på något sätt uppmärksamma denna lutning samtidigt som björkarna lyfts fram och accentueras.

Om spången förblir horisontellt rak kommer besökaren upp en bit från marken vid spångens mitt. Spången kan då fungera som en bänk, för både barn och vuxna då olika sitthöjder erbjuds av markens lutning och avstånd till spången.

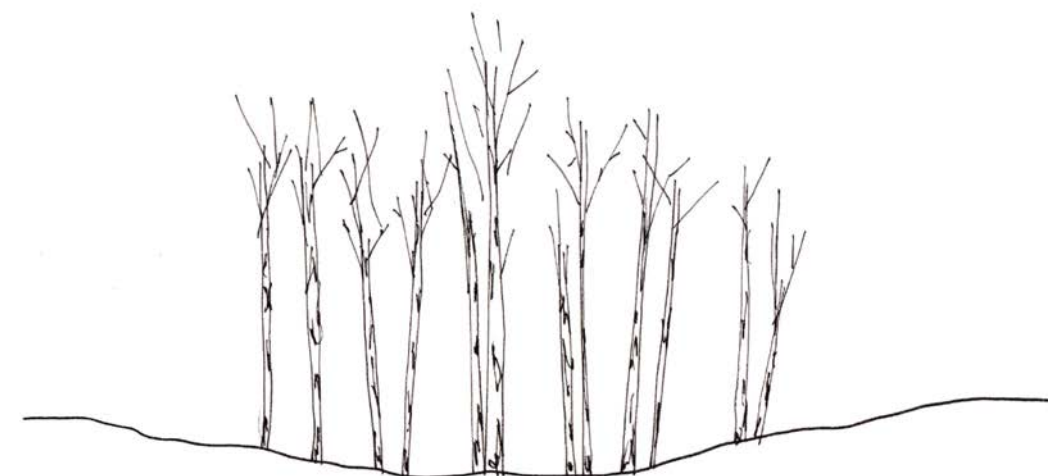
Att komma upp en bit från marken förstärker känslan av den pelarsal som björkarna skapar. Av spångens sicksackande mellan stammarna upplevs spången som dirigerad av björkarna och deras placering och björkstammarna blir platsens centrala fokuspunkt.

figur 76. I plan syns spångens sicksackande mellan björkarna, februari 2020.

figur 77. Den skålformade terrängen ger spången fler egenskaper, både som spång men även som bänk, februari 2020.

figur 78. Sektionsskiss av Björkdungen och de svagt sluttande slänterna, februari 2020.

Spänger

I denna skiss provade jag att lägga till fler spänger, så många att spängerna tillsammans bildade ett golv. Hur lyfter flera spänger till skillnad från bara en spång fram björkstammarna? Tanken var att besökaren skulle kunna ta valfri väg mellan björkarna och inte vara styrd av endast en spång. Det en spång gör är att skapa en tydlig riktning, besökaren ska gå åt det ena eller det andra hållet. Upplevelsen av björkarna blir centrerad till spången och ens sinnesradie från den.

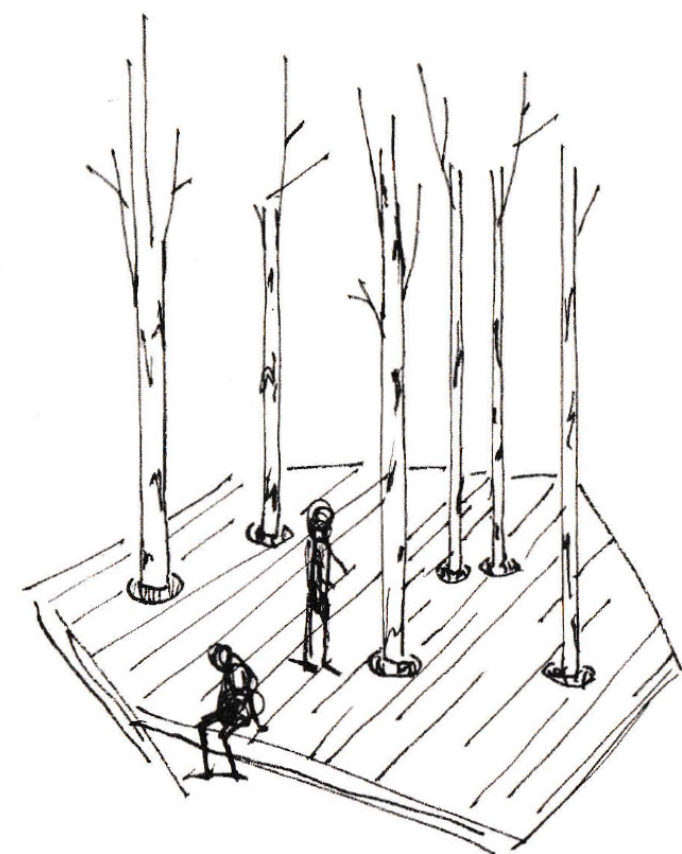
Med fler spänger blir valmöjligheterna fler. Intrycken blir fler. Besökaren kan inta platsen från olika håll och uppleva björkstammarna från olika perspektiv. Fler spänger skapar ett golv vilket ramar in fler björkar och lyfter fram dem, lyfter upp dem från marken. Men spängerna själva tar också fokus, kanske för mycket fokus från björkarna. Pelarsalen försvann som den mest väsentliga karaktären och som det mest rumsbildande elementet. I stället hamnade alla spänger i fokus, vilka björkarna lyfte fram och inte tvärtom.

Golv

Utifrån spängerna om lott provade jag även att göra en skiss på ett heltäckande trädäck, ett golv med hål för björkarnas stammar för att undersöka hur detta skulle lyfta fram björkarna. Detta var ett försök till att tona ned spängernas spretiga övertagande av björkarna genom att lägga samman dessa spänger till en enhet. Känslan jag fick av min skiss var att björkarna nu gavs en annan mer uppstyrd individualitet. Björkarna lyftes fram och accentuerades men Björkdungen i sin helhet och dess karaktär förtogs. Den varierande markvegetationen doldes. Känslan av platsen förändrades mer än den förhöjdes och dess ursprungliga karaktär försvann.

figur 79. Genom fler spänger blir valmöjligheterna fler och björkarna kan upplevas från olika håll på platsen, februari 2020.

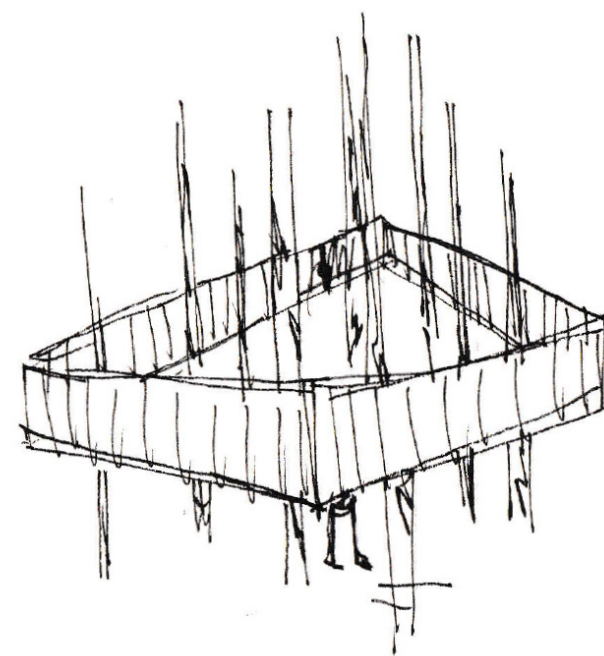
figur 80. Ett trädäck ger varje björk en individualitet, februari 2020.

Vägg

Björkdungen omsluts av en naturlig vägg av den omkringliggande barrskogen. Jag provade att experimentera med väggen som designelement och vad den skulle kunna tillföra och förstärka på platsen.

Väggarna gör rummet mer intimt. Rymden minskas i sidled och fokus blir på det innanför väggarna och på taket som bildas av björkarnas kronor. Med mer genomsiktliga väggar förstoras rummet då omgivningen anas igenom väggarna men Björkdungen ramas fortfarande in och förstärks som det centrala rummet.

Men det naturliga rummet bleknade, det rum som finns genom den omgivande barrskogen och den öppna björksalen. Den tillförda väggen skapade en ny upplevelse eller en centrerad upplevelse riktad till ett visst antal björkar och dölde de naturliga väggarna som redan finns på plats. Det blev här enbart en utplockad del av platsens rum och karaktär som förstärktes.

figur 81. En vägg runt platsen ramar in björkarna och skapar ett intimt rum, februari 2020.

Tak

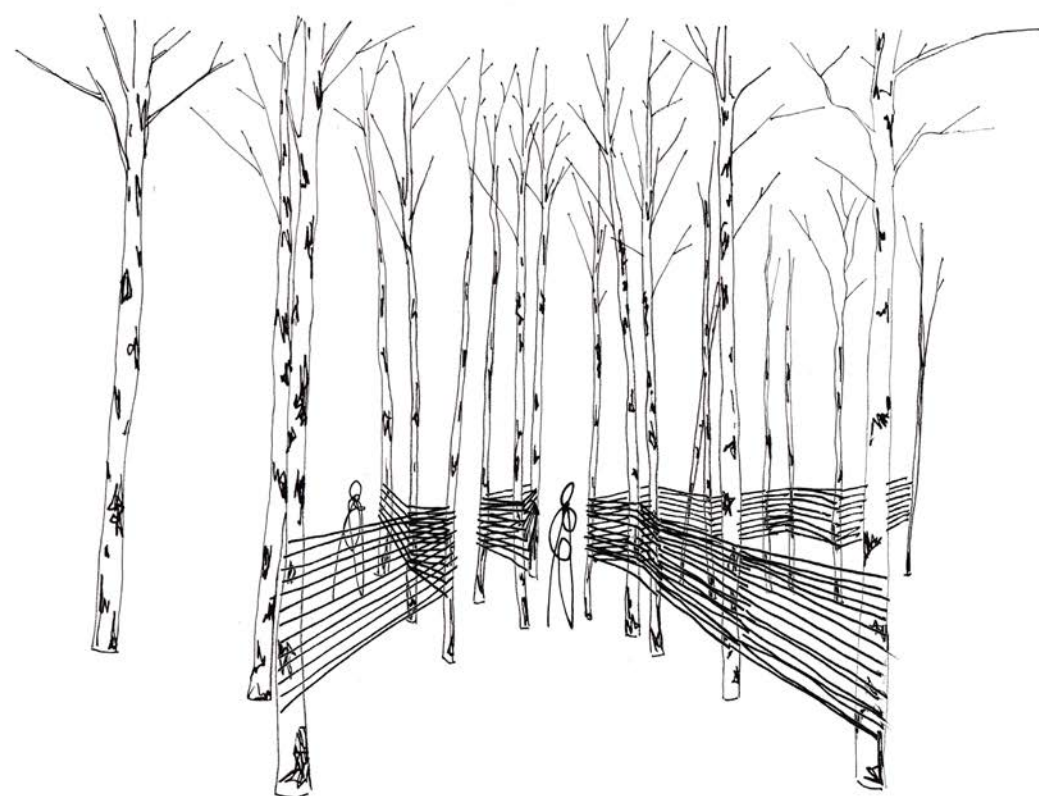
Taket är en central del av platsens karaktär och märks tydligast under våren när björkarnas trädkronor får en friskt grön färg. Jag ville här förstärka detta, detta gracila tak som skapar skuggspel på marken och gör den starka solen behaglig under sommaren.

Jag skissade på ett tak likt ett grenverk där sol och skugga skapar mönster på marken och förstärker trädkronornas takkänsla. Men det ditplacerade taket gjorde även att trädkronornas takkänsla doldes. Jag fann det svårt att hitta balansen mellan befintligt tak och det tak jag tillförde. Mitt tak tog ut det befintliga och när trädkronorna blev tydliga var mitt tak inte ett tak längre utan mer grenar, ett stormskigt nät placerat i trädkronorna.

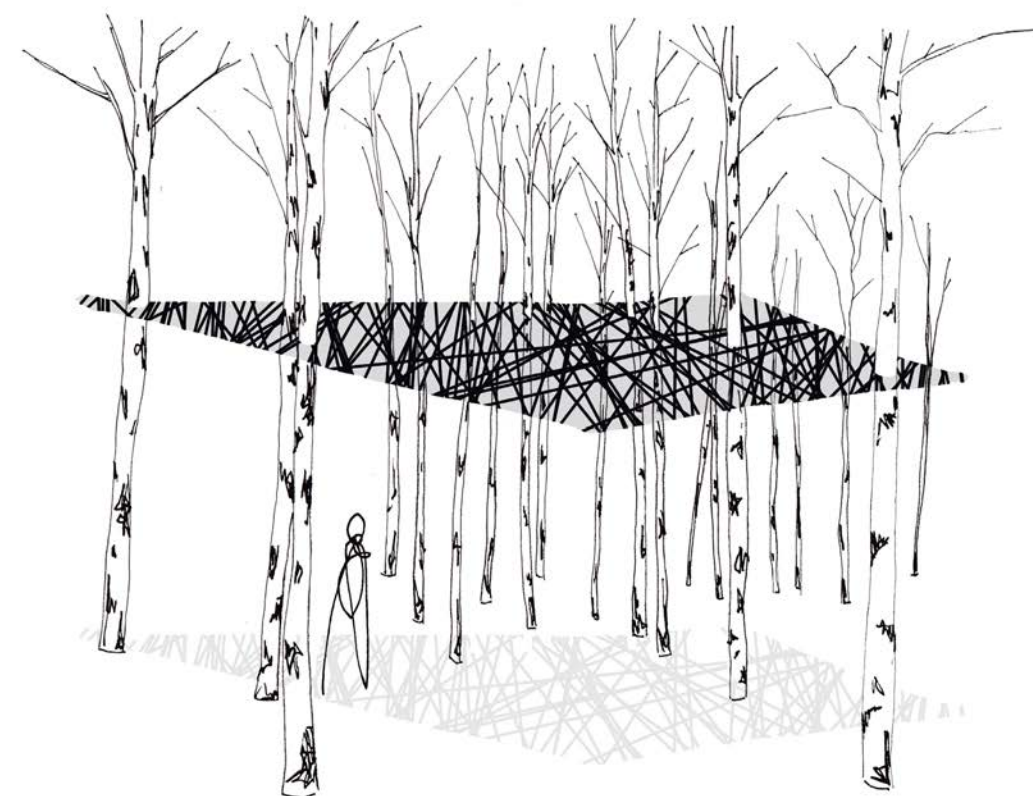
Detta varken förstärkte eller förtog Björkdungens karaktär och rum som helhet och jag kände att tak inte var rätt designelement på denna plats.

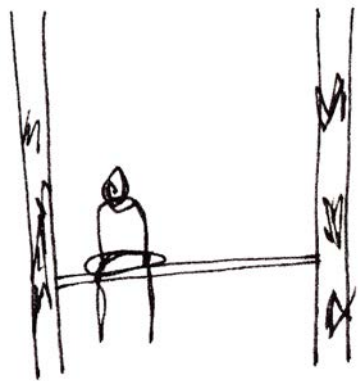
figur 82. Ett gracilt tak låter ljuset träffa marken och generera skuggspel, februari 2020.

figur 83. Gracila väggar leder likt spången besökaren genom Björkdungen, mars 2020.

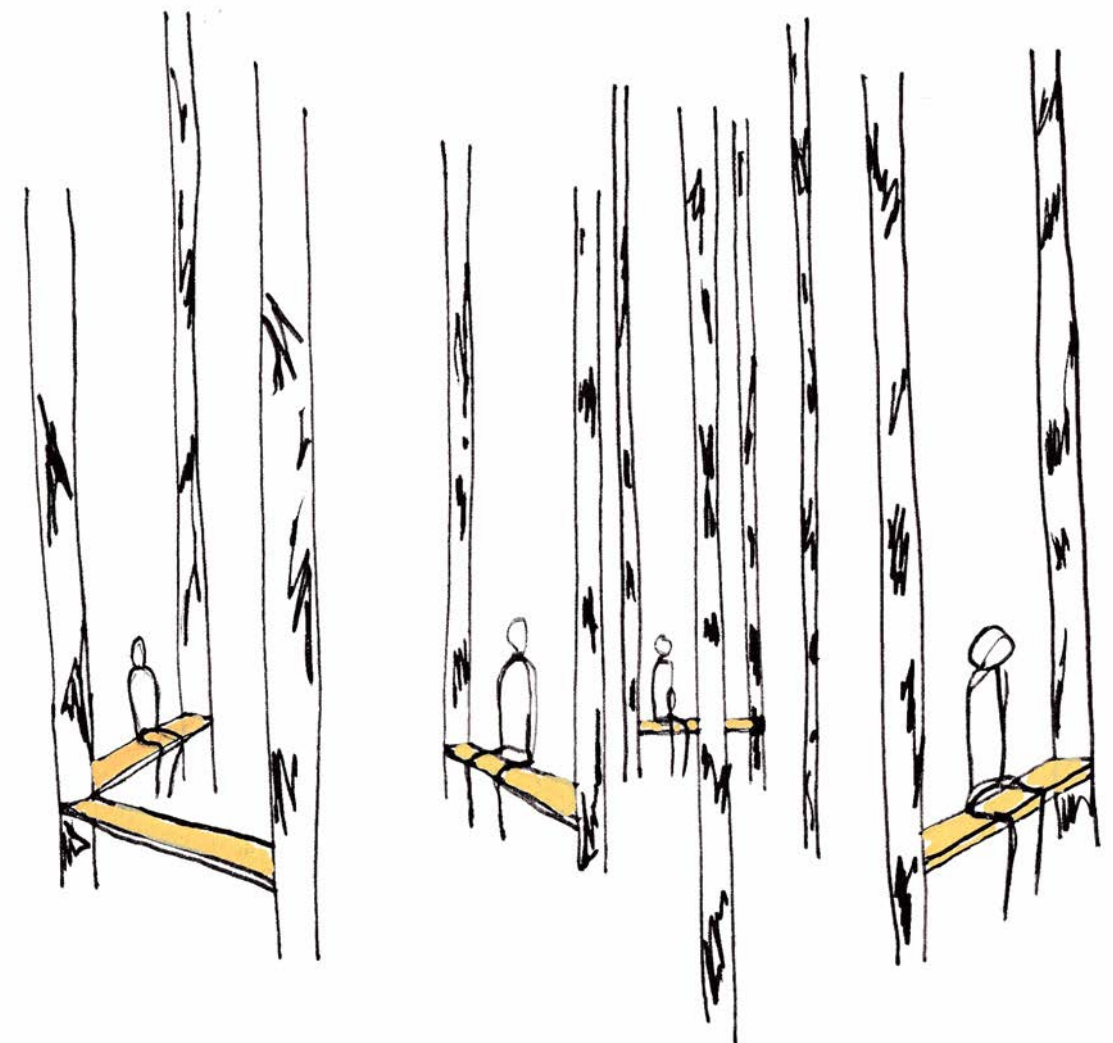
figur 84. Genom att förstärka platsens naturliga tak av björkarnas kronor lyfts stammarnas pelarkaraktär och deras bärande effekt fram på denna plats, mars 2020.

figur 85. En bänk mellan två björkar länkar samman stammarna, april 2020.

Sittmöbel

Björkdungens öppna karaktär, björkarnas symmetri och den omslutande barrskogen för tankarna till en mötesplats, mitt i skogen. Jag ville här förstärka den känslan genom att placera ut bänkar mellan björkarna. Dessa skulle framhäva en plats för möten, där besökaren kan sätta sig ner, kanske möta en annan besökare eller möta naturen. Att erbjuda besökaren att sitta ned ökar möjligheterna av att uppleva platsen starkare. Besökaren stannar upp, stannar längre på platsen och ju längre tid som tillbringas på platsen desto fler blir intrycken.

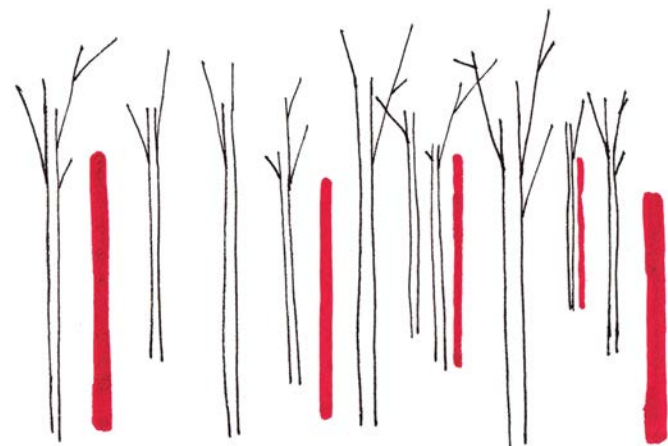
figur 86. Björkdungen upplevs som en mötesplats och genom att placera bänkar mellan stammarna förstärks denna känsla, och även möjligheten att mötas på platsen, april 2020.

Rött på plats

I denna skiss placerade jag in röda stammar mellan de befintliga björkstammarna. Jag ville studera den röda färgens effekt i en befintlig form. Känslan jag fick var genast att den röda färgen utmärker sig. Det är de röda stammarna som drar till sig uppmärksamheten och hamnar i fokus.

Röd spång

Jag provade även att färga spången jag skissat på tidigare röd i ett fotomontage. Jag jämförde den med en naturfärgad spång och tittade på hur samma tillägg, samma form men i olika färg uppfattas.

figur 88. Röda stammar kontrasterar mot de vita. Den röda färgen drar åskådarens uppmärksamhet till sig, april 2020

figur 87. Rött blir en signalfärg och förstärker spången och dess riktning, april 2020.

figur 89. Samma spång men i en naturfärgad grå nyans smälter in på platsen och spången med dess riktningen blir inte lika central bland björkarna, april 2020

Rött lakan

Jag hade mina tidigare skisser i huvudet för att efterlikna några av dessa på plats men jag skulle även låta tygets följsamhet utveckla nya spontana idéer. På plats i Björkdungen provade jag att skapa en vägg av lakanet genom att hänga upp det mellan två björkar. Här ville jag uppnå en uppdelning av rummet och genom väggen lyfta fram björkarna genom att ge stammarna en bakgrund. Den röda färgen kontrasterade mot björkarna och lyfte fram både de ljusa och mörka partierna i dem. Effekten av den röda färgen förstärktes ytterligare av den mörkgröna ridån av gran och tall som omger platsen. Den del av björkstammen som hamnade framför tyget lyftes fram och accentuerades. Det vita och det svarta fick ett mer grafiskt uttryck mot det homogent röda tyget. Det röda lakanet skapade även med sin avskärmning en intim rums känsla när jag stod nära intill det.

figur 90. En vägg mellan två björkar skapad av det röda lakanet, april 2020.

Trots att tyget i form av en vägg lyfter fram björkarna och skapar en rumskänsla skiljer sig upplevelsen från hur platsen upplevs utan den röda väggen för markant. Min tanke är att förstärka upplevelsen av platsens rum och karaktär och mitt intryck av den röda väggen är att den förändrar mer än den förhöjer. Platsen har en rumskänsla som bland annat skapas av de tätare barrträden som omger Björkdungen. Björkarnas placering, luften mellan stammarna och den nästan jämna fördelning av björkar på platsen skapar också en rumslighet, ett luftigt och genomsiktligt rum som hålls upp av vitsvarta pelare. Dessa karaktärer och rumsliga upplevelser dämpas av den röda väggen.

figur 92. Björkstammen inlindad i det röda lakanet hamnar i fokus, april 2020.

figur 91. Den röda färgen tillsammans med en björkstam, april 2020.

Jag följde upp min tidigare skiss på röda stammar bland björkarna och lindade in en björk i lakanet. Jag ville undersöka hur en röd stam påverkar upplevelsen av de vita björkstammarna. Jag upplevde att det skapade ett effektfullt intryck, en kontrast mot den naturliga färgskalan på plats men att det likt min skiss var den röda stammen som hamnade i fokus och inte de vita. Här är det enbart en björk som är inlindad i det röda lakanet. Om jag hade lindat in alla björkar förutom en hade troligtvis fokus ändrats och riktats mot den vita, icke inlindade björken.

figur 93. Solen lyser igenom lakanet och skapar ett skuggspel som fick mig att uppmärksamma ljuset på platsen, april 2020.

Mot kvällen strilade solen lågt mellan träden. Det gav ett effektfullt ljus. Lakanets tunna tyg lät ljuset färdas genom det och fick skuggor att spela mot tyget. Jag höll upp lakanet mot solen och lät min silhuett framträda. Detta experimenterande med skuggspel gjorde mig mer uppmärksam på ljuset på platsen och hur det förändras under dagen. Det gjorde mig också uppmärksam på var ljuset träffar, var det finns luckor i den omgivande barrskogen som gör att Björkdungen lysas upp.

Tillbaka till spången

Som jag genom mina platsbesök och skisser hade insett var denna plats mycket mer än bara björkarna. Den var ridåerna av barrskog, den varierande markvegetationen, dofterna, vinden och ljuden. Jag behövde utveckla spången till att låta besökaren stanna på platsen och uppleva hela landskapet, de större björkarna men även det lilla landskapet, de små tuvorna av ekbräken, lingonris, solens skuggspel och dofterna av skvattram. Jag behövde något som kunde visa upp det lilla landskapet för besökaren. Jag behövde utveckla spången till något som får besökaren att stanna upp.

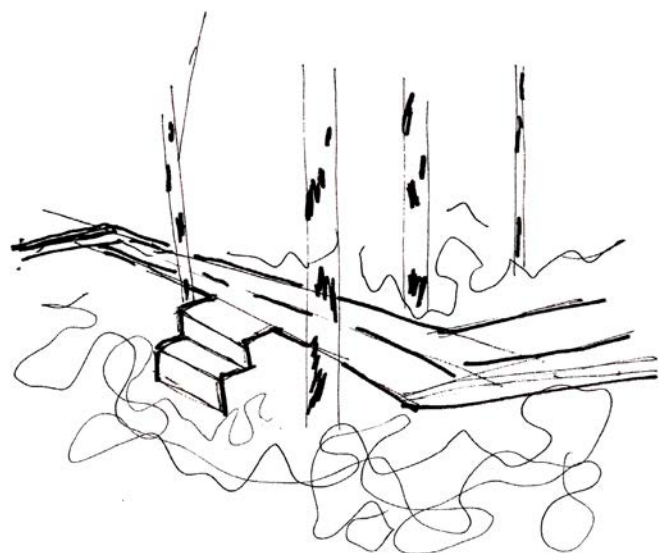

figur 94. Spången leder besökaren genom Björkdungen, framhäver pelarsalen men något behövs för att introducera det lilla landskapet, april 2020.

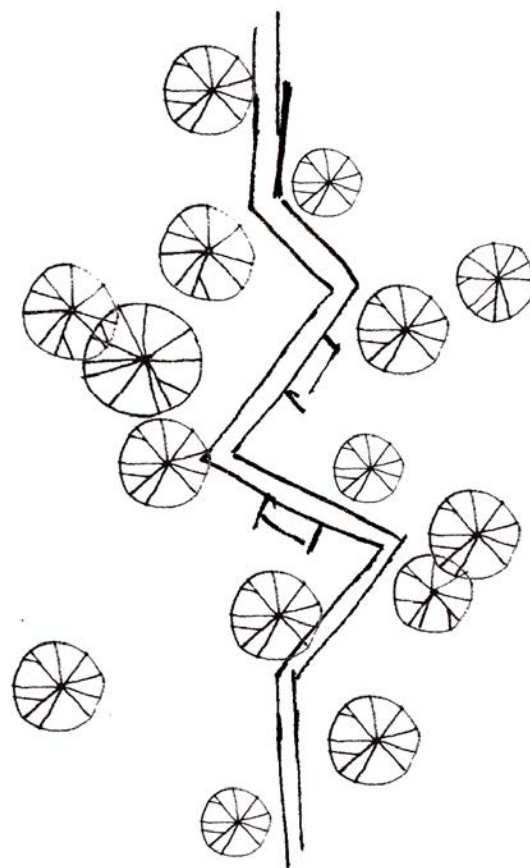
Spång och sittmöbel

Jag gillade idén med att kunna sitta på platsen, stanna upp och låta intrycken komma. Att vi, som Rebecca Solnit förklarar, måste låta oss sakta ned, stå stilla för att kunna se, uppleva och läsa naturen (Solnit, 2016). Men jag ville fortfarande ha något som framhävde pelarsalen, likt spången som tar besökaren genom platsen. Spången kombinerat med bänk, möjligheten att färdas genom platsen och kunna stanna upp blev nästa skissidé. Jag upplevde även att den varierade markvegetation behövde mer plats i mitt designelement. I den varierade markvegetationen kunde jag tydligt se de små landskapen som Oles uppmanar till att inte glömma bort. Att vi som landskapsarkitekter bör tänka stort men titta smått, se det lilla och se att det finns fler landskap gömda i det stora (Oles, 2014). Jag började därför skissa på en sittrapp vid spångens högsta punkt, en trappa ner till marken utan någon anslutande stig eller annan spång. Denna trappa skulle skapa en sittmöjlighet och låta besökaren komma nära marken och dess vegetation vilken då skulle uppmärksammas och kunna studeras. Jag tänkte även att en trapp ned till "ingenting" skulle bli något som lockar besökaren. Varför är en trappa placerad här, och vad finns där nere?

Spången skapar en entré in i och genom rummet, genom björksalen och trappan ned öppnar upp en dörr till det lilla landskapet, det som vi från spången inte ser, det landskap som vi behöver sitta stilla ett tag för att uppmärksamma.

figur 95. På sittrappen kommer besökaren närmare marken och på spången närmare trädskronorna, närmare vindens sus, maj 2020.

figur 96. Jag gick mellan björkarna och provade olika dragningar av spången. Två trappor placerades ut vid dess mitt, maj 2020.

figur 97. På mitten, där besökaren är som högst upp, erbjuds en möjlighet att ta sig ned till marken genom sittrappen, maj 2020.

Kärret

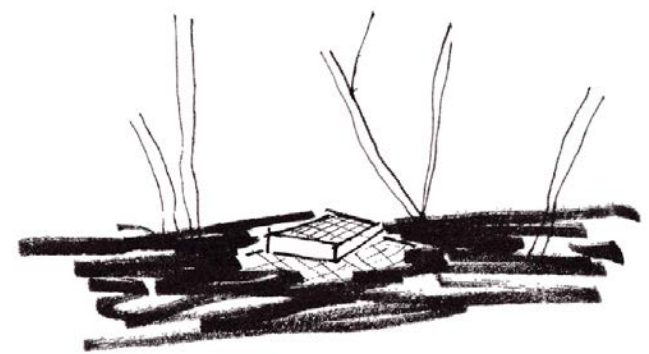
Under denna del följer skissprocessen till Kärret.

Plattform

Kärrets karaktär präglas av dess drastiska förändring under året. Denna förändring ville jag förstärka och synliggöra genom mitt tillägg. Jag började på plats vid Kärret att skissa på en plattform som för besökaren skulle fånga upp förändringar under året. Jag placerade plattformen på den delen av Kärret som jag kallar ön och gav plattformen tre olika nivåer. Plattformen skulle förstärka denna ö genom både form och funktion. Plattformens olika plan i olika nivåer skulle ta upp

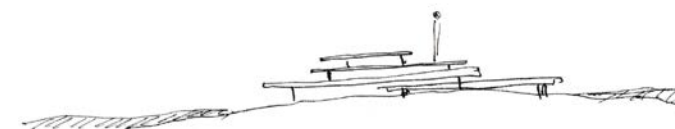

figur 98. Plattformen är placerad på den så kallade ön i Kärret, februari 2020.

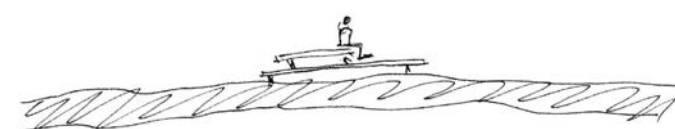

figur 100. Plattformen kan låta sig översvämmas och bli en del av platsens förändring samt förstärka den för besökaren, februari 2020.

platsens egen variation av nivåer, av vattnets kommande och försvinnande. Plattformens olika plan skulle vara av ett metallnät, av gallerduk för att lättare integrera med platsens förändring och lättare låta besökaren se och uppleva den.

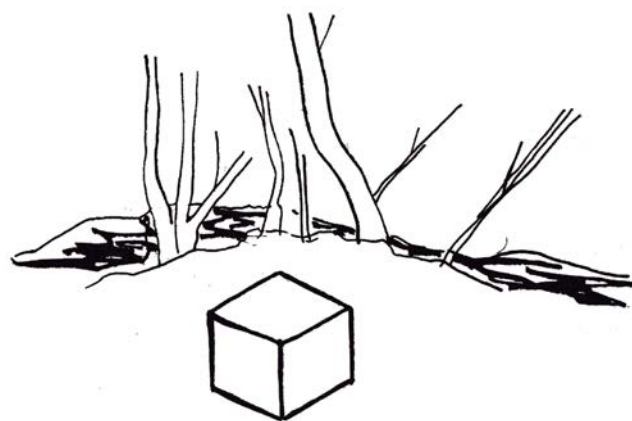
figur 99. Vid lågvatten syns plattformens alla tre plan som besökaren kan beträda, februari 2020.

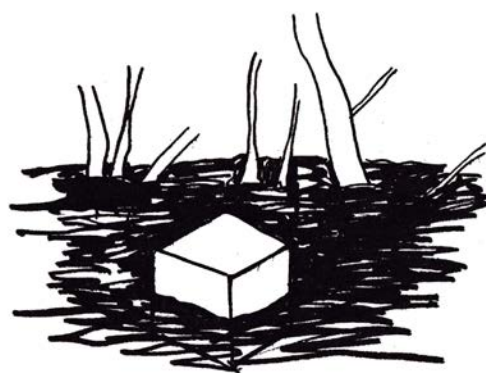
figur 101. Vid översvämning försvinner ett eller fler plan och plattformens yta blir mindre, februari 2020.

Kub

Jag funderade på hur jag kunde utveckla plattformens utseende och provade här med en kub, ett kontrasterande föremål sett till form till det omgivande landskapet. På samma sätt som plattformen skulle kuben förstärka platsens översvämmanden under året.

figur 102. Vid lågvatten blottas hela kuben, februari 2020.

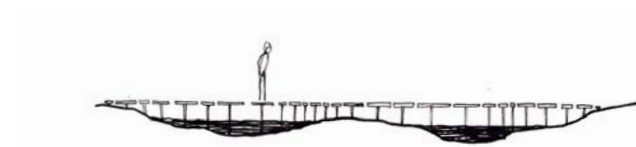
figur 103. Vid översvämning får kuban ett flytande intryck, februari 2020.

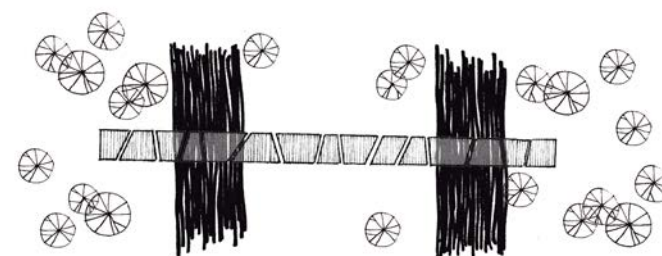
figur 104. Kuben ska likt plattformen kunna beträdas av besökare. En trappa upp på dess baksida kan möjliggöra det, februari 2020.

Spång

Platsen är större delen av året otillgänglig och jag började skissa på en spång i gallerdurk. Jag ville uppnå känslan av att gå på vatten, att fritt färdas fram på platsen. Vid översvämning skulle gallret ligga i nivå med vattenytan vilket skulle förstärka denna effekt, av att gå på vatten ytterligare.

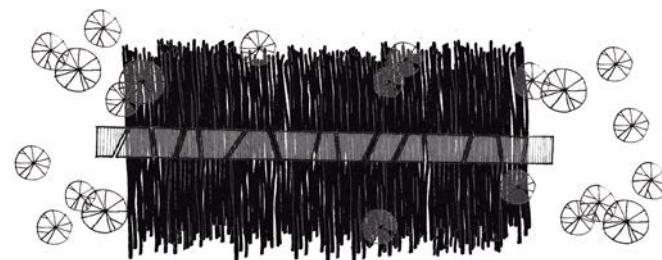
figur 105. Spången sträcker sig över ön, vilken är synlig vid lågvatten, mars 2020.

figur 106. I plan syns spångens raka dragning över de två åkanalerna och ön i mitten, mars 2020.

figur 107. Vid översvämning vilar spången mot vattenytan. Gallerdurken förstärker känslan av att gå på vatten, mars 2020.

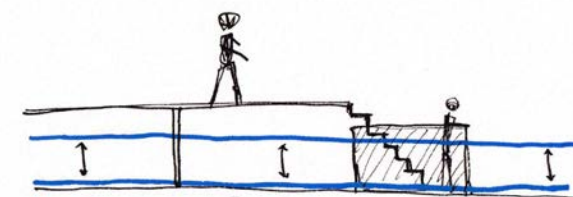

figur 108. I plan syns de stora vattenmassorna som spången sträcker sig över vid översvämning, mars 2020.

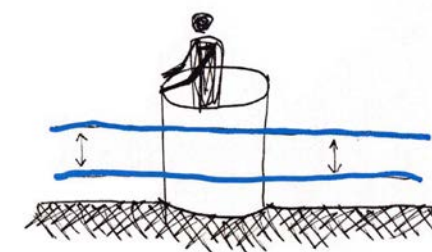
Rör

Vattnets olika nivåer var det jag ville framhäva. Från spången började jag skissa på ett rör där marken i röret alltid skulle vara torr. Vid översvämning skulle besökaren kunna gå på spången och sedan ta sig ner i röret och placera sig i samma nivå som vattnet.

Jag gick igång på denna idé och dess effektfullhet men kände samtidigt att det kanske skulle bli för styrt och bundet till just vatten. Kärret är inte alltid översvämmat och då går besökaren ner i ett rör för att titta på torrlagd mark runt omkring sig. Idéen håller när platsen översvämmas men resten av året förstärker den inte platsens karaktär eller rum. Röret och upplevelsen av Kärret genom det blev för smal och styrd av vattnet. Designelementet ska framhäva platsens rum och karaktär året runt och tillåta besökaren att undersöka och uppleva platsen. Se platsen med nya ögon genom designelementet.

figur 109. Spången med en trappa ned i ett rör, där besökaren hamnar i samma nivå som vattenytan, mars 2020.

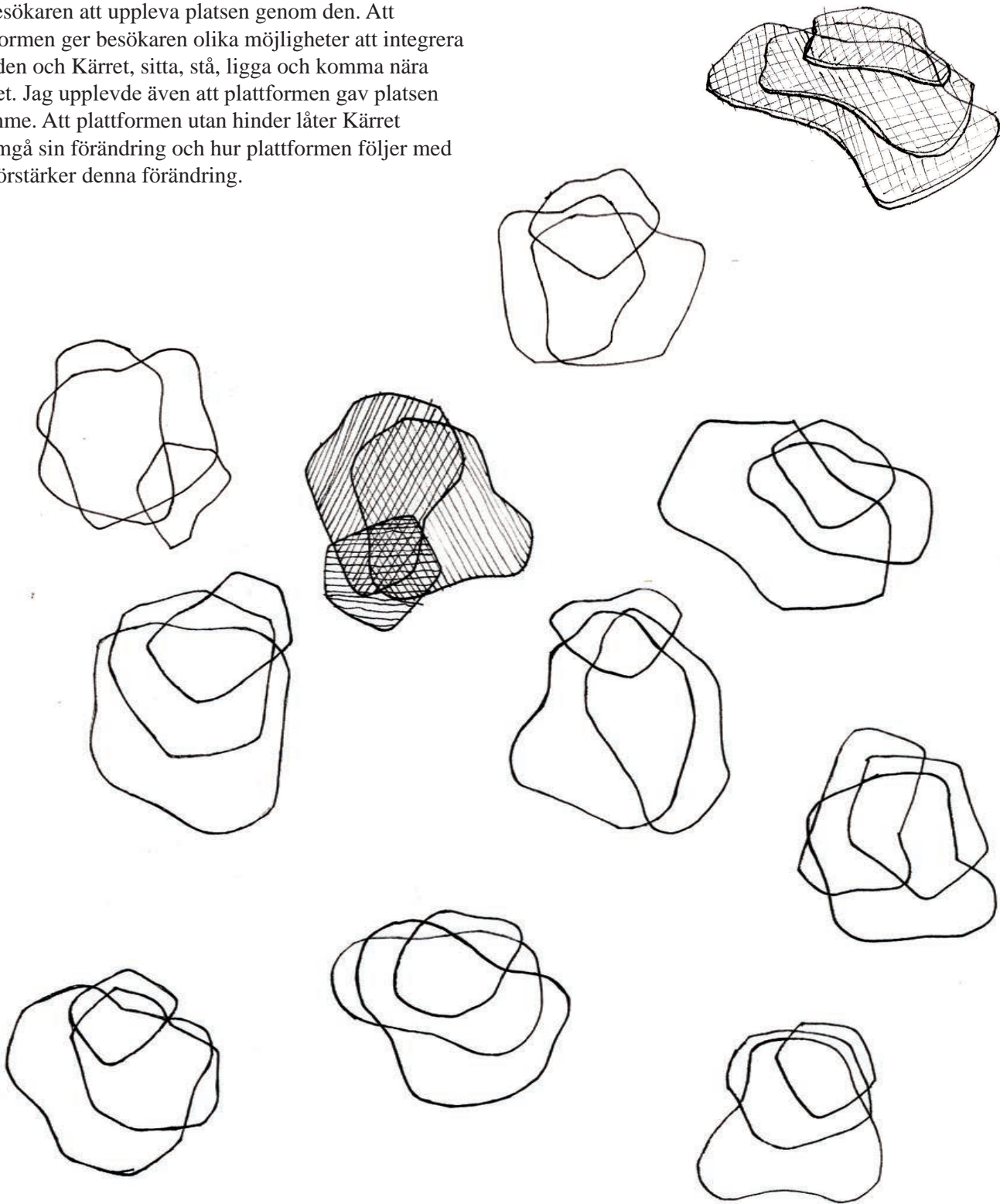
figur 110. Röret är vattentätt och låter besökaren uppleva Kärrets olika vattennivåer, mars 2020.

figur 111. Ett snitt av röret illustrerar hur det ser ut vid olika förhållande, från vänster; lågvatten, mellan och högvatten, mars 2020.

Plattformen på nytt

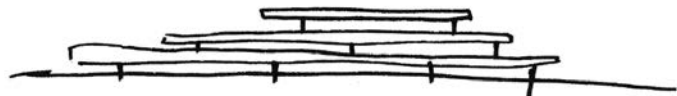
Jag återgick till plattformen med tre nivåer som jag skissat på tidigare. Jag fann den mer kompatibel med platsen, dess årliga förändringar och mer fri i sin funktion för besökaren att uppleva platsen genom den. Att plattformen ger besökaren olika möjligheter att integrera med den och Kärret, sitta, stå, ligga och komma nära vattnet. Jag upplevde även att plattformen gav platsen utrymme. Att plattformen utan hinder låter Kärret genomgå sin förändring och hur plattformen följer med och förstärker denna förändring.

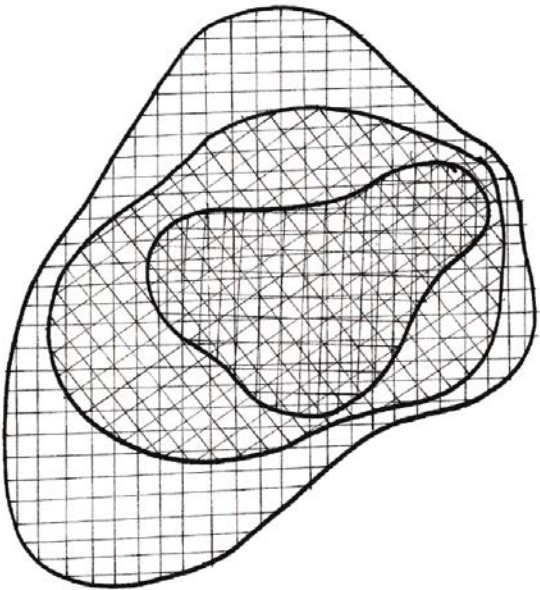
figur 112. Undersökande av placeringen av plattformens olika plan och dess formspråk, mars 2020.

Att efterlikna det jag fann på plats

Jag började nu undersöka hur plattformen och dess nivåer skulle kunna utformas och gick ifrån det kantiga formspråket och skissade upp den i ett mer organiskt formspråk. Tidigare hade jag fotograferat isformationer på plats och lät mig nu inspireras av dem, både av isformationernas formspråk och de olika nivåer som bildats av att vattnet som fryst sjunkit undan och sedan fryst på nytt.

figur 113. Skiss i sektion av plattform i gallerdurk med inspiration av nivåer från isformation, mars 2020.

figur 115. Skiss i plan av plattform i gallerdurk med inspiration från isformation, mars 2020.

figur 114. Fotografi av isformationer i olika nivåer från Kärret, februari 2020.

figur 116. Fotografi av isformation från Kärret, februari 2020.

Plattformens olika plan

När jag hade hittat ett formspråk på plattformen böjde jag till dess tre plan i ståltråd. Genom dessa undersökte jag hur jag skulle kunna placera dessa plan på olika sätt, med det stora planet underst och det minsta överst.

figur 117. Utdraget placerade plan, april 2020.

figur 118. Centrerat placerade plan, april 2020.

figur 119. Organiskt placerade plan, april 2020.

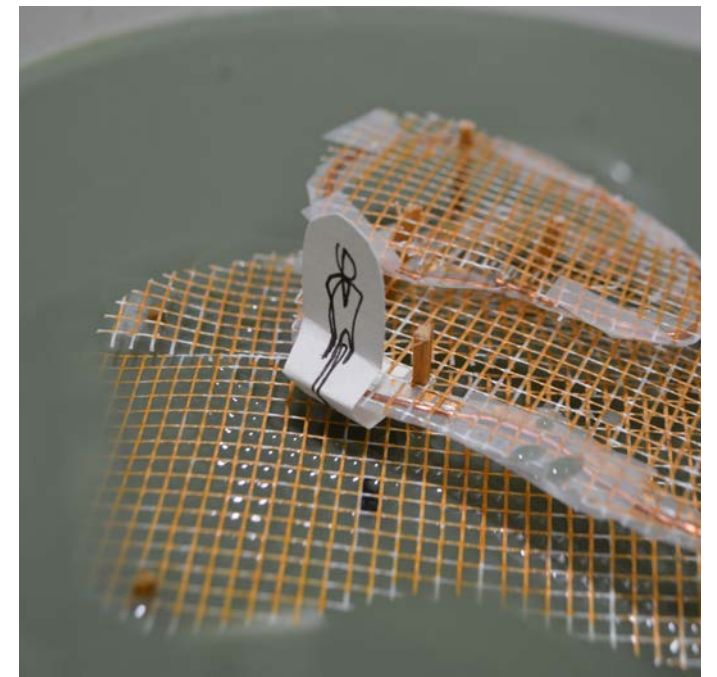
Modell av plattformen

När jag hade hittat vad som kändes som rätt placering av plattformens olika plan byggde jag en modell av den. Jag tänkte cortenstål som material, både i stommen och i gallret. Jag placerade sen plattformen i färgat vatten, för att efterlikna Kärrets grumliga vatten, och lät sedan plattformen översvämmas. Gallret gjorde det lätt för

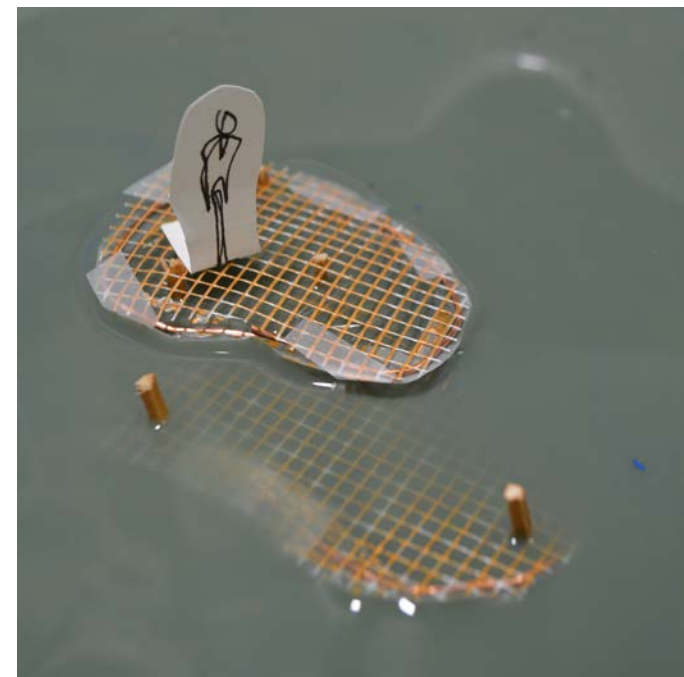

figur 120. Hela plattformen med dess tre plan, april 2020.

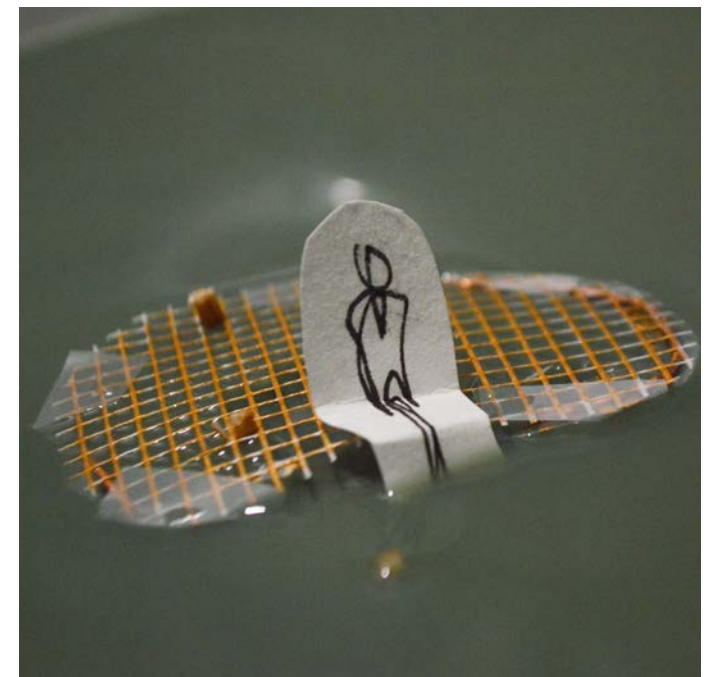
vattnet att jämnt strila igenom och täcka hela plattformen. Genom vattnet skymtade jag svagt dess skimrade kopparfärg. Jag tänkte att detta skulle kunna skapa en mystik på plats, att något anas under en vid översvämning, att besökaren lättare ska förstå att platsen inte alltid ser ut som den gör vid detta nu.

figur 121. Det första planet börjar svämmas över, april 2020.

figur 122. Mittenplanet har nu hamnat under vattenytan och dess galler skymtas svagt genom vattnet, april 2020.

figur 123. Bara det översta planet är synligt, april 2020.

Rött lakan

Vid Kärret lyste, likt de andra platserna, tyget starkt rött där jag placerade det. Den röda färgen trängde igenom snåriga partier och lyste igenom och signalerade en målpunkt. Vid Kärret provade jag att lägga ut det likt en mindre plattform.

Jag provade även att lägga ut tyget vid och på vattenytan. Vid vattnet gav den röda färgen mest effekt. Vattnets mörka, djupa blåbruna färg förstärktes samtidigt som den röda färgen blev starkt lysande. Jag hade tidigare inte skissat med rött på denna plats. Vid detta platsskissande kände jag både och, att denna plats som är snårig och kan upplevas rörig kan behöva en färg för att kontrollera detta samtidigt som den röda färgen kan röra till det mer. Jag förblev kluven och fortsatt reflekterande kring färgen rött.

figur 124. I den snåriga och delvis mörka miljön syns den röda färgen klart, april 2020.

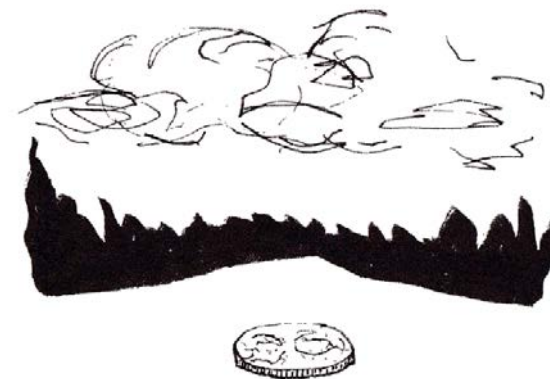
figur 125. Tygets röda färg och det mörkt blåa vattnet blev båda förstärkta av varandra och deras kontrasterande möte, april 2020.

Ängen

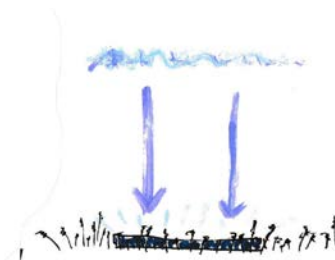
Under denna del följer skissprocessen till Ängen.

Ö

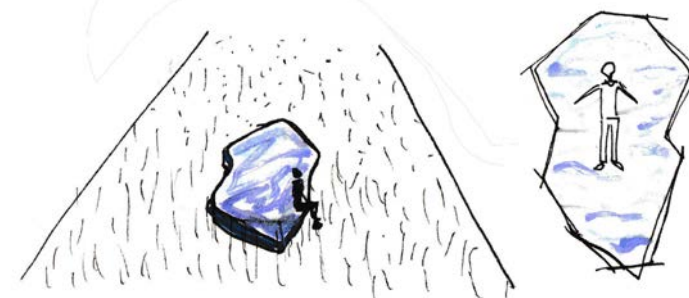
Vid Ängen började jag på plats att skissa på något som skulle framhäva och förstärka det stora rummet, atmosfären som platsen har och som skapas av dess tydliga tak, väggar och golv. Jag började här att skissa på en ö vid Ängens mitt, en ö där himlen skulle speglas. Detta skulle förstärka denna atmosfär som jag upplevt på platsen genom att himlen även skulle bli en del av ängsmarken, taket skulle bli en del av golvet och därigenom förstärka denna rymd.

figur 126. Ön, gjord i ett reflekterande material speglar himlen och förstärker den befintliga atmosfär, februari 2020.

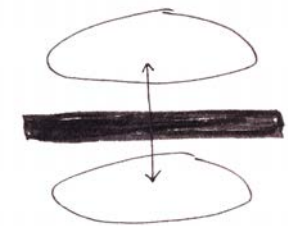
figur 127. Då himlen speglas i ön får ön den färg himlen har, februari 2020.

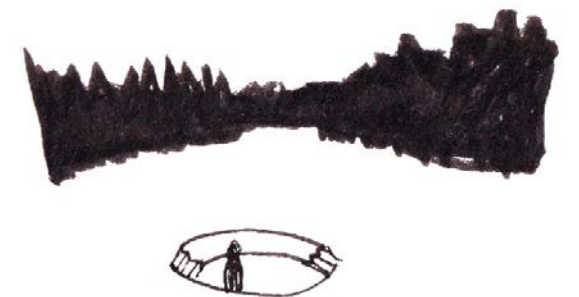
figur 128. Besökaren kan genom ön få möjligheten att uppleva rymden på platsen, Ängens stora rum och atmosfär, februari 2020.

Grop

Jag fortsatte skissa vid Ängens mitt men sänkte nu ner ön till en grop. Denna grop skulle vara dold från håll, gömd bakom Ängens högre gräs. Placerad i gropen skulle gräset bli till väggar och himlen bli central. Ett litet rum skulle skapas i det stora. Jag gillade idén av att skapa ett litet rum i det stora men jag kände att granarna som utgör platsens befintliga väggar inte utnyttjades i denna idé utan i stället doldes.

figur 129. Det är tre tydliga element som skapar Ängen och dess rum; tak, väggar och golv - himmel, granar och ängsmark, februari 2020.

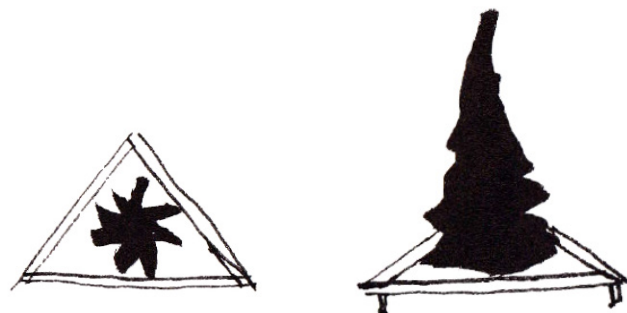
figur 130. Gropen tillåter besökaren att uppleva Ängen från ett annat perspektiv och komma närmare marken och gräset, februari 2020.

figur 131. Om gropen blir för djup försvinner platsens befintliga väggar, februari 2020.

Sittmöbel

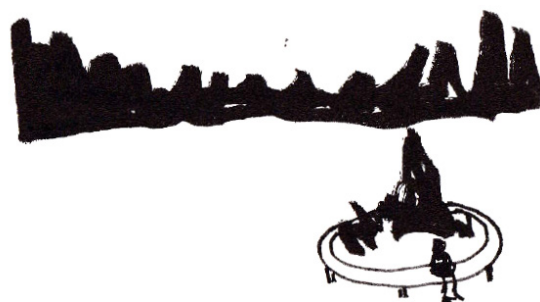
Jag började att fokusera på granarna, dels på platsens väggar men även på de granar som smitit ut från ramen och vandrat in på Ängen. Jag började skissa på en sittmöbel runt en av granarna, en bänk. Jag tänkte att en sittmöbel skulle få besökaren att stanna upp, inta rummet och uppleva Ängen. Bänken var först rund, placerad runt granen men antog sen en trekantig form, likt en bred gran fast liggande.

figur 132. Den trekantiga bänken accentuerar de granar som smitit från ramen, skissen till vänster är en illustration i plan, februari 2020.

figur 133. Från bänken kan besökaren iaktta landskapet, februari 2020.

figur 134. Bänken med ett runt formspråk, februari 2020.

Torn

Jag provade att skissa på ett torn, likt ett älgpass för att undersöka hur platsen kunde upplevas utifrån ett annat perspektiv. Jag kände direkt att jag var tvungen att ta mig upp på denna höjd för att kunna utveckla denna skiss och avbröt skissandet då jag inte hade möjligheten till det.

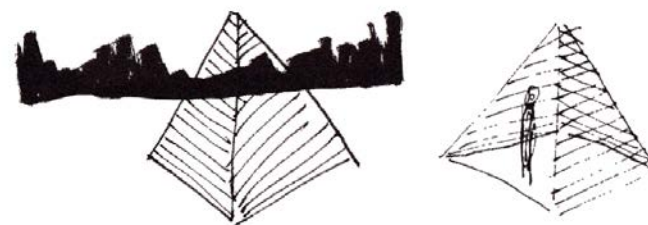

figur 135. Hur Ängen skulle uppfattas från en högre höjd fick jag aldrig veta utan kunde bara föreställa mig, februari 2020.

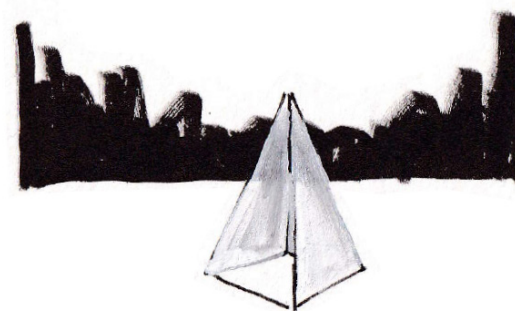
Trekanten

Den trekantiga formen gav mig andra idéer. Jag började skissa på ett tält, med formen av en stiliserad kåta. Jag provade att göra väggarna täta och med endast en öppning där Ängen skulle exponeras. Jag provade även att göra sidorna ribbade, av träribbor för att fortfarande behålla tältets väggar men göra platsen mer synlig.

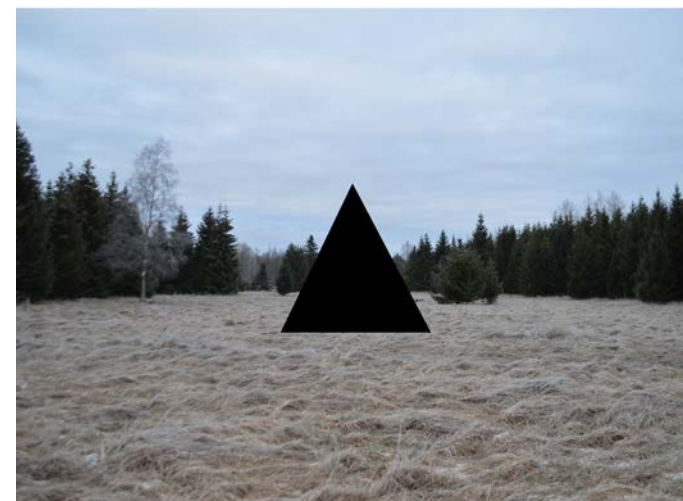
Genom montage i Photoshop provade jag hur den trekantiga formen i olika färger skulle reagera med Ängens karaktär. Jag provade med flera olika färger och här intill visas triangeln i svart, vitt och rött. Den svarta färgen smälte ihop med omgivande granar och den vita med den ljusa himlen. Den röda färgen hade jag testat på de andra platserna och ställt mig kritisk till då men här, till Ängen fastnade jag för den. Med Ängens stora yta upplevde jag att den röda färgen inte tog över på platsen, utan i stället väckte intresse. Här fick den röda färgen mig att även uppmärksamma landskapet.

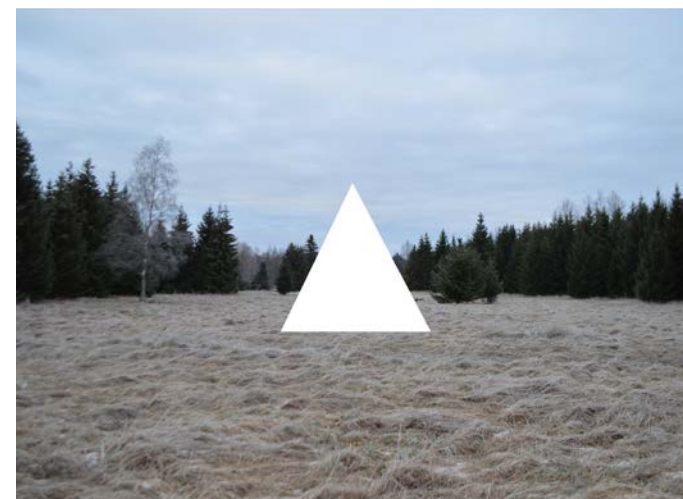
figur 136. Den trekantiga formen utvecklad till ett tält av ribbor med en sida öppen, mars 2020.

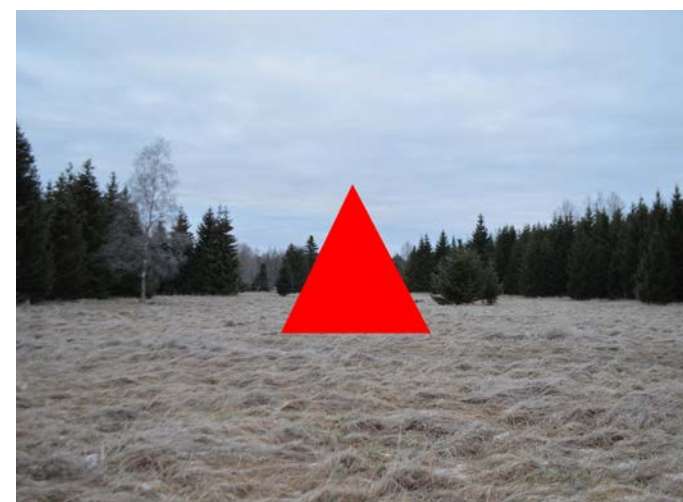
figur 137. De täta tältväggarna ger besökaren en avskärmad och centrerad vy ut mot Ängen, mars 2020.

figur 138. Den svarta färgen smälter ihop med de mörka granarna vid mulet väder men kontrasterar mot Ängen, mars 2020.

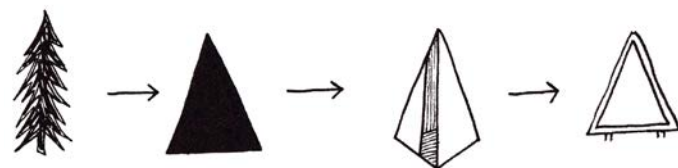
figur 139. Vitt fyller i Ängens frostiga karaktär i fotot från februari. Den vita färgen går även ihop med himlen och molnen, mars 2020.

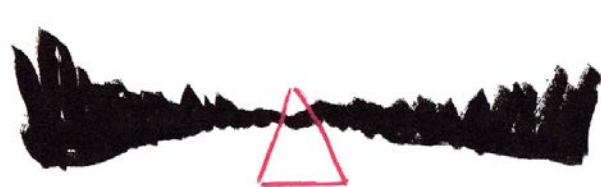
figur 140. Rött kontrasterar. Inget rött finns i detta landskap och ögat ser det röda först, mars 2020.

Sittmöbel

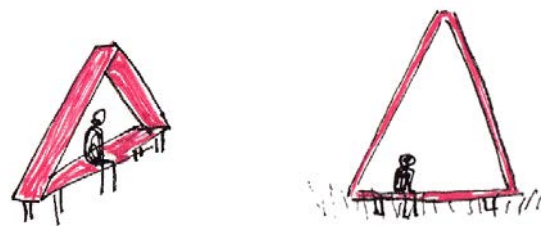
Ur den röda triangeln kom idén till en bänk med väggar. Denna skulle förstärka inramningen av Ängen, rama in besökaren, centrera vyn och uppmärksamma platsens rum. Den skulle vara en målpunkt på håll och en rastplats väl framme vid den. På bänken skulle besökaren sitta, ta in landskapet och uppleva platsen.

figur 142. Processen hade nu gått från formen av en gran, till en trekant, till ett tält och nu till denna trekantiga bänk med väggar, mars 2020.

figur 141. Den röda färgen utmärker sig på platsen. Bänkens utformning ramar in en del av landskapet, mars 2020.

figur 143. Bänkens väggar skapar en avskärmning för besökaren. Fokus är tänkt att riktas fram mot Ängen, mars 2020.

figur 144. Genom bänken syns Ängen. Dess utformning skapar ett utsnitt av landskapet. Den trekantiga utformning efterliknar granarna men den röda färgen bryter av och kontrasterar mot landskapet, mars 2020.

Rött lakan

Vid Ängen ville jag undersöka den röda trekanten jag skissat på tidigare. Då jag på denna plats kände att just rött kunde fungera var jag spänd på att se hur den röda färgen skulle uppfattas på plats och om den skulle förstärka upplevelsen av Ängens karaktär och rumslighet.

Den trekantiga formen upplevde jag samspelade med granarna. Trekanten pekade mot himlen och gav, placerad i mitten av Ängen, en förstärkt symmetri till platsen. Den röda färgen kontrasterade mot Ängens färgskala men jag upplevde här att den röda färgen fungerade i detta stora rum som för åskådaren ser relativt tomt ut. Färgen gav en dragningskraft mot Ängens mitt. Samtidigt funderade jag över om den röda färgen lyfte fram platsen eller tvärt om.

Genom tyget blev vissa intryck mer påtagliga. Vinden, som jag känt och hört tidigare blev nu tydligt märkbar då den trekantiga formen som jag laborerade med på plats blåste omkull flera gånger när den placerades vid Ängens mitten.

figur 145. Mer abstrakta formen skapades av vinden som fångade tyget när det kastades upp av mig på plats, april 2020.

Jag provade då att kasta upp tyget i vinden, för att låta vinden ge det röda lakanet en form, vindens form. Jag kastade flera gånger, formerna blev alltid olika.

figur 146. Den röda trekanten syns på håll och skapar en målpunkt, april 2020.

figur 147. Vinden blev synlig genom det röda lakanet, april 2020.

figur 148. Vinden skapade även den en trekant när jag kastade upp tyget i luften, april 2020.

Det röda lakanet - Reflektion

Att jobba med det röda lakanet fick mig att börja reflektera över färgen röd och att arbeta i skala 1:1 på mina tre olika platser. Generellt är rött en effektiv färg att tillföra en plats. Den kontrasterar, den signalerar och lyser upp. Som besökare dras min blick genast till det röda. Samtidigt som jag lockas till det röda började jag fundera på om platsen som är mitt fokus genom den röda färgen kommer i skym undan. Att platsen ramar in det röda och inte tvärt om. I Hågadalén-Nåsten är trästolparna som markerar ridstigar och vandringsleder målade med en röd topp. Där fyller den röda färgen sin funktion, att synas och signalera något. Kanske täcker den röda färgen som designelement platsernas subtila skiftningar, de små variationerna som skapar platserna. Kanske behöver alla tre platsernas designelement vara naturfärgade för att bli en del av platsen. De sticker redan ut i form, vissa i material och om de även sticker ut i färg blir möjligen känslan av att de är utplacerade ännu starkare. Om besökaren upplever dem som en del av platsen kanske platsen själv ger sig mer tillkänna. Kanske måste designelementen även i form följa platsernas olika karaktär. Sparsmakad och avskalad på Ängen, mer spretig, organisk vid Kärret. Att experimentera med både färg och form, med en volym på platserna gav mig ett ytterligare perspektiv till platserna, hur de uppfattas tillsammans med ett tillägg. Det röda lakanet blev en skulptur i landskapet och jag kunde lättare greppa platsernas storlek och rum.

Samtidigt kanske ett tillägg inte behöver vara lika stort om rött används då flera kriterier uppfylls av färgen i sig, att lockas och se, likt stolparna som leder besökaren runt i Hågadalén-Nåsten.

figur 149. Att jobba med en färg och en form på platsen i skala 1:1 gav mig flera nya insikter och väckte flera tankar om mina designelements förhållande till platserna, april 2020.

Sittmöbel i rött?

Jag kände mig klar med den röda triangeln till bänk. Lät den vila och jobbade vidare med de andra platserna. Men ju mer jag skissade på de andra designelementen började jag känna mig mer och mer tveksam till den röda färgen på Ängen. Att arbeta med det röda lakanet på plats hade fött flera nya tankar. Jag besökte Ängen på nytt, kände att rött sticker ut, skapar en spännande målpunkt på platsen men att den kanske avslöjar för mycket på en gång. Mörk ram, ljus golv och röd mitt. Det röda tog över. Denna plats behövde ett lite mer diffust objekt för att öka Ängens spänning. Denna plats är öppen och stor. Det är lätt att få en snabb översikt över platsen och att besökaren nöjer sig med det och inte tar sig tiden att titta närmare på platsen och se vad Ängen är uppbyggd av i detalj. Samtidigt skapar den öppna platsen med den täta inramningen en mystik och känslan av att vara avgränsad från resten av Håga (världen?) fångar en på plats. Jag kände att den röda färgen krockade med denna upplevelse av Ängen som jag eftersträvade att förstärka hos besökaren och jag följde Thomas Oles klargörande i att det aldrig är försent att ändra riktning i sin process samt att vi måste ha förmågan och modet att ibland måla duken vit för att kunna utveckla sin design (Oles 2014).

Jag började även ifrågasätta de täta sidorna till bänkens väggar. Dessa väggar var tänkta att rama in synfältet, ut mot Ängen men då Ängen är omringad av granar började jag fundera kring hur dessa granväggar i stället skulle kunna inkluderas och förstärkas i väggarna till det nya designelementet. Samtidigt gillade jag min form, hur det från gran, trekant, tält blivit en bänk. Formen gav platsen en symbolik, en riktning uppåt, mot himlen som är en central del av platsens karaktär och rum. Jag bestämde

därför att ha kvar formen men att ändra färg och utseende. Jag testade då att skissa upp bänken på nytt, uppbyggd av träribbor, likt flera trianglar efter varandra med ribbor i samma storlek och lika stort mellanrum som en träribba är bred. Genom springorna skulle granarna på sidorna synas. Vinden, på denna öppna plats, skulle kännas mellan dem, även solen skulle stråla in. Men det skulle fortfarande vara en bänk. Materialet tänkte jag obehandlat trä, ett ljusare trä som får åldras med platsen genom väder och vind.

Jag provade att öka längden på triangeln och göra bänken bredare med plats att sitta på bänkens båda sidor samtidigt. Jag provade sen att öka längden ytterligare. Genom att öka längden kom möjligheten att ligga ned, som i ett tält av ribbor. Några av mina första skisser kom då upp igen, plattformen där himlen var i fokus, där himlen skulle spegla sig i plattformen och skissen på just ett tält av träribbor, men nu i ett annat format. Här i ribbtältet skulle himlen synas igenom, besökaren skulle kunna sitta vid kanterna, men även ligga ned inne i det. Funktionen som vind- eller regnskydd skulle försvinna med ribborna men de sinnliga upplevelserna på platsen skulle i stället förstärkas. Baserat på mina platsbesök kände jag att ett tält av ribbor förstärkte upplevelsen av platsens rum och karaktär genom att besökaren skulle utsätta sig för platsens väder och vind och genom tältet uppmärksamma Ängens beståndsdelar.

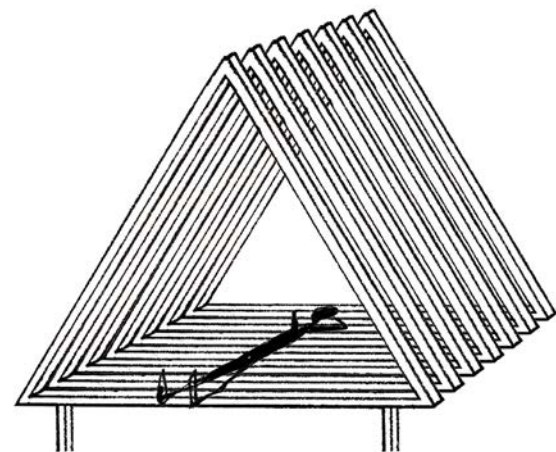
Likt Oles uppmaning att hålla det enkelt, skulle här endast träribbor med mellanrum berätta om platsen för besökaren genom att låta platsens beståndsdelar synas, kännas och höras genom trätältet.

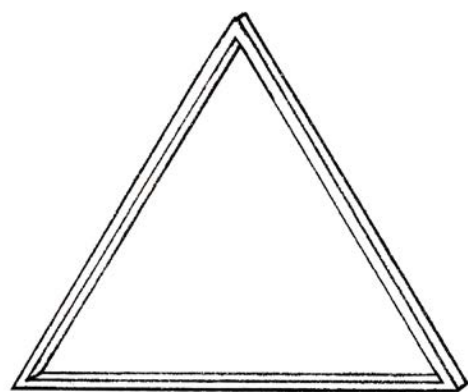
figur 150. Min uppfattning hade ändrats kring den röda färgen, den tog över, april 2020.

Trätältet

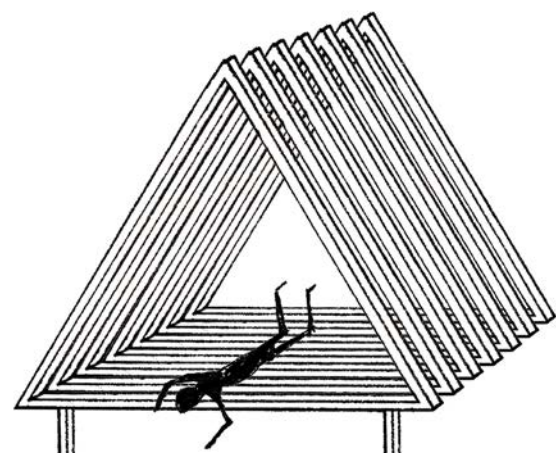
Här visas skisser på trätältet, dess design och olika funktion på platsen Ängen.

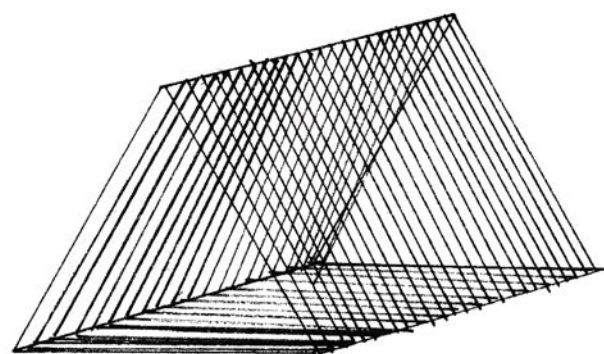
figur 153. I tältet kan besökaren ligga på rygg och uppleva himlen, april 2020.

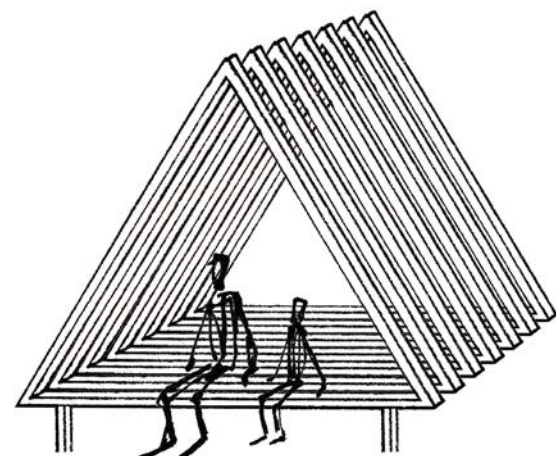
figur 151. Tältet är uppbyggt av träramar placerade efter varandra, april 2020.

figur 154. I tältet kan besökaren ligga på mage och uppleva markvegetationen på nära håll, april 2020.

figur 152. Träramarna placerade efter varandra skapar ett genomsiktligt tält, april 2020.

figur 155. I tältet finns plats för flera besökare, april 2020.

Tre designelement för Hågadalens-Nåsten – Ett förslag

Arbetet har resulterat i tre olika designelement, ett till vardera plats. Dessa är resultatet av mina upplevelser av Björkdungen, Kärret och Ängen. De är svaren på vad jag ansett utgör platsernas karaktär och rumslighet. De tre designelementen är ett resultatet av en undersökande process, ett studerande av och ett sökande efter en plats identitet. Resultatet visar hur relationsskapandet och mötet med mina platser har gett mig kunskap och förståelse om dem vilket skapat förutsättningar för hur jag har kunnat arbeta med dessa platser samt vad jag har valt att tillföra för att synliggöra platserna för besökaren och ge möjligheten till en förstärkt upplevelse av dem.

figur 156. Björkdungen, februari 2020

figur 157. Kärret, februari 2020

figur 158. Ängen, februari 2020

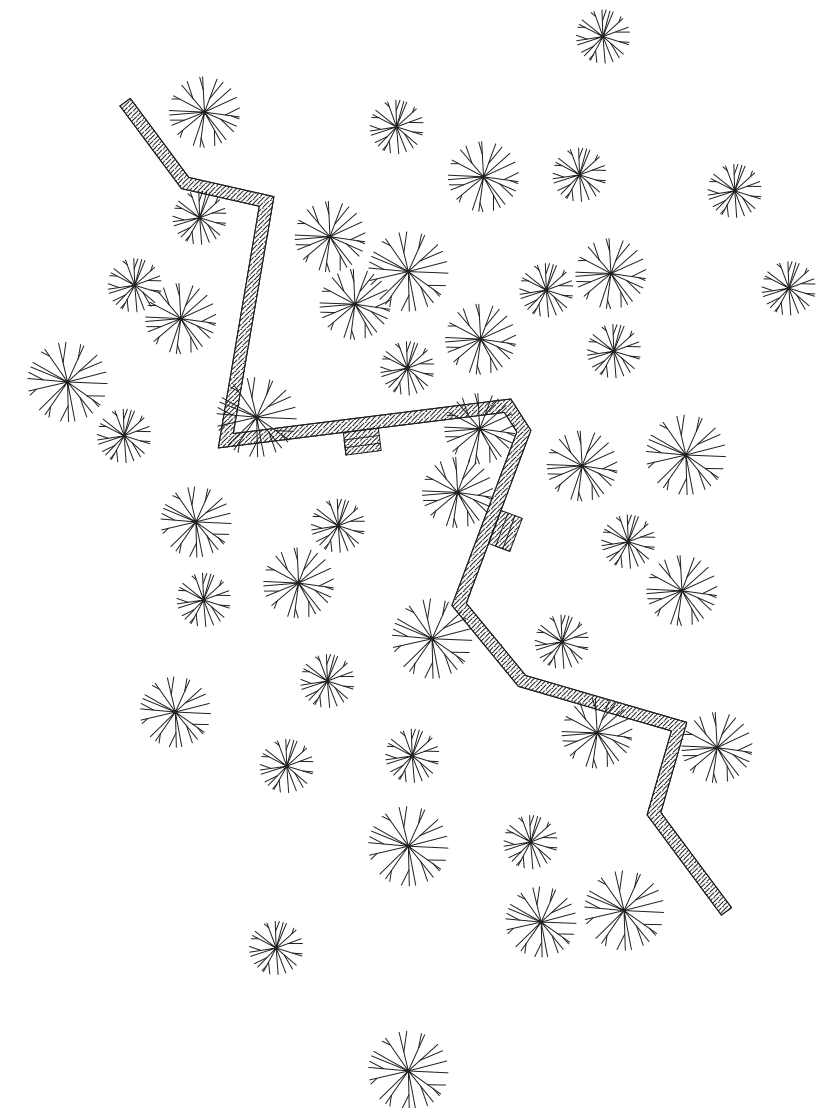
Spången genom Björkdungen

Här öppnar skogen upp sig och besökaren möts av ett rum med björkar jämt utplacerade över platsen. Björkdungens rumslighet är tydlig. Barrskogen ger platsen väggar. Björkstammarna blir pelare. I maj förstärks platsens tak ytterligare då björkarnas kronor blir tätare och färgas gröna. Björkdungen blir en paus i den annars tätare barrskogen. I Björkdungen når solens strålar marken men vinden hålls borta av den omkringliggande barrskogen. Men den hörs, i björkarnas kronor.

Från spången kan besökaren uppleva denna plats. Spången lyfter besökaren närmare trädkronorna, närmare vindens sus. Spången tvingar besökaren att gå nära björkstammarna, inbjuder till att röra vid dem och att uppleva dem på nära håll. Spången är dragen horisontellt genom Björkdungen och följer inte platsens svaga skållika sluttning vilket gör att besökaren vid Björkdungens mitt befinner sig som högst upp, högst upp och närmast trädkronorna. Men här finns trappor, trappor ned till marken. Trappor som ger besökaren möjligheten att komma närmare marken och upptäcka dess variationsrika vegetation. På trapporna kan besökaren även sitta, stanna upp på platsen för att upptäcka den genom tid och genom sina sinnen.

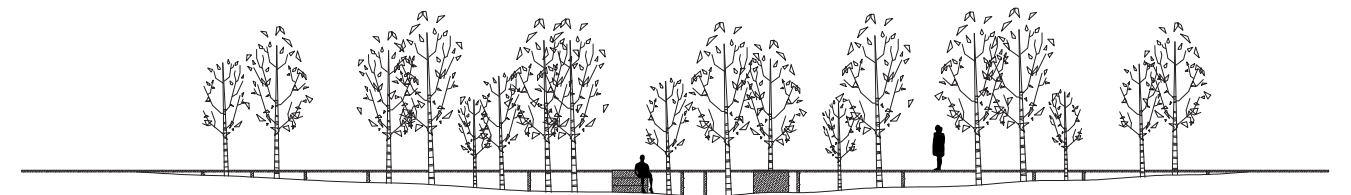
Björkstammarna finns på plats året runt och ger platsen sin avvikande karaktär från resten av skogen. Björkdungens tydliga rum signalerar en mötesplats, ett möte mellan besökare och natur. Spången skapar möjligheter till detta mångfacetterade möte och ger besökaren en förstärkt upplevelse av platsen.

Spången är byggd i trä, av två brädor som tillsammans ger en bredd på 0,5 meter. Från spångens mittenparti finns två sittrappor placerade. Dessa är utgjorda av tre steg där varje steg är 0,3 meter höga. Genom Björkdungens skålförmad lutning ökar avståndet mellan spång och mark i platsens mitt. Som högst kommer besökaren ca 1 meter upp från marken. Vid Björkdungens kanter går spången allt närmre marken och avslutas där de båda möts. Träet är obehandlat och får med tiden en silvergrå patina.

figur 159. Spången genom Björkdungen i plan, skala 1:200/A4

0 4 8 m

figur 160. Spången genom Björkdungen i sektion, skala 1:200/A4

0 4 8 m

figur 161. Vy över spången genom Björkdungen, 2020

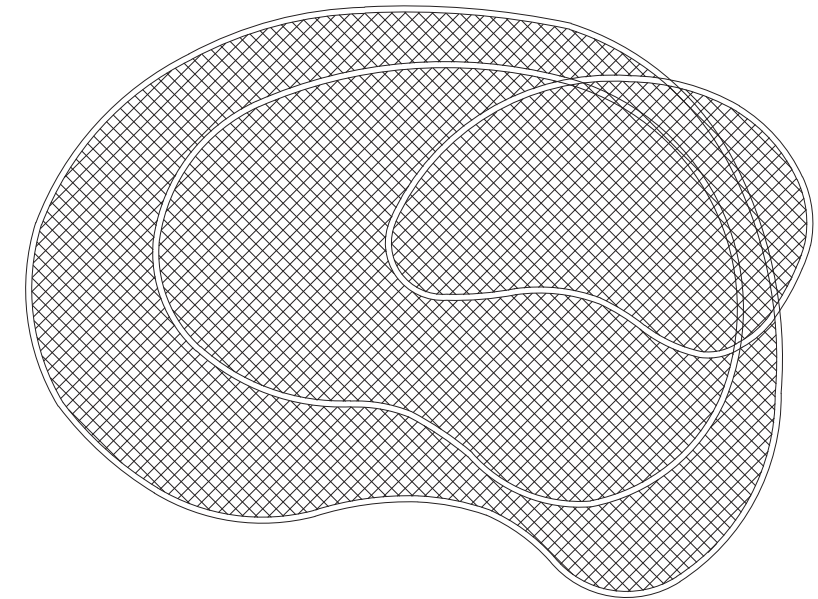
Plattformen i Kärret

Kärret präglas av ständig förändring. I februari är ytor täckta av is och frost. I mars svämmas Kärret över av regn- och smältvatten. I april syns knappt vattnet alls och i maj tar vegetationen över vattnets översvämmande roll och bäddar in platsen i ett lummigt grönt täcke. Mitt i Kärret finns en öppen yta, en ö och det är där plattformen placeras. Från plattformen placerad på denna plats är det möjligt för besökaren att uppleva Kärret, det som ger Kärret dess karaktär och skapar dess rumsligheter. Genom gallerdurken som täcker plattformens tre plan tillåts platsen genomgå sin förändring och besökaren får möjligheten att uppleva den.

Iskristaller glimmar i februari i cortenstålet. Plattformens formspråk kan anas i de mörka isformationerna runt om på platsen. I mars försvinner den befintliga ön och plattformen blir det enda som syns. Genom gallerdurken syns, känns och hörs vattnet. I april förstärker plattformen i stället ön där den är placerad då vattnet som annars formar ön är borta. Men vattnet har lämnat spår som syns i plattformens galler av löst material som drivit med vattnet och fastnat. Plattformen avslöjar att platsen inte alltid har sett ut som den gör nu. I maj tränger vegetation genom plattformens galler och bäddar in den i landskapet, likt vattnet i mars.

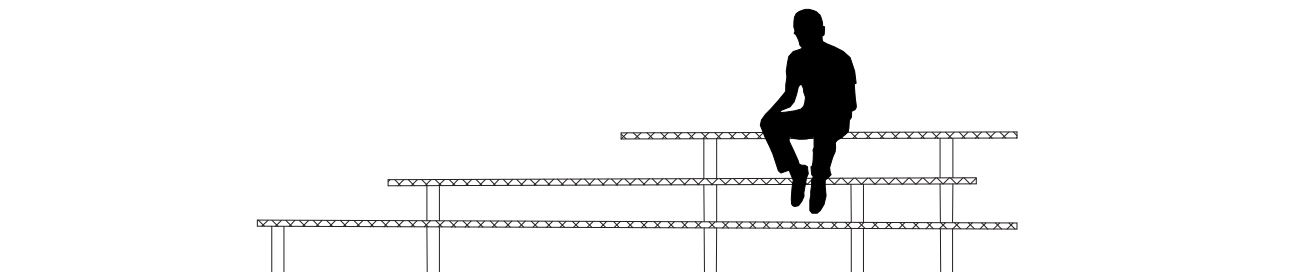
Plattformen förstärker platsens förändring. Den förstärker även ön där den placeras. Ön blir med plattformen ett rum med de större trädens stammar som pelare och dess kronor som tak. Mellan stammarna fyller sly ut och skapar väggar, som under året är mer eller mindre genomsiktliga. Plattformen förstärker marken, gör den till ett golv som under året byter skepnad. Plattformen förstärker förändringen, den förändring som skapar Kärrets karaktär och rumsligheter och genom plattformen ges besökaren möjlighet till att uppleva denna förändring och få en förstärkt upplevelse av Kärret.

Plattformen är gjord i cortenstål och uppbyggd i tre plan. Planen är i olika storlekar, med olika organisk utformning och varje plans golvyta består av gallerdurk. Varje plan är 0,4 meter högt och det översta planet hamnar på 1,2 m ovanför marken. Det nedersta och största planet har en yta på ca 5x4 meter. Cortenstålet kommer slitas med tiden och genom platsens ständiga förändring.

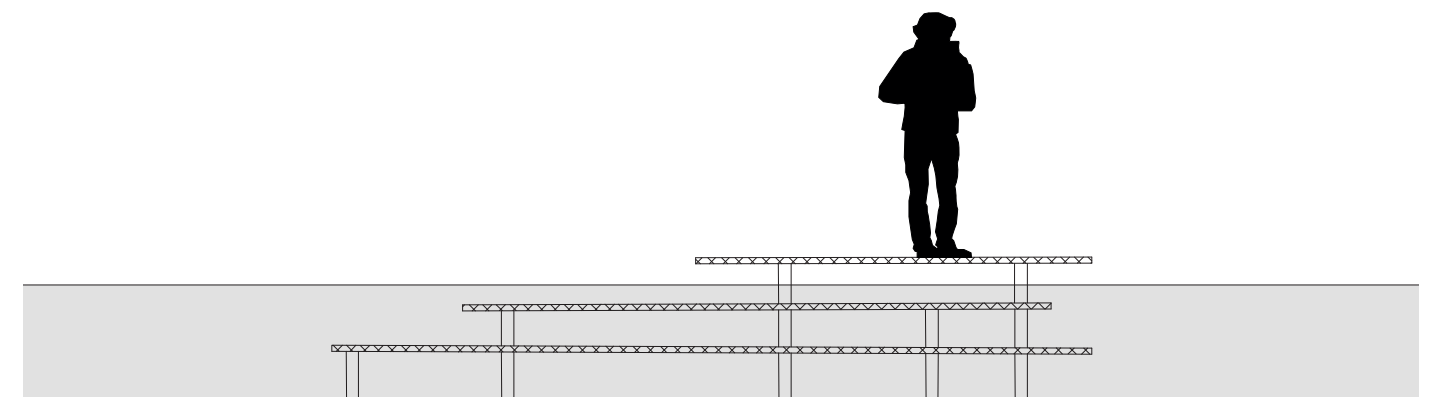
figur 162. Plattformen i plan, skala 1:50/A4

0 1 2 m

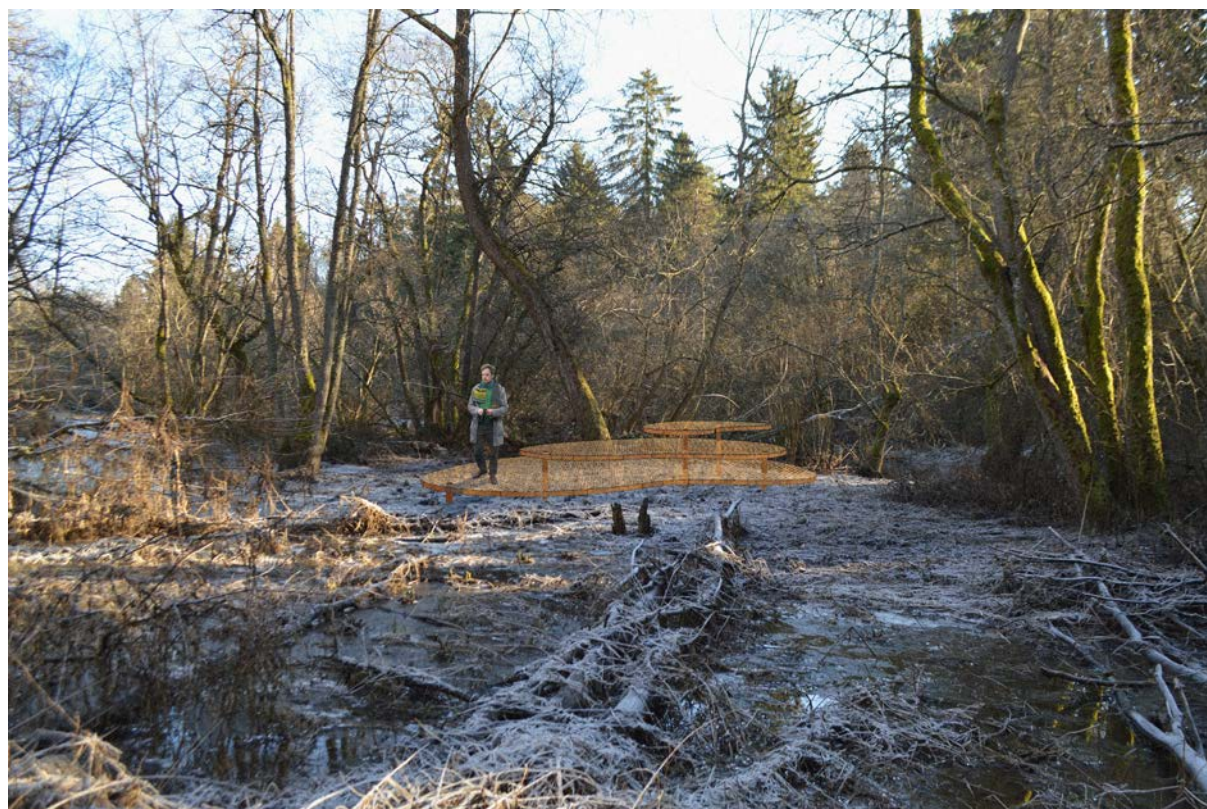
figur 163. Plattformen i sektion, skala 1:50/A4

0 1 2 m

figur 164. Plattformen i sektion vid översvämning, skala 1:50/A4

0 1 2 m

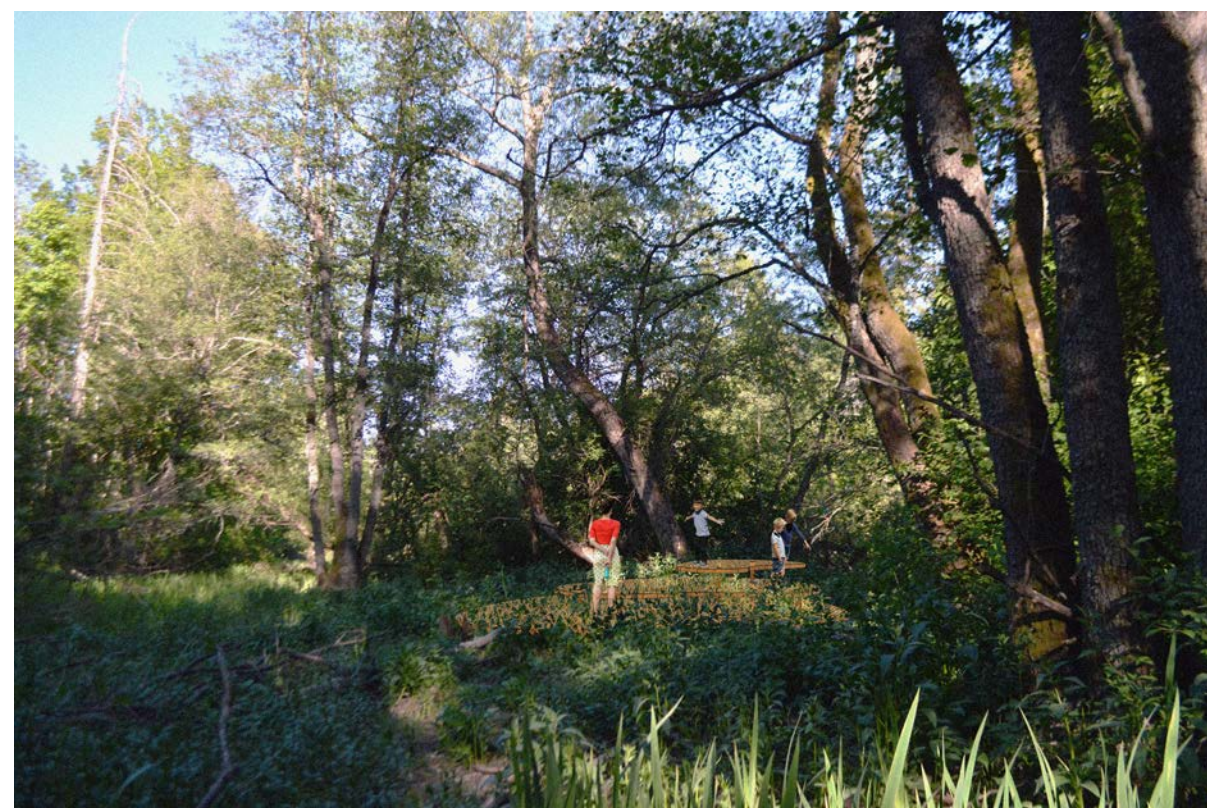
figur 165. Kärret med plattformen i februari, 2020

figur 167. Kärret med plattformen i april, 2020

figur 166. Kärret med plattformen i mars, 2020

figur 168. Kärret med plattformen i maj, 2020

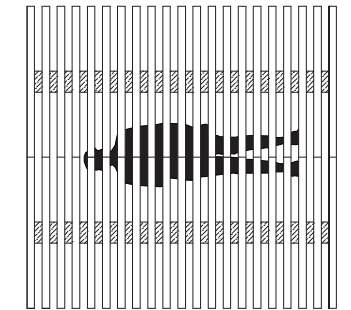

figur 169. Vy över plattformen i Kärret, 2020

Tältet på Ängen

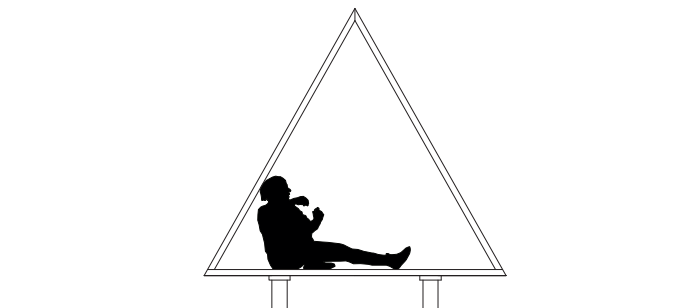
Tältet är placerat i mitten av Ängen, ett öppet rektangulärt gräslandskap omslutet av en ridå av granar. Formen till det som tillslut blev tältet hämtades från granarnas uppåtriktade och trekantiga växtsätt. Himlen är central på platsen och genom tältets trekantiga form riktas även uppmärksamheten upp mot den. I tältet kan besökaren stå, sitta eller ligga ned. Liggandes på mage kan besökaren upptäcka marken, vad som under vår och sommar blommar bland alla grässtrån och vilka insekter som bor bland tuvorna. Liggandes på rygg syns himlen mellan ribborna. Ribborna som tältet är byggt av skapar mellanrum vilka gör att platsens sinnliga upplevelser tas med in. Genom springorna känns vinden, solen och regnet. Genom springorna syns även himlen, marken och granridån som omger platsen. Tältet skapar ett rum som får besökaren att uppmärksamma platsens naturliga rum och karaktär.

Tältet är byggt av träribbor placerade med ett mellanrum lika stort som träribborna är breda, 5 centimeter. Tältet är 2,5 meter långt och 2 meter brett och mäter dryga 2 meter från golvyta till taknock. Träet är obehandlat och får med tiden en allt mer silvergrå patina.

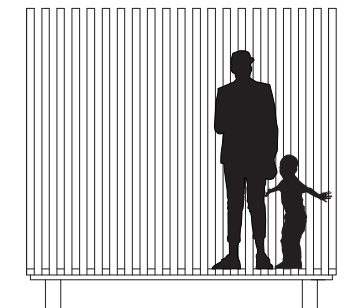
figur 171. Tältet i plan med liggande besökare, skala 1:50/A4

0 1 2 m

figur 170. Tältets kortsida i sektion, skala 1:50/A4

0 1 2 m

figur 172. Tältets långsida i sektion, skala 1:50/A4

0 1 2 m

figur 173. Tältet på Ängen i sektion, skala 1:300/A4

0 4 8 m

figur 174. Vy över tältet på Ängen, 2020

Diskussion

Vi vill gå på stigar, det är självklart, där kommer vi fram och går inte vilse. För att gå utanför stigarna krävs en vilja och ett intresse men även en tillit till sin omgivning. För att uppnå denna tillit behövs en förståelse för landskapet som omger oss. Genom att uppleva landskapet skapar vi en förståelse för det och kan lägga grunden för en tillit som låter oss upptäcka nya platser.

Förstärkt naturupplevelse

Författaren Rebecca Solnit grundar sin självsäkerhet, sitt lokalsinne och sin utforskarlust i sin barndoms strövtåg. Hon menar att möjligheten att som barn kunna gå vilse lite grann och sedan hitta tillbaka stärker just ens självförtroende och tillit till både sig själv och sin omgivning (Solnit, 2016). Men alla har inte fått gå vilse lite lagom när de var små. De har inte skapat ett intresse, en relation till och en förståelse för naturen. De har inte lärt sig att läsa det Solnit kallar naturens språk. Att lära sig det i vuxen ålder kräver att du bryter dina vanor och som Thomas Oles, Rebecca Solnit och Emma Göransson alla tre klagör, saktar ned, står stilla för att kunna se, uppleva och därigenom kunna läsa naturens språk. För att öka chansen att få en person att stanna upp på en plats krävs att det finns något där som väcker personens intresse. Det ska väcka en nyfikenhet, en utforskarlust som tar personen närmare platsen och möjliggör ett upplevande av platsen, av landskapet. Vad jag har utforskat under detta arbete är hur vi som landskapsarkitekter kan förstärka detta upplevande av platsen, av naturmiljöer genom att tillföra designelement utformade efter god kännedom om platsen.

Som Christian Norberg-Schulz förklarar uppehåller vi oss och vistas där vi kan orientera och identifiera oss med omgivningen. Som arkitekter vill vi färdigställa den givna situationen, skapa en färdig plats och kompletterar därmed platsen med det som vi anser saknas (Norberg-Schulz, 1980). Saknaden har i detta arbete varit förståelsen för platserna. De kompletterande designelementen är utformade efter återkommande platsbesök och därmed en successivt ökad förståelsen för dem. Behovet av att komma ut i naturen finns och genom designelementen tillåts besökaren att upptäcka nya platser som annars skulle passerats förbi. Genom

ökad förståelse för platsen blir upplevelsen av den förstärkt. Designelementen tillåter besökaren att stanna upp på platsen och genom nyfikenhet utforska designelementen och därmed landskapet de står placerade i. Designelementen är en anpassning av landskapet där kännedomen om platsen förmedlas till nya besökare och möjliggör en förstärkt upplevelse av Björkdungen, Kärret och Ängen, av deras rumslighet och karaktär.

Arbetets syfte

Detta arbete har, vilket syftet förutsatt, undersökt tillförandet av enklare tillägg i naturmiljöer. Arbetets process har genererat ett sökande efter det enkla designelementet som ska ge besökaren möjlighet till en förstärkt upplevelse av platserna. Syftet har varit att göra så lite som möjligt men genom det lilla skapa en stor förändring av upplevelsen. Att hitta balansen mellan en förändrad eller förstärkt upplevelse av platsen har varit svår. Till viss del är en förstärkt upplevelse även en förändrad upplevelse. Under arbetsprocessen har reflektioner kring olika skisser uppstått, hur dessa skisser skulle te sig i verkligheten och huruvida de förstärker platsen eller inte, om platsen kommer i skymundan och designelementet tar över. Att besöka platserna under ett långt tidsspann, i detta fall under februari, mars, april och maj har medfört ett upplevande av platsernas förändring. Denna förändring har integrerats i processen och framtagandet av designelementet. Tiden har tillåtit att denna balans mellan att förändra eller förstärka har kunnat undersökas.

Genom skiss på skiss i olika väder, tid på dygnet och olika årstider har dessa designelement växt fram samtidigt som relationen till platserna växt sig starkare. Om Björkdungen, Kärret och Ängen endast hade besökts en gång hade resultatet blivit något helt annat. Det tar tid att uppleva ett landskap, speciellt dess långsamma förändring där vi, vilket Thomas Oles uppmanar till, måste tvinga oss att stanna kvar på platsen för att uppleva den (Oles 2014). Och det är genom just tid, tiden spenderad på platserna och den tid som ägnats åt att utveckla dessa designelement som möjliggjort en förstärkt upplevelse av dessa landskap.

För en landskapsarkitekt är platsbesök under fyra månaders tid ett långt tidsspann. Men för platsen i sig blir det bara en bråkdel av en evig process, av ett evigt

förändrande. Denna insikt förde med sig tankar om tid och vikten av att vara medveten om platsers utveckling och förändring över tid, att som Oles understryker, se platsen långt in i i framtiden och se världen som en process (Oles, 2014).

Metoddiskussion

Besöken av Björkdungen, Kärret och Ängen har vid varje tillfälle genererat nya frågor, tankar och idéer. Eftersom jag har jobbat med den intuitivt ledande förmågan hos platsen har jag inte haft någon lista att pricka av utan jag har följt Thomas Oles uppmaningar att stanna länge på platsen, återkomma till den och låta platsen själv visa sig för mig. Detta har medfört ett reflekterande kring när en plats kan bedömas som ”färdig.” Dessa nya intryck, tankar och frågor skulle allra troligast ha fortsatt att ha genererats vid varje nytt besök.

Att möta en plats genom det intuitiva har styrts av intryck och impulser. Jag har fastnat i detaljer, svävat iväg och att hålla kvar det intuitiva men samtidigt följa en röd tråd har ibland gjort att tråden trasslat sig, eller rullats ut i en oklar riktning. Men grundkonceptet i platskännedom och att bearbeta mina tankar genom skiss och text har hållit mig kvar på banan och samtidigt låtit mig sväva iväg, som en del av processen.

Skissen som verktyg

Genom skissandet ges möjligheten att lära känna det vi skissar av. Genom handen kan vi lättare läsa av ett landskap. Med handskissen kan vi även komma undan det realistiska som ett foto eller ett fotomontage kan förmedla. Dessa fotomontage blir lätt färdiga resultat när vi inte ens har hunnit testa våra tankar och idéer. Detta bidrar till att vi, likt Birgerstam anser, lättare låser oss i vår trygga erfarenhet, i det vi känner oss bekväma i och att resultaten då blir därefter (Birgerstam, 2000). Att skissa på plats och för hand har tillsammans med platsbesök resulterat i tre designelement till Björkdungen, Kärret och Ängen, ett till vardera plats. Som Richard Serra antyder är att skissa ett annat sätt att tänka på (KunstSpektrum, 2011). Att ha haft en kontinuerlig skissprocess i detta arbete har just varit ett sätt att tänka på, ett sätt som både genererat nya tankar men även bearbetat äldre. Att sätta ord på skisserna har i sin tur hjälpt till att precisera dessa tankar och idéer. Genom reflektion i text har förståelsen ökat för det som skissats

fram och på vilket sätt det kan tänkas påverka platsen och upplevandet av den. Dessa reflektioner har i sin tur genererat nya skisser och denna process har under arbetet ibland upplevts som ett kretslopp.

Förstärkt naturupplevelse – En form av naturvägledning

Genom att leda besökaren i naturen och i det här fallet längs en spång, upp på en plattform och in i ett trätält kan detta arbetes resultat liknas vid naturvägledning. Naturvägledning finns i flera format, som de röda markeringarna för ridstigar i Hågadalens-Nästens naturreservat, i form av informationskartor men även som spänger, broar, leder och pilar vilka möjliggör för besökaren att ta sig runt och orientera sig i naturen. Den naturvägledning som detta arbetes resulterade i designelement ger upphov till ingen tydlig riktning utan här vägleds i stället besökaren i ett upplevande av platsen. Designelementen kan upplevas som diffusa, rent av abstrakta men denna oklarhet till varför dessa designelement står utplacerade där de gör kan även bli till en frihet och väcka en nyfikenhet till platsen.

Men är naturvägledning landskapsarkitektur, är exempelvis röda ledmarkeringar målade på trädstammar landskapsarkitektur? Åter kopplat till nationalencyklopedins definition av landskapsarkitektur så är en röd ledmarkering på en trädstam en förändring av platsens utseende grundat i behovet för människan att hitta rätt. Men krävs det fem års utbildning för att måla röda ledmarkeringar på träd?

Dessa ledmarkeringar anser jag är en liten men viktig detalj av landskapsarkitekturen då de visar på hur en enkel förändring eller anpassning kan få oss att uppleva ett landskap. Det är lätt att göra för mycket på en plats, att drabbas av en stress över att jag som landskapsarkitekt inte syns, när det i själva verket är det som är meningen. Det är därför viktigt att inse att det jag som landskapsarkitekt inte förändrar förändras ändå. Att designelementet förändrar upplevelsen av det landskap det placeras i, fastän landskapet runt om förblir orört. Att tillföra för mycket, att överarbeta en plats kopplas åter till kännedomen om den. Det upplevde jag med den röda färgen jag provade att tillföra platserna. Här syntes jag som landskapsarkitekt ibland mer än själva platsen och ju mer tid jag spenderade på platserna desto större

kännedom fick jag om dem och i det jag provade att tillföra.

Detta arbetes resultat har genererat tankar och idéer till alternativa tillvägagångssätt av naturvägledning där riktningen eller vart du som besökare befinner dig inte är det viktiga. Fokus ligger i stället på att besökaren genom ett eget utforskande ska få uppleva en plats och skapa en egen relation till den. Designelementen har inga kompletterande beskrivningar eller någon annan information där de står placerade i landskapen. Här får upplevelserna vara olika. Här får var och en skapa sin egna uppfattning av platsen, genom vägledning från designelementen. De upptäckter som görs blir ens egna, de blir personliga och genom den personliga kopplingen till platser kan förståelsen för och relationen till dessa, till sin omvärld bli större.

Detta arbete och framtiden

Thomas Oles många uppmaningar till att gå utanför ramarna i undersökandet och upplevandet av landskapen har medfört ett friare tänk gällande landskapsarkitektur. Landskap styrs inte av regler, landskapen finns där, de förändras och går sin egen väg. Vi människor kan påverka landskapen på olika sätt, i olika riktningar men som Oles poängterar kommer landskapen alltid att finnas där, förändrade men fortfarande där (Oles, 2014). Landskapsarkitektur är en del av landskapet, och en del av dess förändring och för att arbeta med landskapet måste du förstå denna förändring (Oles, 2014).

Detta arbete har följt Oles uppmaningar till att lära känna den plats du som landskapsarkitekt arbetar med. Detta arbete har behandlat naturlandskapet men skulle lika gärna kunnat appliceras i ett hårdgjort stadslandskap. Att ta sig an en asfaltsyta kräver även det kännedom om platsen. Kanske är denna asfaltsyta vindutsatt, kanske samlas regnvattnet i dess västra hörn, eller kanske är det på denna plats som vårsolens varma strålar upplevs extra tydligt. Även om en asfaltsplätt till synes är tom och upplevs som död finns där andra sinnliga kvaliteter som genom tillförandet av ett objekt kan förstärkas. Ett stycke tyg kanske inte är landskapsarkitektur men på det sätt som det kan illustrera vinden och förstärka intrycket av platsens blåsiga karaktär kan tyget i detta sammanhang benämnas som landskapsarkitektur. Kanske skapar landskapsarkitektur av detta slag mer känslomässiga

upplevelser. Kanske hamnar det i gränslandet mellan konst och arkitektur då det väcker känslor mer än det fullföljer sakliga behov. Men landskapsarkitektur bör tillåtas att stilla eller påverka våra känslomässiga behov då jag själv tror att det i kombination med det praktiska och funktionella skapar ett hållbart samhälle och ger stadslandskapet en ytterligare dimension.

Detta arbete för med sig tankar om platsen och hur jag som landskapsarkitekt kan arbeta med den, vare sig det är i en skog eller i en stad. Arbetet har för mig lyft vikten av en god förståelse för platsen, att utgå från dess förutsättningar, utveckla och förstärka dem och därigenom förstärka upplevelsen av hela platsen. Jag har reflekterat kring hur tillförandet av enkla tillägg kan synliggöra och uppmärksamma en plats och genom detta även tillgängliggöra den för besökare som annars skulle passerat förbi. I vårt samhälle och i denna tid blir det extra viktigt med platskännedom. Jag tror både ekonomi, biologisk mångfald och människors välmående kan främjas av att vi som landskapsarkitekter lär känna den plats vi arbetar med. Genom platskännedom kan resurser sparas och fler parter gynnas. Platskännedom stärker uppfattningen om vår omvärld och ställer frågor. Kännedomen om en plats väcker i sin tur en nyfikenhet som får oss att vilja utforska den. Vi blir lyhörda och öppnar upp våra sinnen. Det är vad jag har upplevt. För mig har detta arbete även skapat ett förhållningssätt som jag tar med mig ut i arbetslivet; ju mer jag vet om platsen, desto mindre behöver jag förändra.

Referenser

Birgerstam, P. (2000). Skapande handling: om idéernas födelse. Lund: Studentlitteratur

Göransson, E. red. (2015). Platsens poetik. Ett konstnärligt forskningsprojekt om gröna platser och tillhörighet. Arkitektur- och designcentrum. Stockholm.

Kandinsky, W. (1946). On the Spiritual in Art. New York: Solomon R. Guggenheim Foundation. Digitaliserad utgåva: Internet Archive (2011)

Klarén, U. (2008). Vad färg är. Malmö: Stockholms universitets förlag

McHarg, I. (1992). Design with Nature. New York: John Wiley & sons, Inc

Nachmanovitch, S (2010). Spela fritt. Improvisation i liv och konst. Danmark: Bo Ejeby Förlag

Norberg-Schulz, C (1980). Genius loci: towards a phenomenology of architecture. London: Academy ed.

Oles, T. (2014) Go with Me. 50 Steps to Landscape Thinking. Amsterdam: Amsterdam Academy of Architecture

Olin, L (2011). Meaning in Landscape Architecture. Treib, M. (red.) Meaning in landscape architecture & gardens: Four essays, four commentaries. London: Routledge

Solnit, R (2016). Gå vilse. En fälthandbok. Falun: Bokförlaget Daidalos AB

Treib, M (2011). Meaning in Landscape Architecture. Treib, M. (red.) Meaning in landscape architecture & gardens: Four essays, four commentaries. London: Routledge

Wærn, R. och Wingårdh, G. (2014). Vad är arkitektur och 100 andra jätteviktiga. Stockholm och Göteborg:

KunstSpektrum, (03.05.2011). [youtubeklipp] Richard Serra, i intervjun Richard Serra on his drawing med Charlie Rose, KunstSpektrum, 2011 Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=92haKUsVHBQ> [12.05.2020].

NE, Nationalencyklopedin (2020) Landskapsarkitektur <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/landskapsarkitektur> [11.04.2020].

Reiulf Ramstad Architects (2020). Trollstigen Visitor Centre http://www.reiulframstadarchitects.com/trollstigen-visitor-centre/rra_trollstigen_fjellstue-25diephotodesignerdejpg [12.03.2020].

Thor, G. Mail (2020.04.23).

Turenscape Qinhuangdao Red Ribbon Park (2020). <https://www.turenscape.com/en/project/detail/336.html> [03.09.2009]

Uppsala kommun (2020). Hågadalen-Nåstens naturreservat. <https://www.uppsala.se/kultur-och-fritid/natur-parker-och-friluftsliv/friluftsomraden-naturreservat-och-leder/friluftsomraden-och-naturreservat/hagadalen-nastens-naturreservat/> [17.03.2020].

Upplandsstiftelsen (2020) Hjälstaviken http://www.upplandsstiftelsen.se/visa-alla-omraden/hjalstaviken__145 [24.04.2020].

Visit Norway (2020). Norges nationella tristvägar. <https://www.visitnorway.se/planera-resan/restips-fran-a-o/norges-nationella-turistvagar/> [12.03.2020].

Slutord

Arbetet tog tid och det blev försenat. Examensarbetet skulle enligt kursplanen varit klart i juni, men jag var fortfarande inte klar i september. Jag jobbade med struktur och med text. Om platserna var jag klar, skulle inte skriva något mer men tankarna gled iväg, till platserna ändå. Hur såg de ut nu, i september? Även om jag till arbetet sett inte behövde besöka platserna på nytt tog min nyfikenhet över. Jag var tvungen att se om Kärret svämmat över av de senaste regnen, se om Björkdungens trädkronor börjat skifta i gult. Jag var tvungen att besöka Ängen. Kunde det kanske finnas några sensommarblommande växter där nu?

Min nyfikenhet till mina platser, till landskapet blev för stor. Jag stängde av datorn, gick ut och satte mig på cykeln och for iväg för att stilla den.

Olof Olterman Arvidsson

figur 176. Nyfikenheten blev för stor; september 2020.